

TÜRK SOSYAL HAYATINDA AİLE

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

5, 6, 7 ve 8. Sınıf

TÜRK SOSYAL HAYATINDA AİLE

Ders Kitabı

Yazarlar

Bahar BİRİNCİ

Bahattin PENEZ

Figen ÇAKOĞLU

Hamide BEKTAŞ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 9564
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ: 2006

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör
Dr. Yaşar YEŞİLYURT

Dil Uzmanı
Ahmet KARSLI

Program Geliştirme Uzmanı
Enes Malik BİLGİN

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Ahmet CANSIZ

Rehberlik Uzmanı
Murat UZUNOĞLU

Grafik Tasarımcı
Maksude GÜNEY

ISBN 978-975-11-7771-1

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 1.07.2024 tarih ve 105392459 sayılı yazısı ile 2024-2025 öğretim yılından itibaren Eğitim Aracı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

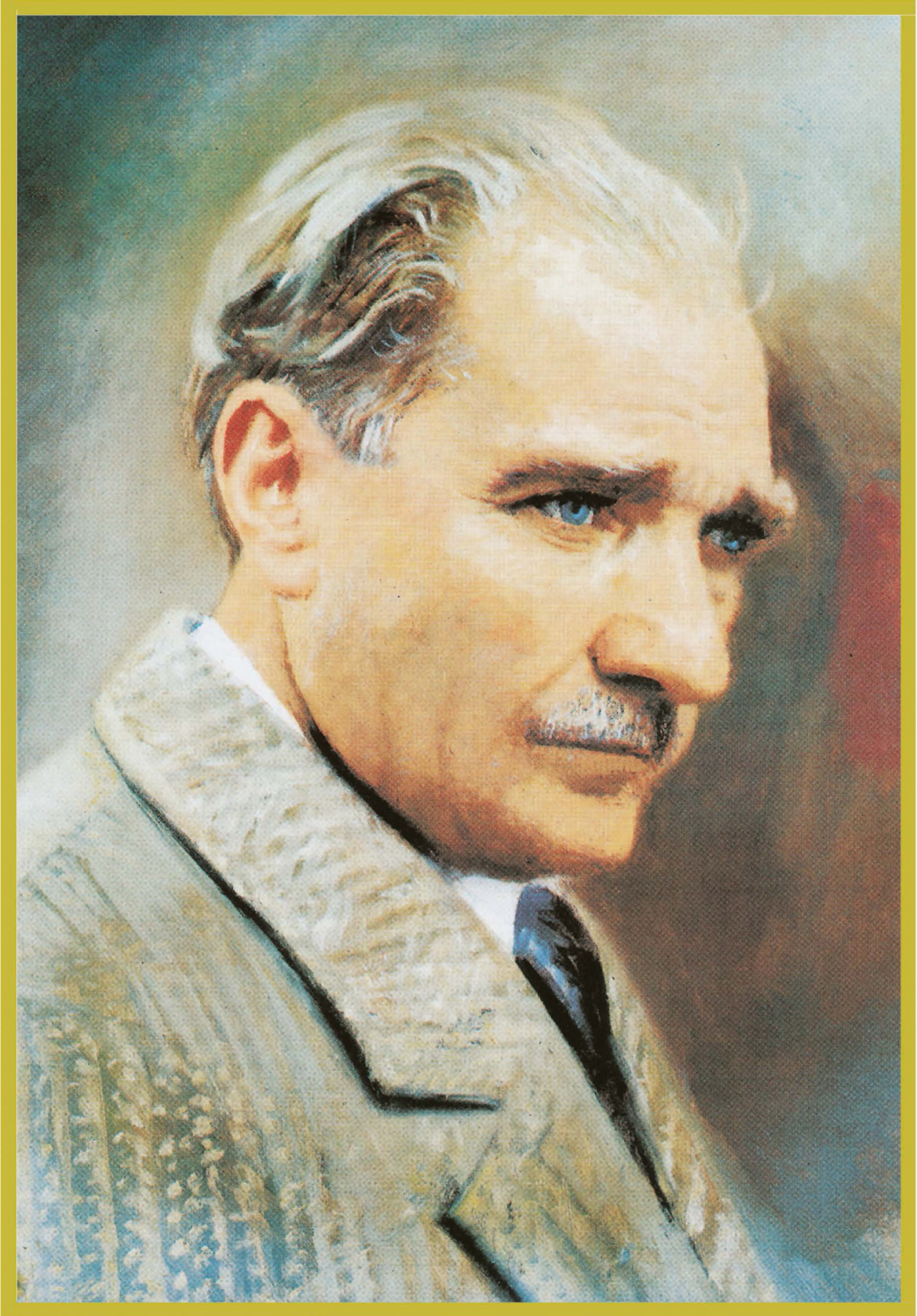
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

ORGANİZASYON ŞEMASI	9
---------------------------	---

1. ÜNİTE AİLENİN ÖNEMİ

1.1. Aile Kurmanın Önemi	12
1.2. Ailenin Bireyin Gelişimine Katkıları	15
1.3. Toplumsal Statü ve Rol Kavramları ile Aile Arasında İlişki	22
1.4. Ailenin Toplumsal İşlevleri	29
1.5. Aile Kültürünün Sosyal Yapıya Etkisi	34
1.6. Değerlerin Kazanılmasında Aile Kurumunun Önemi	37
1. ÜNİTE KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM	40

2. ÜNİTE AİLE OLMAK

2.1. Aile Üyelerinin Birbirlerine Karşı Görev ve Sorumlulukları	46
2.2. Aile Bağlarını Güçlendiren Davranışlar	51
2.3. Kendi Aile Tarihini Bilmenin Önemi	57
2.4. Aile İçi Anlaşmazlıkların Nedenleri ve Çözüm Yolları	60
2.5. Aileyi Bir Araya Getiren Olay ve Durumlar	64
2. ÜNİTE KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM	68

3. ÜNİTE TÜRK AİLE YAPISININ TARİHSEL SÜRECİ

3.1. İlk Türk Devletlerinde Aile	74
3.2. İslamiyet'in Kabulünün Türk Aile Yapısına Etkisi	83
3.3. Selçuklu Dönemi'nde Aile Yapısının Özellikleri	91
3.4. Osmanlı Devleti'nde Aile Yapısı	98
3.5. Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hukuki Düzenlemelerin Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri	106
3.6. Türkiye'de Günümüzdeki Aile Yapısının Özellikleri	112
3.7. Tarihimizde Aileye Verilen Değer	119
3. ÜNİTE KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM	125

4. ÜNİTE

TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE AİLE

4.1. Toplumsal Değişimin Aile Kurumuna Etkisi	132
4.2. Aile Yapısı ve Ailenin İşlevlerindeki Değişim	138
4.3. Dijital Platformların Aile İlişkilerine Etkileri	142
4.4., 4.5. Türk Aile Yapısının Değişimini Etkileyen Unsurlar	150
4.6., 4.7., 4.8. Türkiye'de Aile ve Akrabalık İlişkileri	153
4. ÜNİTE KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM	158

EKLER

SÖZLÜK	162
KAYNAKÇA	172
GENEL AĞ KAYNAKÇASI VE GÖRSEL KAYNAKÇA	176
CEVAP ANAHTARI	176
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI ...	177
TÜRK DÜNYASI HARİTASI	178

ORGANİZASYON ŞEMASI

1. Ünite AİLENİN ÖNEMİ

1. Ünite
Karekodu

Kavramlar

Aile
Fitrat
Kuşak
Rol
Sosyalleşme
Statü

Neler Öğreneceksiniz?

- Ailenin önemini,
- Bireyin gelişimine ailenin katkılarını,
- Toplumsal statü ve rol kavramları ile aile arasındaki ilişkiyi,
- Ailenin toplumsal işlevlerini,
- Aile kültürünün sosyal yapıya etkisini,
- Değerlerin kazandırılmasında aile kurumunun önemini öğreneceksiniz.

1. Ünite
sunusu

Üniteyi oluşturan konuların ana başlıklarını içerir.

Ünitenin numarasını ve adını gösterir.

Ünite öğrenilecek kavramları gösterir.

Üniteye Başlarken

Üniteye işlenecek konuya merak uyandırmak, ön bilgilerle yeni öğrenilecek bilgiler arasında köprü kurmak amacıyla hazırlanmış soruların yer aldığı bölümdür.

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Üniteye işlenen konularla ilgili çalışmalara yer verildiği bölümdür.

Yorumlayalım

Bu bölümde konuyla ilgili metinleri yorumlama çalışmaları yer alır.

1. Etkinlik

Bu bölümde konuyu destekleyen etkinlikler yer alır.

Biliyor muydunuz?

Bu bölümde konu ile ilgili ek bilgiler yer alır.

Haber

Üniteye işlenen konuyu destekleyecek nitelikte haber metinlerinin ve soruların yer aldığı bölümdür.

Araştırılmalı-Öğrenelim

Öğrenilenleri pekiştirmek amacıyla ders dışında yapılacak çalışmaların yer aldığı bölümdür.

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

Ünite sonunda farklı ölçme ve değerlendirme metinlerinin yer aldığı bölümdür.

1.

Ünite

AİLENİN ÖNEMİ

1. Ünite
Karekodu

Neler Öğreneceksiniz?

- Ailenin önemini,
- Bireyin gelişimine ailenin katkılarını,
- Toplumsal statü ve rol kavramları ile aile arasındaki ilişkiyi,
- Ailenin toplumsal işlevlerini,
- Aile kültürünün sosyal yapıya etkisini,
- Değerlerin kazandırılmasında aile kurumunun önemini öğreneceksiniz.

Kavramlar

Aile

Fıtrat

Kuşak

Rol

Sosyalleşme

Statü

1. Ünite
sunusu

Üniteye Başlarken

"Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul babadan görmeyince sofrı çekmez. Oğul babanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir."

Dede Korkut

- 1) Bu özdeyişe göre ebeveyn davranışlarının çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri neler olabilir? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
- 2) Aile büyüklerinizden hangi bilgi ve becerileri edirsiniz? Örneklerle açıklayınız.

1.1. Aile Kurmanın Önemi

Aile; evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir. Bu birlik sevgi, saygı, güven ve bağlılık duygusu sonucu kadın ve erkeğin birbiriyle nikâhlanması ile kurulur (**Görsel 1.1**). Eşlerin birlikteliklerinin resmî olarak kayda geçirilmesiyle birlikte kendilerine "aile cüzdanı" verilir. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklar çekirdek aileyi oluşturur. Geniş aile ise anne, baba ve çocuklar ile büyükanne, büyükbaba, hala, amca gibi akrabalarından oluşan, en az iki neslin bir arada yaşadığı kalabalık aile biçimidir. Bireye ilk eğitiminin verildiği kurum olan aile psiko-sosyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı yerdir. Toplumun temel taşı olan aile bireyin topluma hazırlandığı sosyal kurumdur. Aile içinde kurulan ilişkiler bireyin gelişiminde ve sosyal hayata hazırlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bireyin güven, ait olma, sevgi vd. psikolojik ihtiyaçları ailede karşılanır.

Aile, toplumsal yapının korunduğu, kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, bireyin psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı kurumdur.

Görsel 1.1: Nikâh töreni

İnsan, aile kurmaya uygun fıtratta yaratılmıştır. Toplumun devamlılığı için aile kurumu önemlidir. Kutsal kitaplarda ailenin önemi özellikle vurgulanmaktadır. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de, Rum suresi 21. ayette insanlar için kendi türlerinden eşler yaratıldığı bildirilmiştir. Ayette eşler arasında meveddet (sevgi) ve şefkat duygularının yerleştirildiği ifade edilmiştir. İnsan, şefkat ve huzur gibi duyguları öncelikle ailede tanır.

Türk kültüründe de yeni evlenen çiftlere "Allah bir yastıkta kocatsın." şeklinde dua edilir. Evliliklerinin bir ömür sürmesi dileğinde bulunulur. Eşler birbirlerine değer vererek, merhamet ederek, sabır ve anlayış göstererek aileyi sıcak bir yuvaya dönüştürür. Sıcak bir aile ortamında yetişen çocuklar insanları ve tüm canlıları seven, öz güveni yüksek, kendisi ve çevresiyle barışık, sağlıklı bireyler olurlar. Sağlıklı ailelerden sağlıklı toplumlar oluşur.

Ailenin önemi çeşitli hikâyelere de konu olmuştur. Bunlardan biri de *Evliliğin Tuzu Biberi* adlı hikâyedir:

Vakti zamanında bir genç köydeki yaşlı bilgenin kapısını çalmış. "Dede" demiş, "An-nem ve babam yaşlandı. Benim mürüvvetimi görmek istiyorlar. Bahçemizde torunlarının koşturduğu günlerin hayalini kuruyorlar. Haksız da sayılmazlar. Askerliğimi yaptım. İşimi kurdum. Ben de evlenip eşim ve çocuklarımla mutlu bir yuvam olsun istiyorum. Sizce hayırlı bir evlilik nasıl olur?"

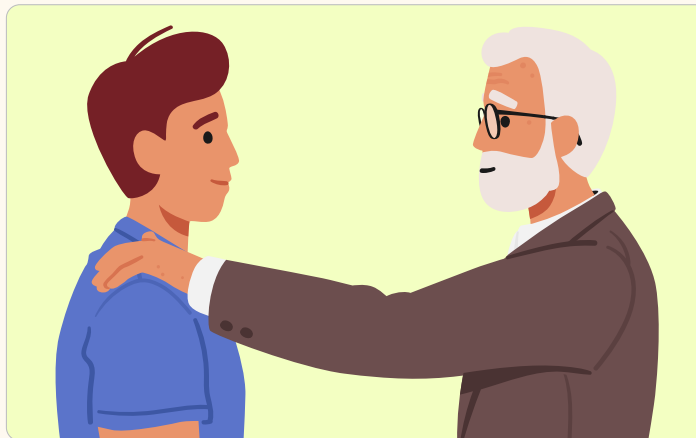
Yaşlı bilge bir süre düşünmüş ve ardından şöyle demiş: "Evlat! Çorbayı baharatsız da pişirsen yenir. Ama tadı yavan olur. İçine tuz biber katman lazım (**Görsel 1.2**)."

Genç düşünmüş taşınmış, cümledeki inceliği fark etmiş. "Dede, anladım ama bu çorbanın tuzu biberi ne ola ki? Onu anlamadım." demiş.

Dede de ona "Evlilik çorbasının tuzu sevgi, biberi saygıdır. Sevgiyi katarsan lezzeti bol olur. Saygıyı katarsan tadından yenmez." diye cevap vermiş.

Evlilik ilişkisinin kalıcı ve uzun süreli olabilmesi için sevgi kadar önemli ve mutlaka sevgiyle birlikte bulunması gereken bir şey daha vardır: saygı.

*Düzenlenmiştir.
Genel ağdan alınmıştır.*

Görsel 1.2: Dede ve genç (Temsili)

mutluluk

1.2. Ailenin Bireyin Gelişimine Katkıları

Sosyalleşme (toplumsallaşma) ailede başlayan ve hayat boyu devam eden bir süreçtir. Çocuk, ait olduğu toplumun vatan ve bayrak sevgisi gibi millî değerlerini; sevgi, saygı, inanç gibi manevi değerlerini ailede öğrenir. Böylece çocukta toplumsal bilinç oluşur. Ailede öğrendiklerini sosyal hayatta davranışa dönüştüren çocuklar toplumda kendine yer edinir.

Aile değerlerin nesilden nesile aktarıldığı, çocuğu toplumsal hayata hazırlayan, ilk ve en önemli kurumdur. Millî ve manevi değerlerin aktarımı ve çocuğun ilk terbiyesi ailede başlar. Ebeveynler, toplumun sahip olduğu değerleri çocuğa ailede dil ve davranış aracılığıyla aktarır (**Görsel 1.3**). Duygu ve düşüncelerin aktarılmasını sağlayan dil ve davranış, kültürün ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Çocuk, ebeveynlerinden dinlediği destan, şiir, mani, türkü vb. sözlü kültür ürünleri aracılığı ile yaşadığı toplumu bir arada tutan millî ve manevi değerleri daha iyi kavrar.

Görsel 1.3: Babanın oğluna bağlama çalarak türkü söylemeyi öğretmesi.

Cafer Efe Türküsü

Aydın içinde kapalı çarşı

Yürü (hey) Cafer sen de yürü düşmana karşı

Düşman askeri kaçıyor İzmir'e karşı

Yürü (hey) Cafer sen de yürü düşmana karşı

...

Genel ağdan alınmıştır.

Ailenizde öğrendiğiniz ninni, masal, tekerleme, mani vb. sözlü kültür öğelerini sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metinleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Görsel 1.4: Âşık Veysel (Temsili)

I.

1894 (H. 1310) yılının güz aylarında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde dünyaya gelmiş olan Âşık Veysel (**Görsel 1.4**), çiftçi Karaca Ahmet ve Güli-zar çiftinin altı çocuğundan beşincisidir. Âşık Veysel'in ailesi 1934'te Soyadı Kanunu ile birlikte önce Ulu soyadını almış, sonrasında ise lakapları olan Şatıroğlu ile bunu değiştirmiştir. Âşık Veysel, yedi yaşında yakalandığı çiçek hastalığı sonrasında sağ gözünü kaybetmiştir. İlerleyen zamanlarda ahırda uğraştığı bir gün babasının kol-tuğunun altındaki üvendirenin (ince, uzun değnek) gözüne saplanması üzerine sol gözünü de kaybetmiştir. Böylece Veysel'in karanlık dünyası başlamıştır.

(...)

II.

Emlek yöresi olarak adlandırılan Sivas'ın bu âşığı bol diyarında, Veysel'in babası da şiire meraklı, tekkeyle içli-dışlı biriymiş. Veysel'in dertlerini birazcık da olsa unutacağı bir uğraş olsun diye bir saz verir eline. Halk ozanlarından da şiirler okuyup, ezberleterek avutmağa çalışmış oğlunu. Ayrıca yöre ozanları da zaman zaman babası Şatıroğlu Ahmet'in evine uğrar, çalıp söylermiş. Merakla dinlermiş bunları Veysel.

(...)

Âşık Veysel'in hayatında ikinci mühim değişiklik seferberlikte başlamıştır. Kardeşi Ali cepheye gitmiş, küçük Veysel kırık telli sazıyla yalnız kalmıştır. Harp patladıktan sonra Veysel'in bütün arkadaşları, emsalleri cepheye koşuyorlar. Veysel bundan da mahrum... Veysel'in vatanseverliğinin, vatana olan borcunu ödeme duygusunun ağırlığı vardır. Sonradan şöyle dizeleştirir bunu:

“Ne yazık ki bana olmadı kısmet
Düşmanı denize dökerken millet
Felek kırdı kolumu, vermedi nöbet
...
Bugünler müyesser olsaydı bana
...
Mukadder harici gelmez meydana
Neler geldi bu Veysel’in başına.”

Metinlerin aslına sadık kalınmıştır.

Genel ağdan alınmıştır.

- 1) Veysel'in dünyaca ünlü bir ozan olmasında ailesinin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
- 2) Âşık Veysel yukarıdaki dizelerde hangi duyguları dile getirmiştir?

Sağlıklı ailelerde ebeveynler birbirleri ve çocukları ile doğru bir iletişim kurarlar. Suçlayıcı, eleştirici, küçük düşürücü, hakaret ve argo içeren sözlerden kaçınırlar. Birbirlerini dinler ve birbirlerinin düşüncelerine saygı gösterirler. Sağlıklı bir iletişim kurabilmek için "sen dili" yerine "ben dili"ni tercih ederler. Empati yaparak birbirlerinin duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışırlar. Sağlıklı aile ortamında yetişen bireyler kendilerine ve ailelerine karşı sorumluluklarının farkına varır, bu sorumlulukları yerine getirirler. Yardımlaşma ve dayanışmaya örnek olabilecek davranışlar sergilemeyi ailede öğrenir (**Görsel 1.5**), paylaşmayı bilirler. "Birlikten kuvvet doğar." anlayışına sahip bireyler olarak yetişirler. Sağlıklı aile ortamında sosyalleşen çocuklar sahip oldukları kişilik özellikleri sayesinde sosyal hayatta çevreleriyle etkili iletişim kurabilirler. Kurallara uyar, hak ve sorumluluklarını bilirler. Arkadaş seçiminde ve arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olurlar.

Görsel 1.5: Yardımlaşma ve dayanışma içinde mantı yapma

Biliyor muydunuz?

Sen dili; suçlayıcı, eleştirici ve yargılayıcı ifadeler içerir. İletişim sürecinde çatışmalara yol açar, ilişkilere zarar verir. Kızgınlık ve öfke gibi duygular genellikle sen dili ile ifade edilir.

Örnek ifade:

- Her akşam aynı şey, tutturuyorsun oyun oynayalım diye! Benim yorgun olabileceğim hiç aklına gelmiyor değil mi? Yaramaz ve şımarık bir çocuk gibi davranıyorsun!

Ben dili, iletişim sürecinin olumlu devam etmesini sağlar. İletişim sürecinde "ben dili"ni tercih eden birey; kendisini rahatsız eden durumu karşısındakini suçlamadan, eleştirmeden, yargılamadan ifade eder.

Örnek ifade:

- Bu akşam çok yorgun hissediyorum çocuğum. İstersen oyun oynamayı başka bir akşama erteleyelim.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

(...)

Köyde depremten etkilenen evlerden biri de Mustafa Beylerin eviydi. Tek katlı ev aşağı doğru sürükleniverdi. Sevindirici olan evde kimsenin olmamasıydı. Mustafa Bey ve ailesi devletin kendileri için güvenli bir bölgede inşa ettiği evleri tamamlanincaya kadar şehre göç etmeyi, hayatlarını şehirde sürdürmeyi tercih ettiler. Devletin sağladığı kira ve eşya yardımı sayesinde şehirde bir ev kiraladılar. Mustafa Bey, 3. sınıfa devam eden kızı Sema'nın derslerinden geri kalmasını istemiyordu. Evlerine en yakın ilkokula giderek Sema'yı okula kaydettirdi. Mustafa Bey, ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla eşi Münevver Hanım'ın evde doku-
duğu çorapları kent pazarında satmaya başladı. Oğuz ve ablası Zeliha da babala-
rına destek olmak, evin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla tekstil fabrikasında
çalışmaya başladılar. Küllerinden doğan aile zor günleri sabrederek aşmaya az-
metti. Zamanla birikim yapmaya başlayan aile kötü günleri geride bıraktı. Köydeki
evleri tamamlandıktan sonra kışın şehirde, yazın köyde yaşamaya başladılar.

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

Bu parçada problem çözme, yardımlaşma ve dayanışmaya örnek olabilecek hangi davranışlar işlenmiştir? Cevabınızı metinden örneklerle destekleyerek boş bırakılan yere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

"Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur." atasözünün sizde çağrıştırdıklarını boş bırakılan yere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. Etkinlik

Çocuk, yüksek sesle müzik dinlemektedir. Anne, duygu ve düşüncelerini aşağıdaki cümlelerden hangileri ile ifade ederse "ben dili"ni kullanmış olacaktır? Kutucuklara "✓" işareti koyarak bu cümleleri belirleyiniz.

Gürültü yapma!

Lütfen televizyonun sesini kısarak dinler misin? Rahatsız oluyorum.

Bu tarz müzikten ne zevk alıyorsun, anlamıyorum.

Yorgun olduğumu bile bile açıyorsun şu müziğin sesini.

Yüksek sesle müzik dinlemenin kulak sağlığına zarar vermesinden endişe ediyorum.

Müziği sesli dinlemeyi seviyorsun ama bu sestten hem ben rahatsız oluyorum hem de komşular rahatsız oluyor.

2. Etkinlik

Aşağıda verilen millî ve manevi değerleri uygun özlü söz veya dörtlüklerin altındaki boşluklara yazınız.

Allah sevgisi

vatan sevgisi

İstiklâl Marşı'na saygı

Türkçe sevgisi

millet sevgisi

bayrak sevgisi

tarih bilinci

"Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."

M. Kemal Atatürk

"Benden eyerimi isteyin vereyim, atımı isteyin vereyim, çadırımı isteyin vereyim fakat vatanımdan hiç kimse bir karış toprak istemesin vermem, veremem."

Mete Han

Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder...
Gölgede bana da, bana da yer ver.
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:
Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Arif Nihat Asya

Bugün gibi hatırımda
İlk gün, ilk ders, ilk hece
Şiirler yazmak için öğrendiğim
Güzel Türkçe...

Ziya Osman Saba

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü
Bana seni gerek seni

Yunus Emre

Yıllardır her kulakta yer etmiş
Gür nâmesiyle tutarken arşı
Az rastlanır bir huşû içinde
Ayakta dinleriz bütün çarşı.

Cahit Sıtkı Tarancı

1.3. Toplumsal Statü ve Rol Kavramları ile Aile Arasındaki İlişki

Bireyin toplumda edindiği mevkiye **toplumsal statü**, bu statüye bağlı olarak bireyden gerçekleştirmesi beklenen davranışlara **toplumsal rol** denir. Örneğin bir kadın hem annelik hem de öğretmenlik statüsüne sahip olabilir (**Görsel 1.6, 1.7**). Bu durumda anneden hem öğretmenlik hem de annelik statüsüne uygun rolleri yerine getirmesi beklenir.

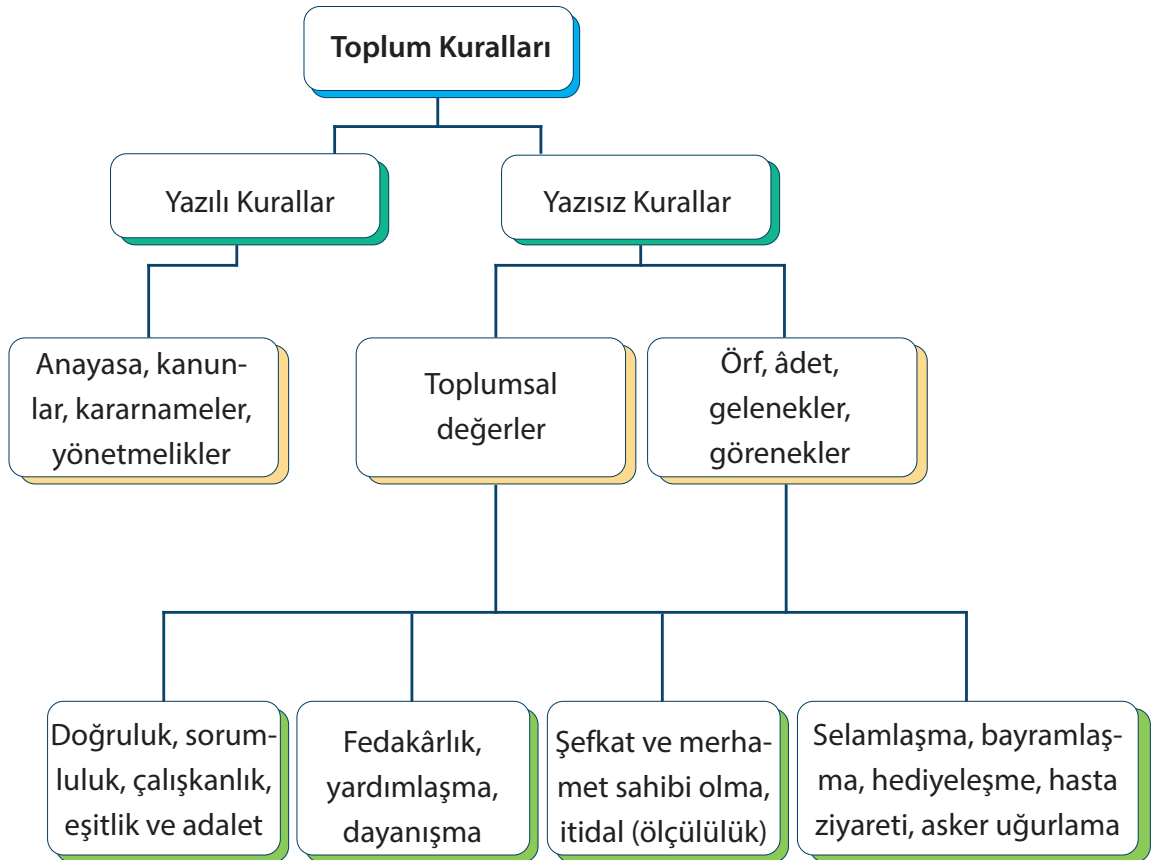

Görsel 1.6: Anne rolü

Görsel 1.7: Öğretmen rolü

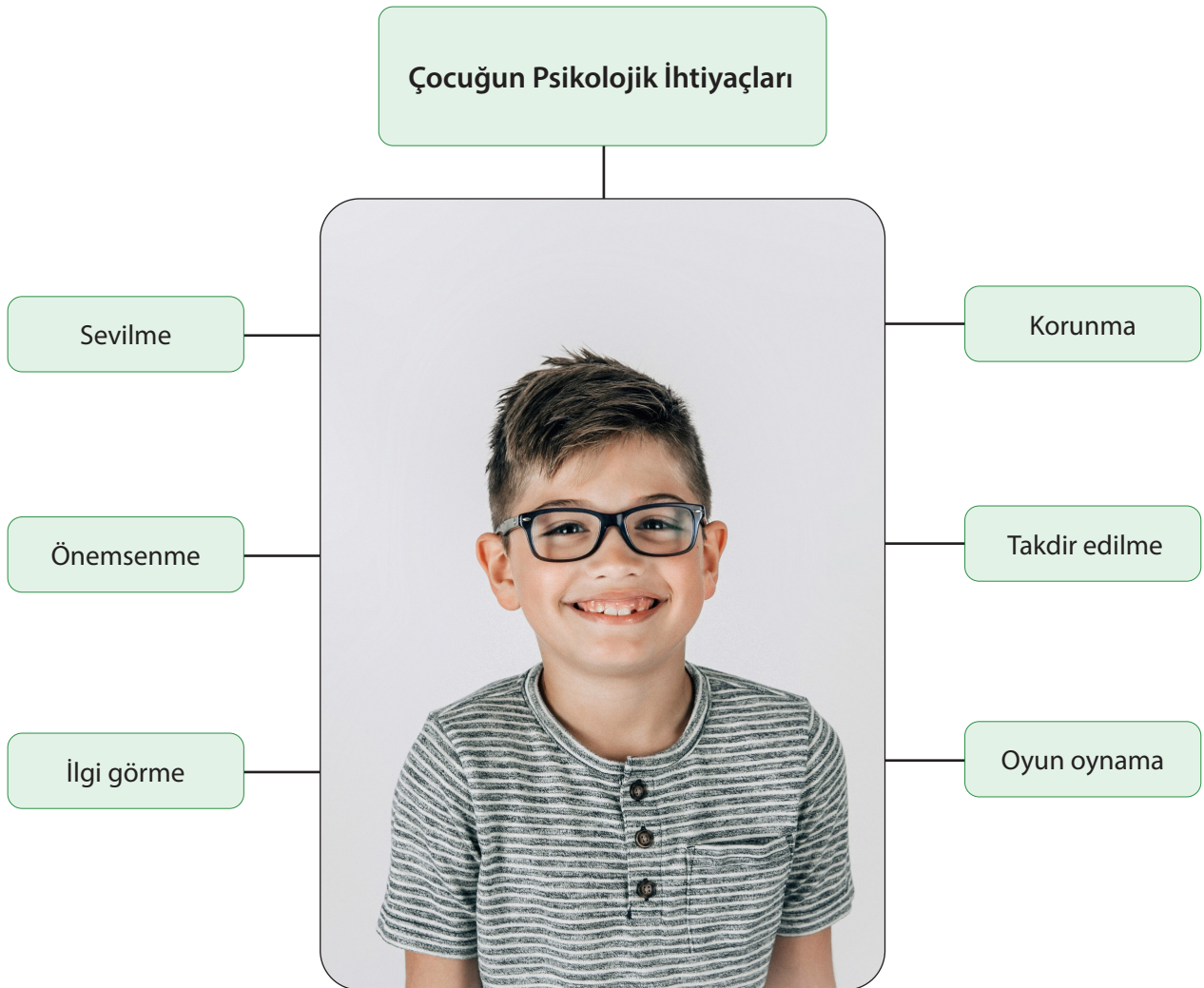
Toplumda farklı statü ve roller birbiriyle etkileşim hâlinindedir. Bireyler, toplumun kendilerinden beklediği rolleri yerine getirirken toplumsal ilişkileri düzenleyen kurallara (toplumsal normlara) uymak zorundadır.

Değerlerin, toplumsal kural ve toplumsal rollerin bireye öğretildiği ilk yer ailedir. Ebeveynler millî ve manevi değerleri, toplumsal kuralları ve toplumsal rolleri ailede söz ve davranışları ile çocuklarına öğretir.

Değerlerini yaşatan ve yeni nesillere aktaran toplumlarda birlik ve beraberlik duygusu pekişir, uzlaşî kültürü gelişir.

Ebeveynler çocuklarına ilgi göstererek, onları koruyup özenle yetiştirerek aileyi sıcak bir yuvaya dönüştürürler. Ne yapacaklarını söylemek yerine davranışlarıyla onlara örnek olmaya çalışırlar. Seçenekler sunarak çocuklarının tercihlerine rehberlik ederler. Gerçekçi ve başarabilecekleri hedefleri belirlemelerinde çocuklarına kılavuzluk ederler. Kendi kararlarını vermelerine ve sorumluluk almalarına fırsat tanırırlar. Kendi başlarına yapmak istedikleri işlerde onları destekler, zorluklarla karşılaştıklarında onlara yardımcı olurlar. Çocuklarının cesaretini kıracak söz ve davranışlardan kaçınır, öz güven kazanmaları için onlara destek olurlar. Kardeşler arasında ayırım yapmamaya, adaleti gözetmeye özen gösterirler. Ailelerini dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı korurlar. Çocuğun sevilme, güvende olma, ilgi görme vd. psikolojik ihtiyaçlarını karşılarlar.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Fatih Bey, küçük bir kasabada öğretmendir. Çocukluğunda hep doktor olmayı, hasta annesini iyileştirmeyi hayal etmiştir. Çok çalışmasına rağmen üniversite sınavında tıp fakültesini kazanmak için yeterli puanı alamayınca "Geleceğin doktorlarını ben yetiştiririm." düşüncesiyle öğretmenliği tercih etmiştir. Fatih Bey, öğretmenlik mesleğini severek yapmaktadır. Yıllarca Anadolu'nun çeşitli okullarında öğretmenlik yapmıştır. Esnaf, doktor, mühendis, öğretmen gibi farklı meslek gruplarından öğrenciler yetiştiren Fatih Bey öğretmenlik mesleğinde başarılı olsa da içinde ukde kalan doktorluğu, oğlu Kıvanç'ta yaşatmak istemektedir. İleride doktor olması için oğlunu etkilemeye çalışan Fatih Bey'in bütün çabalarına karşın Kıvanç sessiz kalmakta, gelecekte yapmak istediği mesleği babasına söylemek için uygun zamanı beklemektedir.

Bir gün kahvaltıda babası yine doktorluktan söz açınca Kıvanç, babasına dönerek "Babacığım ben doktor olmak istemiyorum, pilot olmak istiyorum." cevabını verir. Babası da "İnsana en çok yakışan meslek, severek yaptığı meslektir oğlum. Mesleğini seçmekte özgürsün. Meslek seçimi konusundaki kararın beni çok mutlu etti." şeklinde karşılık vererek memnuniyetini dile getirir.

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

Kıvanç'ın kararı karşısında babası nasıl bir tutum sergilemiştir? Babasının sergilediği tutum hakkında ne düşünüyorsunuz? Düşüncelerinizi gerekçeleri ile açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Çocuk; anne ve babasını gözlemler, onların davranışlarını model alır. Bu yüzden anne ve babanın davranışları birbiriyle tutarlı olmalıdır. Gelişim sürecinde sergilenen tutarsız davranışlar çocuğun doğru davranışları öğrenmesini, iyiyi ve kötüyü ayırt etmesini güçleştirmektedir.

Görsel 1.8: Geniş aile

Anne ve babadan selamlaşma, akraba ziyaretleri, hâl hatır sorma gibi akrabalık ilişkilerini kuvvetlendiren davranışlar sergilemeleri beklenir.

Çocuğun sosyal psikolojik ve kültürel gelişiminde anne ve babanın yanı sıra anneanne, babaanne, büyükbaba, dede, teyze, hala, amca ve dayı gibi diğer aile büyükleri de etkilidir (**Görsel 1.8**). Çocuğun, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini öğrenebilmesi için diğer aile büyüklerinden de kültürel değerlere uygun davranışlar sergilemeleri beklenir. Yakın akrabaların kendi yaşamından verdikleri örnekler, hayata dair anlattıkları hikâyeler çocuklar için öğretici ve yol gösterici ders niteliğindedir.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

...

"Sonra dedemle birlikte "Hoş geldin"e gideriz. Herkesin elini sıkarız. Ben de sıkarım ellerini. Dedem önce küçüklerin el uzatmaları ve el sıkmaya en büyükten başlamaları gerektiğini söylüyor. El uzatmamak karşısındaki insana saygısızlık olurmuş."

...

Dedem diyor ki, işte böyle vatanlarının bir türküsü için canlarını feda eden insanlar varmış. Böyle insanları görmeyi ne kadar isterdim!

...

"Dedemin daha türlü türlü masalı var. Kederlisi, korkuncu, neşelisi de var, fakat en çok sevdiğim masal Geyik Ana masalıdır."

Metnin aslına sadık kalınmıştır.

Aytmatov, C. Beyaz Gemi, s.14, 43, 22.

1) Metne göre dede ve torunu birlikte hangi etkinlikleri yapmaktadır?

.....

.....

.....

2) Dede torununa hangi değerleri kazandırmıştır?

.....

.....

.....

3) Siz aile büyükleriniz ile hangi etkinlikleri yapıyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

Haber

Aşağıdaki haber metnini okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Yardımsever dede ve torunu 13 yılda 130 ton mavi kapak topladı.

Eskişehir'de hayatını sürdüren Halit Dede ile torunu 2008 yılından bugüne kadar 130 ton mavi kapak toplayıp elde ettikleri gelirle 465 tekerlekli sandalyeyi ihtiyaç sahiplerine ulaştırdı.

İnsanlara yardım etmeyi sevdiğini ve torununa da bu sevgiyi aşıladığını dile getiren Dede Halit Bey şöyle konuştu: "Bir insana umut olmak, onu mutlu etmek dünyanın en güzel duygusu. Duyarlı insanlar sayesinde ailemiz gün geçtikçe büyüyor. Sağ olsun insanlarımız da torunumla bana güvendi ve desteklerini esirgemediler. Yürüyemeyen bir kişinin tekerlekli sandalyeyle hareket etmesini görmek en büyük sevincimiz."

Genel ağdan alınmıştır.

1) Sizce Halit Dede torununa hangi değerleri kazandırmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Sosyal yardımlaşma ve dayanışma etkinlikleri nelerdir?

.....

.....

.....

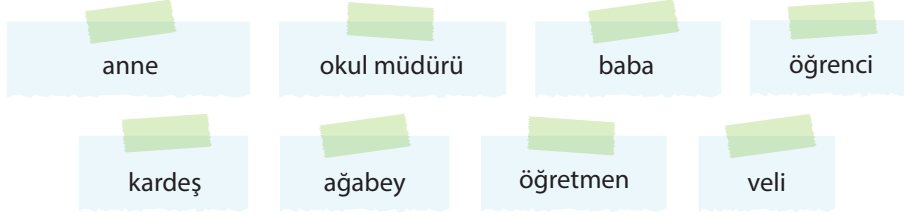
.....

.....

.....

3. Etkinlik

Aşağıda verilen sosyal rolleri örnekteki gibi ilgili boşluklara yazınız.

EV	OKUL
anne	veli
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

4. Etkinlik

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinde işlenen değerleri boş bırakılan yere yazınız.

“Ey oğul, onların yanında bulunduğun zaman çok söz söyleme, onların söylediklerini dinle. Onların yanında oturma, oturursan diz üstüne otur. Sana bir şey sorarlarsa bildiğini söyle. Sakın bilgiçlik yapıp bilmediğin şeyi biliyormuş gibi söyleme. Sonra yanlarında hor olursun. Yolda giderken senden büyüğün önüne geçme. Yolda ihtiyarlara rastladığın zaman selamlarına hazır ol veyahut selam vererek hatırlarını sor. Eğer bildiğin ise elini öp, beraber giderken önüne geçme. Acele işin olursa izin alarak geç.”

Gazalî, Hüccet’ül-İslam, s. 132

selamlaşmak

kardeşlik

itidal (ölçülülük)

hâl, hatır sorma

doğruluk

çalışkanlık

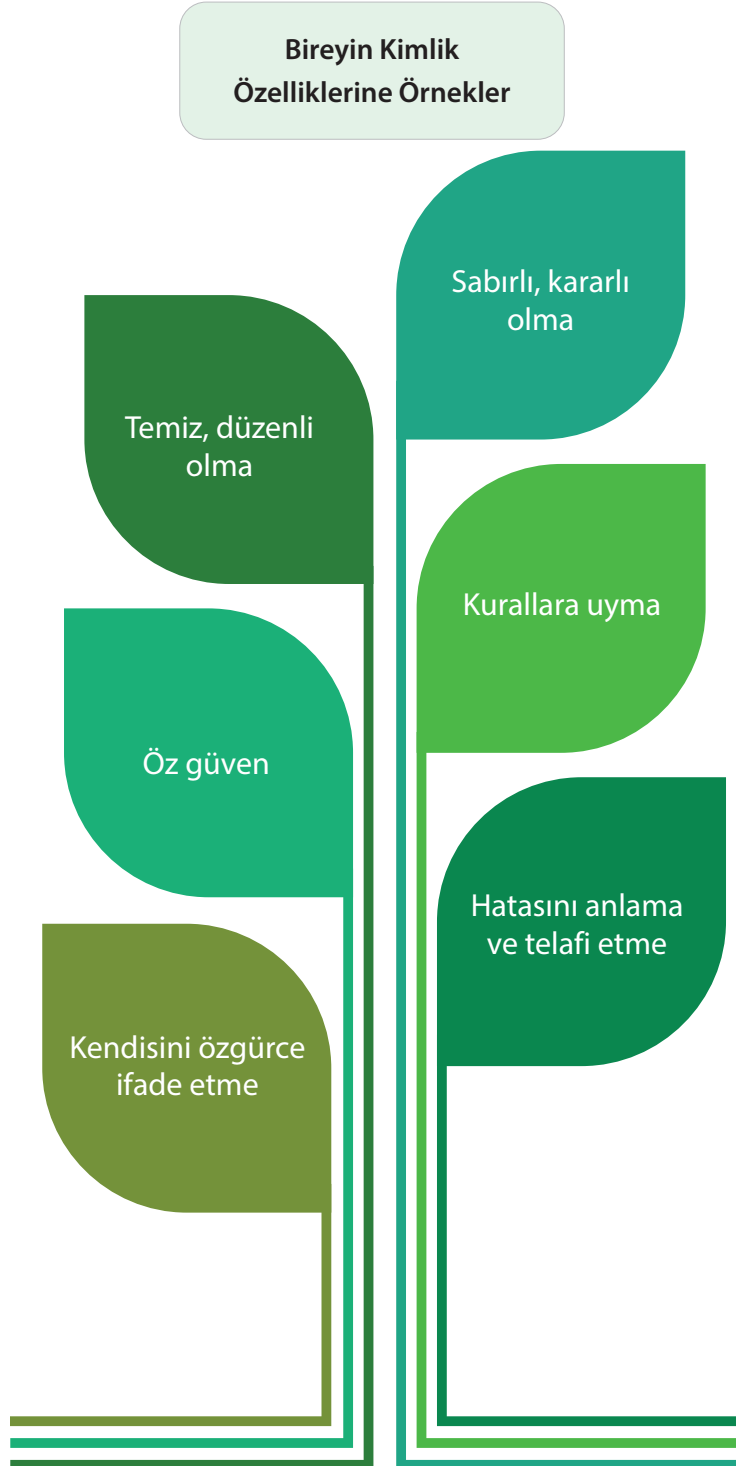
saygılı olmak

adalet

.....

1.4. Ailenin Toplumsal İşlevleri

Ailenin en önemli işlevlerinden biri bireye toplumsal hayatta sahip olması gereken sosyal becerileri kazandırmaktır. Ailede kazanılan öz bakım, bağımsız yaşama, kişiler arası ilişkiler kurma, sorumluluklarını yerine getirme ve boş zamanlarını verimli kullanma becerileri sosyal becerilere örnektir. Ailede kazanılan bu beceriler bireyin kimlik gelişimi üzerinde etkilidir.

Görsel 1.9: Ödev yapmak sorumluluktur.

Bireyin kimlik gelişimi ve sosyal hayatında aile üyelerinin tutum ve davranışları son derece etkilidir. Demokratik anne ve baba tutumuyla yetişen çocuklar toplumsal kuralları ve sorumluluklarını bilen (**Görsel 1.9**), sosyal becerileri gelişmiş, öz güvenli bireyler olarak kimlik kazanırlar. Baskıcı ya da aşırı korumacı tutum sergileyen aile ortamında yetişen çocuklar ise çekingen, öz güvensiz ve bağımlı bir kimliğe sahip olurlar.

Toplumsal etkileşimin güçlü olduğu, güvenli aile ortamında yetişen çocuklar bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında ailesinin kendilerine destek olacağını bilirler. Sorunlarını aileleriyle paylaşmaktan çekinmezler. Duyarlı olmayı ailesinden öğrenen çocuklar ailesinin sorunlarına kayıtsız kalmaz, çözüm üretirler. Değerli olma duygusunu, sorumluluk almayı, zorluklarla mücadele etmeyi aile ortamında öğrenirler.

Ailenin toplumsal işlevlerinden biri de çocuğun eğitim hayatında ve mesleki rehberlik sürecinde oynadığı roldür. Çocuk, gelişim süreci boyunca ailesinin rehberliğine ve desteğine gereksinim duyar. Aile bu süreçte çocuğun ilgi ve yeteneklerini keşfetmesine, güçlü ve zayıf yönlerini fark etmesine kılavuzluk eder. Mutlu bir aile ortamında, ailesinin rehberliğinde ve desteğiyle yetişen çocuklar öz güvenli bireyler olarak yetişir. Kendine güvenen ve kendini değerli hisseden çocuklar yeteneklerini çok daha kolay ortaya koyabilir. Bu yüzden ebeveynler çocuğun kişilik özellikleriyle uyumlu, ilgi ve yeteneklerine uygun mesleği seçmesi konusunda çocuğa fırsatlar tanımalıdır. Kişilik özelliklerine ve yeteneklerine uygun mesleği seçme bireyin iş hayatında başarılı ve mutlu olabilmesi için oldukça önemlidir.

Aileniz sizi ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarınız doğrultusunda hangi eğitim faaliyetlerine yönlendirmektedir? Söyleyiniz.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Babam Cemil Meriç gözlerini kaybettikten sonra ona okumaya başladım. Ben 8 yaşındaydım, babam 38 yaşındaydı. Dolayısıyla bir yerde ben onun gözlerinin yerine geçtim. İlkbahar günlerinde Fetih Paşa Korusu'nun önündeki evimizin mermer merdivenlerine otururduk. Babama kitap okurdum. Okuduğum kitaplar her zaman benim okumak istediğim kitaplar değildi ama hep onun tercihinine itaat etmek durumundaydım. Anlamadığım terimleri babama sorardım. Anlamasam bile okumaya karar verdim, babam için okuyorum, kendim için okumuyorum. Zaman içinde birçok şeyi ben de anlamaya başladım. O dönem böyle bir çocukluk kararına varmıştım. Çünkü babamın engelini unutmaması, ona okumamıza bağlıydı. Yani karanlıklarının aydınlanması için zihninin mutlaka doldurulması gerekiyordu. Babam, dışarıdan gelen malzemeyi en güzel şekilde, kendi hazırlığıyla mükemmelleştiriyordu. İlerleyen zamanda baba-kız ilişkimiz yazı arkadaşlığına döndü. 1958'den 1987'ye kadar Cemil Meriç'in asistanlığını yaptım. Cemil Meriç, görmeyen gözleriyle 30 yılda tam 12 cilt kitap yazdı. Tek asistanı ben değildim ama değişmeyen tek asistanı bendim. Ömrünün son zamanlarında felç olduğu için onun hemşiresi de ben oldum.

Ümit Meriç'in verdiği röportajlardan düzenlenmiştir.

Ümit Meriç, babası Cemil Meriç'e destek olmak için neler yapmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

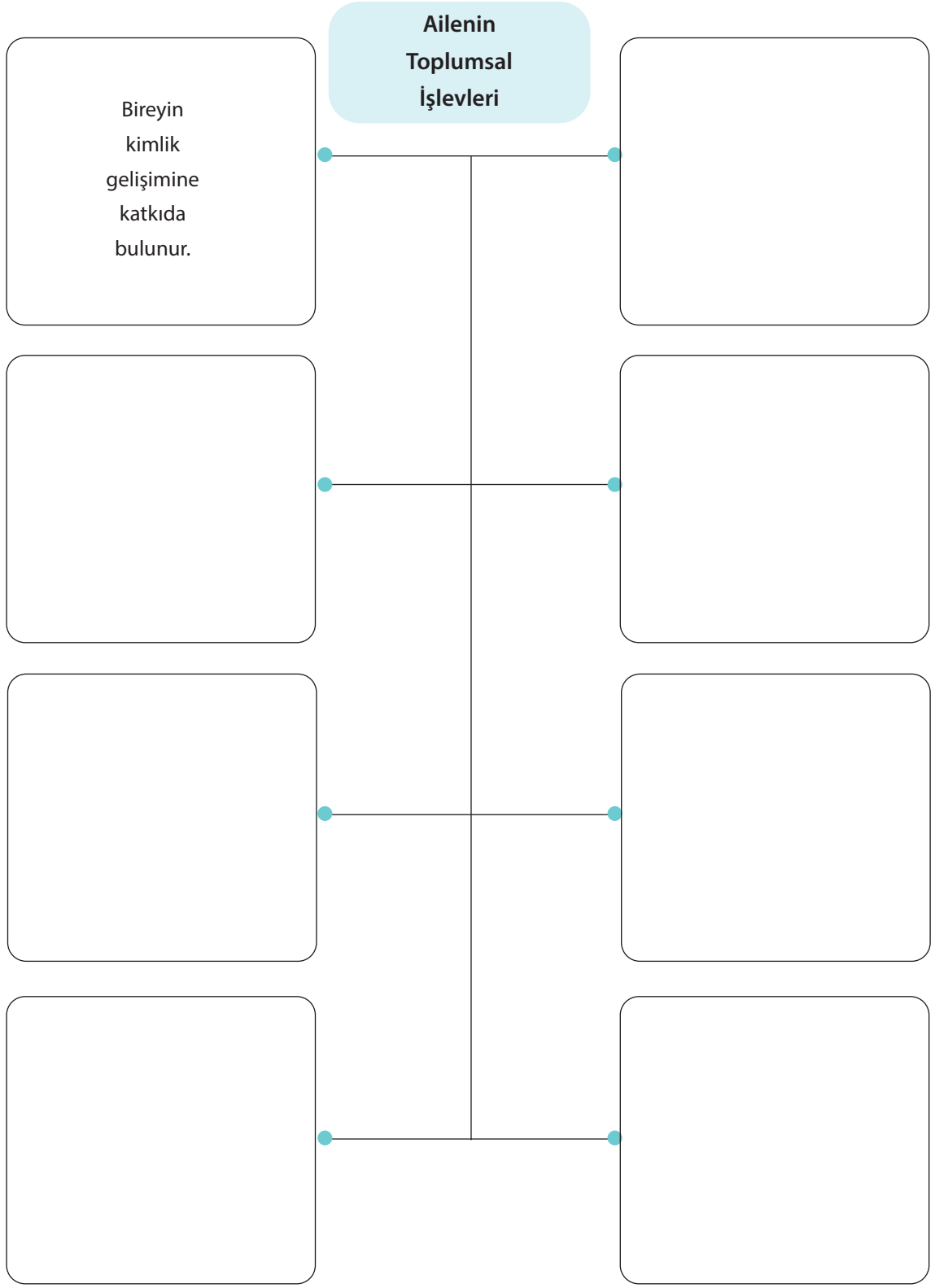
.....

.....

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Ailenin toplumsal işlevlerini şekillerin içindeki boşluklara örnekteki gibi yazınız.

5. Etkinlik

Aşağıdaki cümlelerden hangileri meslek seçme sürecinde çocuğun kendi ilgi ve yeteneklerini fark etmesine katkıda bulunur? Kutucuklara “✓” işareti koyarak bu cümleleri belirleyiniz.

- ☐ Benim çocuğum babası gibi polis olacak. Dedesi ve babasının mesleğini sürdürecektir.
- ☐ Çocuğumuzun ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak hep birlikte karar alacağız.
- ☐ Çocuğum seçeceği mesleğin gerektirdiği eğitimleri almaya ve sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olduğu takdirde onun seçeceği mesleğe saygılıyım. Severek yapacağı meslekte başarılı olacağına inanıyorum.
- ☐ Meslek seçimi konusunda ebeveynleri olarak son kararı çocuğumuza bırakıyoruz. İlgi ve yeteneklerine uygun, mutlu olabileceği mesleği seçmesi için onu özgür bırakıyoruz.
- ☐ Çocuğum meslek seçiminde benden yardım isterse son kararı kendisinin vermesi kaydıyla ona seçenekler sunabilirim. Kendi hayatını kuracağı ve hayatından kendisi sorumlu olacağı için hayatıyla ilgili kararları kendisinin vermesi gerektiğine inanıyorum.
- ☐ Çocuğum kendisini gelecekte nerede görmek istiyorsa o mesleği seçmeli. Onu bir mesleğe yönlendirdiğim zaman benim istediğim mesleği yapmış olur. Seçimi ona bırakmalıyım. Çocuklarımız severek yapacakları meslekleri kendileri seçmeli.
- ☐ Meslek seçiminde çocuğumu tamamen serbest bırakmam, ona birkaç seçenek sunarım. Onu bu seçeneklerden en mantıklı olanı; gelecekte rahat edebileceğini düşündüğü, günümüz şartlarına en uygun olan mesleği seçmeye zorlarım.
- ☐ Çocuğumu küçük yaşlardan itibaren gözlemliyorum. Onun ilgi ve yetenekleri konusunda fikirlerim var ama onu etkilemek istemiyorum. Kendi ilgi, yetenek ve isteklerini keşfetmesi için ona okul rehber öğretmeninden yardım almasını önerdim.
- ☐ Benim hayalim doktor olmaktı. Ben olamadım, hayalimi çocuğum gerçekleştirecek, doktor olacak.
- ☐ Görsel sanatlar öğretmeni çocuğumun yeteneğinden bahsetti. Bu yeteneğini geliştirmesi için ona destek olacağım.

1.5. Aile Kültürünün Sosyal Yapıya Etkisi

Toplumda insan ilişkilerini yazılı ve yazısız kurallar (yasalar, değerler, örf, âdet, gelenek, din ve ahlak) düzenler. Aile, toplumsal yapının küçük bir temsilidir. Ailedeki davranış ve düşünüş biçimleri toplumsal yapıyla benzeştiği takdirde aile, güçlü bir topluma temel oluşturur. Güçlü bir sosyal yapının oluşturulabilmesi için herkesin üzerinde anlaştığı, toplumda ilişkileri düzenleyen, ortak bir değerler sistemine ihtiyaç vardır. Değerler sistemi, toplumsal ahlakın temelini oluşturur. Birey yaşadığı toplumun örf, âdet, gelenek ve inanç gibi kültürel değerlerini aile içinde yaşayarak öğrenir. Ailede öğrendiği bu değerleri sosyal yaşamda etkileşim hâlinde olduğu bireylerle geliştirir. Aile, bu durumda birey ile toplum arasında kültürel tutum ve davranışların aktarılmasında köprü vazifesi görür.

Aile üyelerinin birbiriyle uyumlu olması aile bağlarını sağlamlaştırır. Aile yapısı ne kadar sağlam olursa toplumsal yapı da o kadar sağlam olur. Aile, toplumun aynası niteliğinde olduğundan aile bireyleri arasındaki iş birliği (**Görsel 1.10**), ve dayanışma topluma aynı şekilde yansır. Görev ve sorumluluklarını yerine getiren, iyi ve kötü günde bir arada olan ailelerden oluşan toplumlar güçlenir.

Görsel 1.10: Aile bireyleri arasında iş birliği

Aile bireyleri arasında sevgi, saygı, güven duygusunun zayıflaması ve iletişim eksikliği ailede çözülmeye yol açar. Toplumu ayakta tutan inanç ve değerlerin etkilerini kaybetmesine neden olur. Ailede başlayan çözülme durgun suya atılan taşın suyun yüzeyinde oluşturduğu halkalar gibi tüm topluma yayılır.

XIV. yüzyılda yaşamış ünlü İslam düşünürü İbn Haldun *Mukaddime* adlı eserinde aileyi toplumun merkezine almıştır. İbn Haldun'un düşüncesine göre insanı tuğlaya, toplumu binaya benzetebiliriz. Binadaki tuğlalardan bir tanesinin dahi çürük olması binanın yıkılmasına neden olacaktır. Toplumun sağlamlığı, bireylerin toplumsal kuralları ve değerleri özümsemesine ve bu değerleri sosyal hayata aktarmasına bağlıdır.

Örf, âdet, gelenek ve görenekler bireylerin aile içinde edindiği değerlerin gelişimine katkıda bulunur. Toplumda sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma vb. değerlerin yaşatılmasını sağlar. Örneğin apartmana yeni taşınmış komşuya apartman sakinlerinin "hoş geldin" ziyaretinde bulunması örf, âdet ve geleneklere uygun bir davranıştır. Geleneğimizin bir parçası olan asker uğurlama törenleri de vatan sevgisinin dışı vurumudur. Ev, araba alana "hayırlı olsun" temennisinde bulunma mutluluğun; cenaze evine "başsağlığına" gidilmesi acının paylaşılmasının bir göstergesidir. Sünnet düğünleri ve bayram ziyaretleri de dinî ve manevi değerlere örnektir. Toplumsal hayatı oluşturan örf, âdet ve gelenekler toplumsal bağları güçlendirir.

Biliyor muydunuz?

Diş Kirası Geleneği

Ramazan ayında maddi durumu elverişli olan insanlar muhtaç ve düşkünlere iftar yemeği verir (**Görsel 1.11**). İftar yemeğinden sonra ihtiyaç sahiplerine davetlerine icabet ettikleri için hediyeler verirler. Diş kirası denilen bu hediyeler Osmanlı Devleti'nde kadife keseler içinde gümüş, akçe, altın veya tespihlerden oluşmaktaydı. Diş kirası geleneğinden ilk kez, XI. yüzyılda Yusuf Has Hâcib tarafından yazılmış Kutadgu

Görsel 1.11: İftar yemeği

Bilig'de (Mutluluk Veren Bilgi) "Misafire hediye ver, mümkünse diş kirası (tiş teri) ver." şeklinde bahsedilmiştir. Diş kirası adı verilen bu gelenekle yoksullara yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Türkler, yardımlaşmayı geçmişten günümüze "diş kirası" ve benzeri geleneklerle nezaket diliyle sürdürmektedirler.

Çetin, O. *Türk Ekin Dergisi* (6), s. 18

Diş Kirası

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Aşağıdaki tablonun sol sütununda bazı örf, âdet ve gelenekler üst satırında bazı değerler verilmiştir. Örf, âdet ve geleneklerin ilgili olduğu değerleri belirleyiniz. Uygun olan boşluğa “√” işareti koyunuz. (Her bir değer birden çok kez kullanılabilir.)

	Temizlik	Sevgi	Saygı	Yardımlaşma/ dayanışma	Dürüstlük	Hâl hatır sorma	Dostluk	Selamlaşma	Nezakat	Misafirperverlik	Merhamet
İftara davet edilen misafire hediye (diş kirası) verilmesi											
Çeyiz hazırlama, düğün alışverişi gibi evlilik hazırlıklarına katkıda bulunma											
Büyükklere yer verme											
Misafire sofraya kurma, Türk kahvesi ikram etme											
Bebeği yeni doğan anne ve babaya “göz aydınına” gitme											
Gerektiğinde teşekkür etme, ricada bulunma ya da özür dileme											
Hastaları ziyaret etme											
Dedikodu yapmama											
Çevreyi rahatsız edici hâl ve hareketlerden kaçınma											
Eş, dost ve akrabaları ziyaret etme											
Aile fertlerinin birbirlerine güzel dileklerde bulunarak güne başlaması											

1.6. Değerlerin Kazanılmasında Aile Kurumunun Önemi

Değerler, bireyin tutum ve davranışlarına yön veren kurallardır. Ebeveynler çocuklarına saygı, adalet, dayanışma ve yardımlaşma gibi değerleri söz ve davranışları ile gösterir; hangi değerlerin niçin önemli olduğunu öğretir. Kültürel değerlere uygun tutum ve davranışlar sergilemeleri için onlara kılavuzluk eder. Birey, kendi ailesinde edindiği değerleri toplumsal hayatta da sürdürür. Örneğin ailesinde dürüst olmayı öğrenen çocuk sosyal hayatta özü sözü bir, güvenilir bir birey olacaktır.

Haklının yanında olma, haklıyı savunma gibi davranışları kendi ailesinde öğrenen bireyden okul ve toplum hayatında adil davranışlar sergilemesi beklenir. Ebeveynler; çocuklarına adaletle muamele etmeleri hâlinde çocuklar adil olmayı öğrenecek, sosyal yaşamda adaleti gözetecektir.

Bireyin ailede öğrendiği diğer bir değer, saygıdır. Ebeveynler çocuklarını dinleyerek, onların fikirlerine başvurarak, güzel söz ve davranışları için onlara teşekkür ederek, gerektiğinde onlardan özür dileyerek çocuklarına saygılı olmayı öğretir.

Yardımlaşma ve dayanışma da ailede kazanılan değerlerdendir. Aile bireylerinden birinin hasta olması durumunda diğerlerinin hastaya yardımcı olması ailede dayanışmaya örnek olabilecek bir davranıştır (**Görsel 1.12**). İyilik yapmanın verdiği mutluluğu kendi ailesinde hisseden birey sosyal hayatta yardımlaşma ve dayanışmaya örnek olabilecek davranışlar sergileyecektir.

Görsel 1.12: Bireye yardımcı olma

Toplumsal
Değerler

Ailede kazanılan değerler toplumu şekillendirir. Kültürel değerlerini kendi ailesinde öğrenen çocuklar dürüst, adil, yardımsever bireyler olarak yetişecek ve sağlam bir sosyal yapının oluşmasına katkıda bulunacaktır.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Emel ve Eren köyde yaşayan iki kardeşti. Köy hayatını çok seven Emel ve Eren, boş zamanlarında köy işlerinde anne ve babalarına yardım ederdi. Eren'in en sevdiği iş ekim zamanında tohum saçmaktı. Emel de kuzuların yemlerini vermekten, onlarla oynamaktan zevk alırdı. Babaları hafta içi şehirde çalıştığından sadece hafta sonları köyde bulunabilmekteydi. Anneleri de ev işlerinin yanı sıra hayvanların bakımı ve bahçe işleri ile uğraşırdı. Çocuklar, anne ve babalarının kendi sorumluluklarını yerine getirmek için verdikleri emeğin farkındaydılar. Elllerinden geldiğince anne ve babalarına destek olmaya çalışıyorlardı.

Emel, bir gün sabah erkenden kalktı ve yeni doğmuş olan iki kuzuyu sevmek için ahıra indi. Kuzulara yem verdi ve onlarla biraz oynadı. O sırada Karabaş adını verdiği köpeğinin geldiğini fark etti ve çok sevindi. Ağılın kapısını kapatmadan Karabaşın peşine takıldı, onunla zaman geçirmeye başladı. Bir zaman sonra annesi ağıla indiğinde kuzuların yerinde olmadığını fark etti. Annesine Eren'in ahırın önünde oynadığını, kapıyı onun açık unutmuş olabileceğini söyledi. Eren ise kuzuların kaçmasının kendi suçu olmadığını söyleyerek annesi ve ablasına karşı kendini savundu. Anneleri çocukları sabırla dinledi. Önce kuzuları aramaları gerektiğini söyledi. Geçen kısa sürede kuzuların fazla uzağa gidemeyeceğini söylediği anda karşıdan komşularının kuzularla birlikte geldiğini fark etti. Çocuklar da kuzuları görünce çok sevindiler. Emel, Eren'in kendisine karşı soğuk davrandığını fark etti ve hatasını telafi etmek istedi. Annesine ahırın kapısını niçin açık unuttuğunu anlattı ve Eren'in suçsuz olduğunu söyledi. Dürüst olmadığı, kardeşini haksız yere suçladığı için annesi ve kardeşinden özür diledi. Annesi, "Kişinin hatasını anlaması ve özür dilemesi erdemli bir davranıştır." dedi. Anne ve çocuklar kuzuları önlerine katarak güle oynaya evlerine döndüler.

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

1) Bu parçada aile bireylerinin sahip olduğu değerler hangileridir?

.....

.....

2) Değerlerin kazandırılmasında ailenin rolü nedir?

.....

.....

.....

6. Etkinlik

Aşağıdaki tabloda bazı tutum ve davranışlar numaralandırılmış değerlerle birlikte verilmiştir. Bu tutum ve davranışların ilgili olduğu değerın numarasını karşısındaki boş bırakılan yere yazınız.

1. saygı

2. adalet

3. yardımlaşma ve dayanışma

Trafikte yayalara öncelik tanıma

☐

Ebeveynlere ev işlerinde yardımcı olma

☐

Ortak kullanım alanlarını temiz tutma

☐

Afet, savaş gibi durumlarda akrabalara kucak açma

☐

Görev ve sorumluluk dağılımında adil olma

☐

Toplu taşıma araçlarında büyüklere yer verme

☐

Kız ve erkek çocuklarına eğitimde fırsat eşitliği sağlama

☐

İhtiyaç sahiplerinin kıyafet, yiyecek, yakıt vb. ihtiyaçlarını karşılama

☐

Toplumda güçlünün yanında değil, haklının yanında olma

☐

Yaya geçitlerinde yaşlı ve engellilerin karşıdan karşıya geçmesine yardım etme

☐

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Saygı, adalet, yardımlaşma ve dayanışma değerlerinden birini seçerek seçtiğiniz değerle ilgili bir slogan oluşturunuz. Sloganınızı boş bırakılan yere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcük veya sözcük gruplarıyla tamamlayınız.

rol

çekirdek aile

değerler

toplumsal statü

kuşak

toplumsal normlar

- 1) Toplum düzenleyen kurallara denir.
- 2) Sevgi, saygı, adalet gibi önce ailede öğrenilir.
- 3) Bireyin toplumdaki mevkisi olarak adlandırılır.
- 4) Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aileye denir.
- 5) İnsanların toplumsal statülerine göre elde ettikleri hak ve görevlere denir.

B) Aşağıda verilen ifadeleri okuyunuz. İfadeler doğru ise kutuya "D", yanlış ise "Y" harfini yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrusunu altındaki boşluğa yazınız.

Allah, insanı aile kurmaya uygun fıtratta (yaratılıştaki) yaratmıştır.	
"Ben dili" aile bireyleri arasında iletişim çatışmalarına yol açar.	
Ailenin toplumsal işlevlerinden biri meslek edinme sürecinde bireye rehberlik etmektir.	
Demokratik anne ve baba tutumuyla yetişen çocukların sosyal becerileri gelişir.	
Aşırı müsamaha gösteren ebeveyn davranışları çocukların kurallara uyma becerilerini geliştirir.	

C) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

- 1) I. bağımlı
II. çekingen
III. öz güvensiz

Yukarıdakilerden hangileri aşırı korumacı tutum sergileyen anne baba ortamında yetişen çocuklarda görülen kimlik özellikleridir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

2) Çocuk babasının sözünü kesmiştir. Böyle bir durumda aşağıdaki değerlerimizden hangisinin ihlal edildiği söylenebilir?

- A) Çalışkanlık B) Doğruluk C) Merhamet D) Saygı

3) Aşağıdakilerden hangisi toplumsal değerlere uygun bir davranış değildir?

- A) Açık olduğu fark edilen çeşmeyi kapatmak
- B) Kendisine verilen selamı cevapsız bırakmak
- C) Yarışmada başarı elde eden rakibi tebrik etmek
- D) Toplu taşıma aracında hamile kadına yer vermek

4) Aile bireyleri acı, hüznün, keder, sevinç ve mutluluğu paylaştıklarında; birbirlerine destek olduklarında aile ortamı sıcak bir yuvaya dönüşmektedir.**Buna göre**

- I. Bayramlarda aile bireylerinin bir araya gelmesi
- II. Ablanın mezuniyet törenine hep beraber katılmaları
- III. Hastalanan küçük kardeşle bütün aile bireylerinin ilgilenmesi

durumlarından hangileri aile birliğine örnek gösterilebilir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

5) Sağlıklı ailelerde diğer aile büyükleri anne ve baba ile tutarlı davranışlar sergiler.**Aşağıdakilerden hangisi bu duruma örnek gösterilir?**

- A) Torununun abur cubur yemesine babaannesinin izin vermesi
- B) Ortaokul öğrencisi olan Ayşe'nin yatağını anneannesinin düzeltmesi
- C) Mete'nin tabletle oynaması için belirlenen süreye büyükbabasının uyması
- D) Leyla'nın proje ödevi için gerekli olan ahşap malzemeyi dedesinin hazırlaması

6) Demokratik anne ve baba tutumuyla yetişen çocuklar toplum kurallarına uygun davranışlar sergiledikleri için topluma uyum sağlamakta sıkıntı yaşamazlar.**Bu bilgiye**

- I. Sınıfta düşüncesini söylemek için izin isteme
- II. Oyun sonunda oyunu kazanan arkadaşını tebrik etme
- III. Otobüste yaşlılara yer vermemek için uyuyor numarası yapma

durumlarından hangileri örnek gösterilebilir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

7) Sağlıklı ailelerde bireyler kendilerini birbirlerinin yerine koyarlar, empati yaparlar. Böylece aile içinde yaşanan sorunlar çatışmaya dönüşmeden kısa sürede çözülür.**Buna göre aşağıdakilerden hangisi empatiye örnektir?**

- A) Arkadaşına sinirlenen Ali'nin evi dağıtması
- B) Sabah uyanamayan Fatih'in servisi kaçırmaması
- C) Annesinin başı ağrıdığı için Nihal'in kulaklıkla müzik dinlemesi
- D) Yemekte sevmediği yemek olduğu için Nesrin'in abur cubur yemek istemesi

D) Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda bazı kavramlar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1 Selamlaşma

2 Suçlayıcılık

3 Anlayışlı olma

4 İnanç

5 Dürüstlük

6 Bağışlayıcı olma

7 Yönetmelik

8 İncitcilik

9 Örf

10 Gelenek

11 Çalışkan

12 Sorumlu

13 Adil olma

14 Düzenli

15 Emredicilik

16 Âdet

17 Disiplinlilik

18 Yargılayıcılık

19 Kanun

20 Saygılı olma

1) Hangileri ailede öğrenilen sözlü kurallardır?

.....

2) Hangileri ailede öğrenilen toplumsal değerlerdir?

.....

3) Hangileri ailenin bireye kazandırdığı kimlik özellikleridir?

.....

4) Hangileri ben dili kullanılarak kurulan iletişimde görülmeyen özelliklerdir?

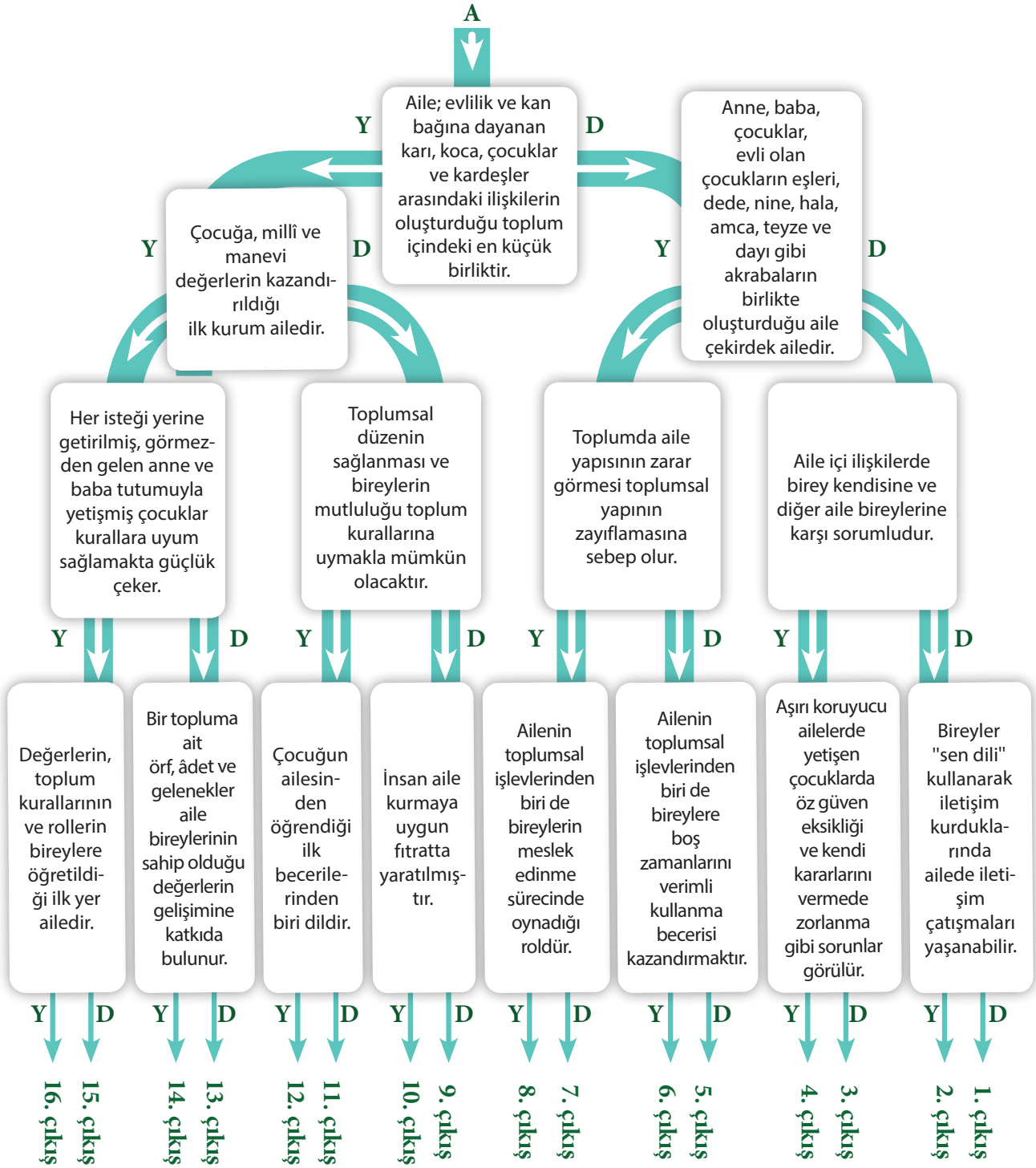
.....

5) Hangileri devletin yetkili organları tarafından konulan ve uygulanan yazılı kurallardır?

.....

E) Aşağıda birbiri ile bağlantılı doğru (D) ya da yanlış (Y) ifadeler içeren bir soru verilmiştir. "A" ifadesinden başlayıp, cümlelerin doğru veya yanlış olduğuna karar vererek ilgili ok yönünde ilerleyiniz. Her bir cevap bir sonraki aşamayı etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplarla 16 çıkış noktasından doğru çıkışı bulunuz.

A

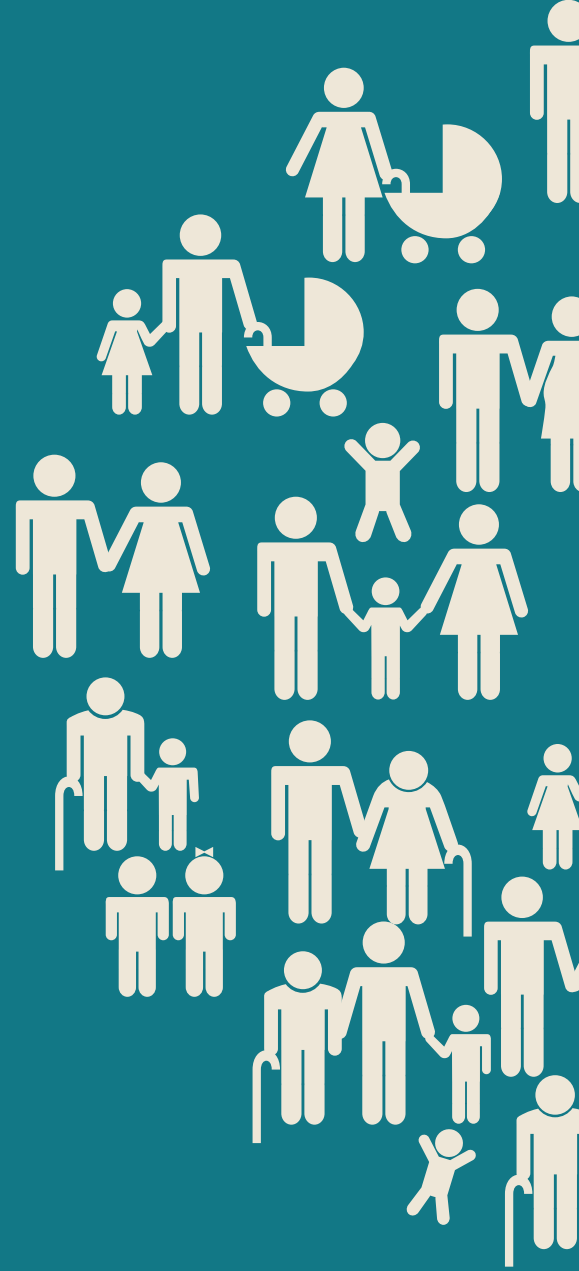
2.

Ünite

AİLE OLMAK

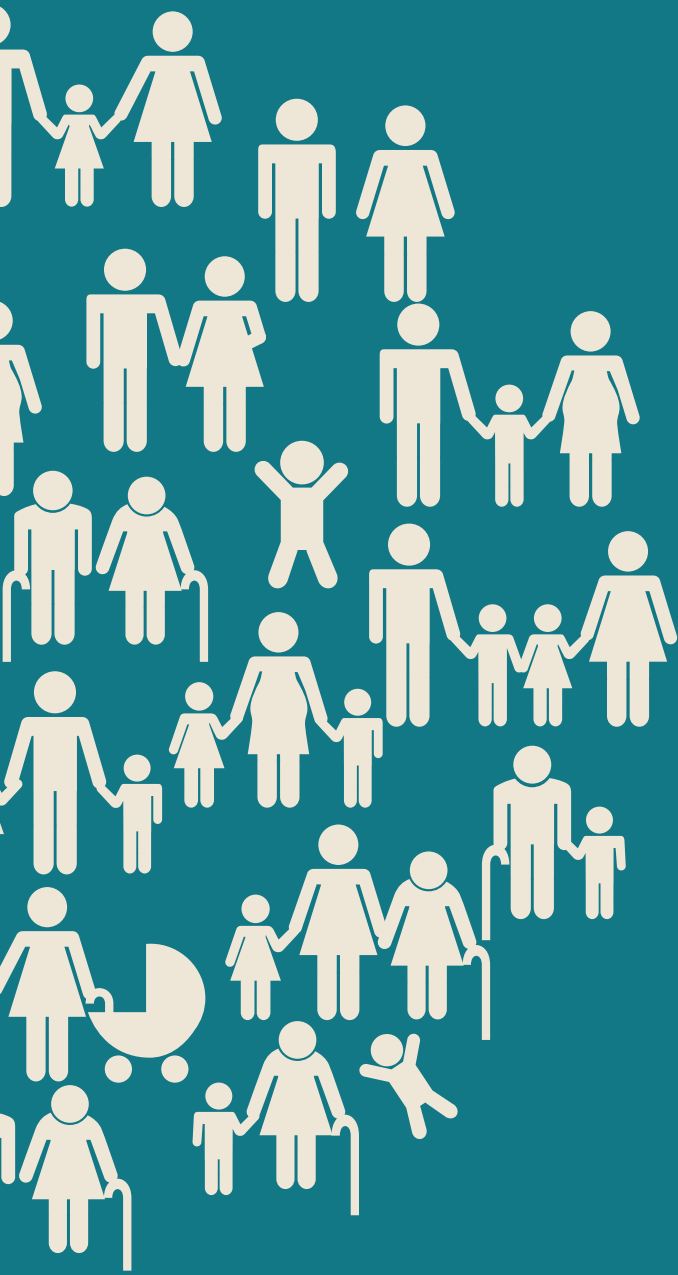

2. Ünite
Karekodu

Neler Öğreneceksiniz?

- Aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumluluk ve görevlerini,
- Aile bağlarını güçlendiren davranışları,
- Aile tarihini bilmenin önemini,
- Aile içi anlaşmazlıkların çözümüne yönelik fikirler üretmeyi,
- Aileyi bir araya getiren olay ve durumlara yönelik eserleri öğreneceksiniz.

Kavramlar

Sevgi

Muhabbet

Hak

Saygı

Merhamet

Sorumluluk

Paylaşma

Dayanışma

2. Ünite
sunusu

Üniteye Başlarken

“Annem beni leğende yıkardı. Yaz-kış demeden tulumbadan su çeker, moraran parmakları ile çamaşır çitiler; her bir yanı tertemiz, gül gibi yapardı. Babam onu hiçbir işinde yalnız komaz, kendi gömleğini, pantolonunu ütüler, yemek bile yapardı. Birlikte erişte keser, hatta reçel kaynatırlardı.”

Kutlu, M. Uzun Hikâye, s. 28

Bu parçada anlatılan aile hayatı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

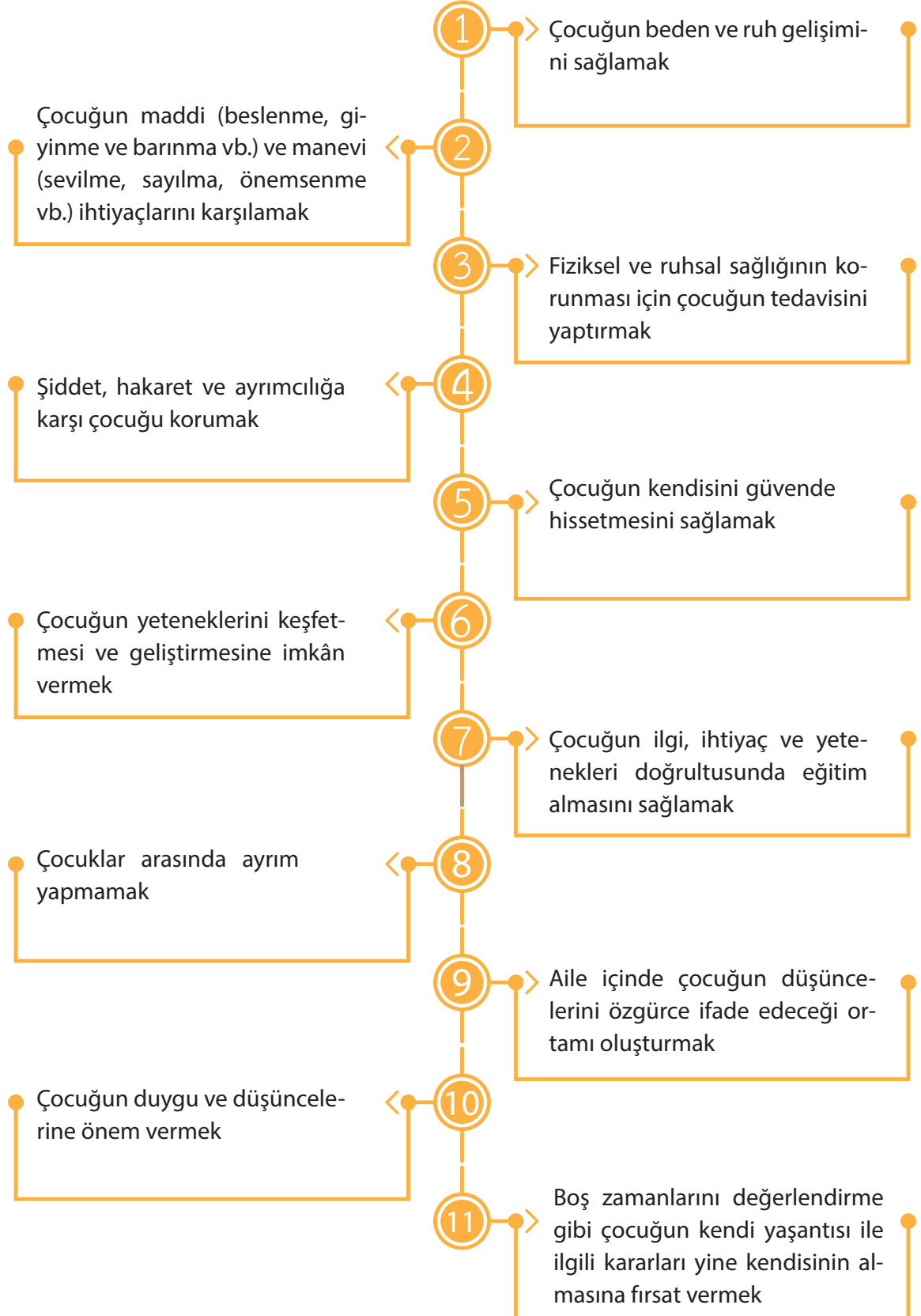
2.1. Aile Üyelerinin Birbirlerine Karşı Görev ve Sorumlulukları

Aile anne, baba ve çocuk rollerinden oluşan ve bu rollerin gerektirdiği maddi-manevi görev ve sorumlulukları barındıran sosyal bir kurumdur (**Görsel 2.1**). Bu görev ve sorumluluklar aile içinde birbirleriyle ayrılmaz bir bütünlük içinde yerine getirilir. Ailede anne rolü çocuğun çevresini algılamasında ve değerlendirmesinde önemli bir etkidir. Baba rolü ise evde metanet, cesaret, emniyet ve kuvvetin sembolüdür. Çocuğun kendi ayakları üzerinde durabilen bir birey olarak yetişebilmesi için aile içinde görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi gerekir.

Görsel 2.1: Anne baba rolü

Anne ve Babanın Çocuğa Karşı Sorumlulukları

Ebeveynlerin çocuklarına karşı görev ve sorumlulukları olduğu gibi çocukların da anne ve babalarına karşı görevleri vardır. Bunların başında anne ve baba hakkını gözetme, onlara saygılı olma ve iyilik yapma gelir.

Aile, görev ve sorumluluklarla sınırlandırılmayan kurumsal bir yapıya sahiptir. Sıcak bir aile ortamı için ailenin merkezinde sevgi ve merhametin olması gerekir. Sıcak bir aile ortamında yetişen kardeşlerin birbirlerine sevgi göstermesi ve merhametle davranması beklenir (**Görsel 2.2**).

Ailenin devamlılığı manevi haklar olan sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet gibi değerlerin yaşatılması ile mümkündür. Ayrıca ebeveynin ailenin geçimini sağlaması, çocukların ise okul ve evdeki görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gibi maddi sorumluluklar aileyi ayakta tutan diğer unsurlardır. Aile içinde maddi ve manevi sorumluluklar bir aradadır ve birbirini desteklemektedir. Anayasa'nın 41. maddesiyle aile koruma altına alınmıştır. Aile birliğinin korunmasında devletin sorumluluğu Anayasa'da "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar." şeklinde tanımlanmıştır.

Görsel 2.2: Kardeş sevgisi

Haber

Aşağıda verilen görseli ve haber metnini inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

**Güreşe
adanmış hayat**

Yaşar Doğu

Kariyerinde birer olimpiyat
ve dünya şampiyonluğu ile
3 Avrupa şampiyonluğu bulunan
Yaşar Doğu, ay-yıldızlı mayoyla
çıktığı 47 güreş müsabakasından
yalnızca birini kaybetti

1913
"Türk güreşinin babası"
olarak da anılan milli
sporcu Yaşar Doğu,
Samsun'da doğdu

1939
Norveç'te
düzenlenen Avrupa
Şampiyonası'nda
2. oldu

1940
Balkan şampiyonluğunu
kazandı

1946
İlk Avrupa şampiyonluğunu
İsvetç'te 73 kiloda kazandı

1947
Prag'da yapılan
Avrupa Grekoromen
Şampiyonası'nda 73 kiloda
altın madalya elde etti

1948
Londra Olimpiyatları'nda
ilk olimpiyat madalyasına
ulaştı

1949
İstanbul'da düzenlenen
Avrupa Şampiyonası'nda
altın madalyaya uzandı

1951
Finlandiya'da Dünya
Şampiyonu oldu

1961
Ankara'da geçirdiği
kalp krizi sonrası 8
Ocak'ta hayata veda
etti

Millî Takım Kariyeri

47	46	1	1	1	3
MÜSABAKA	GALİBİYET	YENİLGİ	OLİMPİYAT ŞAMPİYONLUĞU	DÜNYA ŞAMPİYONLUĞU	AVRUPA ŞAMPİYONLUĞU

"Ağabeyimin madalya alacağına inanıyorum"

2016 Rio Olimpiyat Oyunları'nda mücadele edecek Cenk İldem'in hazırlık çalışmaları kendisi gibi millî güreşçi olan kardeşi Kansu İldem destek veriyor. Millî güreşçi Kansu, ağabeyi Cenk'in Rio'dan altın madalya ile dönmesi için ona antrenman yaptırıyor. Kansu İldem, ağabeyi ile çalışmanın çok keyifli olduğunu anlatarak "Ağabeyimin madalya alacağına inanıyorum. Bu hem ailesi hem de Türk halkı için güzel bir armağan olacak." şeklinde görüş belirtti.

Genel ağdan alınmıştır.

1) Yaşar Doğu ile Kansu İldem'in ortak özellikleri nelerdir?

.....

.....

2) Kansu İldem, ağabeyine olan sevgisini hangi davranışlarıyla ortaya koymuştur?

.....

.....

3) Uluslararası müsabakalarda başarılı olmuş sporculara örnekler veriniz.

.....

.....

7. Etkinlik

Aşağıdaki tabloda ailede bireylerin yerine getirmesi gereken birtakım görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bu görev ve sorumlulukların kim ya da kimler tarafından yerine getirilmesi gerektiğini örnekteki gibi karşılarındaki boşluğa yazınız.

Görev ve Sorumluluklar	Kim/Kimler
İyimser olma	Aile bireyleri
Evin geçimini sağlama	
Okul çantasını hazırlama	
Çocuklarına vakit ayırma	
Teşekkür etme, özür dileme	
Odasını, eşyalarını düzenleme	
Küçük kardeşlerine göz kulak olma	
Örnek alınacak davranışlar sergileme	
Ders çalışma ve oyun saatlerini planlama	
Mutlu ve güvenli bir aile ortamı oluşturma	
Yaşadığı ortamı temiz tutma	
Sofra kurmaya ve sofrayı toplamaya yardımcı olma	
Evden çıkarken muslukları ve ışıkları kontrol etme, açıksa kapatma	
Aile bütçesini zora sokacak gereksiz harcamalardan kaçınma	
Günaydın, iyi günler, afiyet olsun, ellerine sağlık, iyi geceler gibi nezaket ifadeleri kullanma	
Tablet, telefon, bilgisayar ve televizyon gibi teknolojik araçlara ayırdığı süreye dikkat etme	

2.2. Aile Bağlarını Güçlendiren Davranışlar

Sosyalleşme (toplumsallaşma) insanın içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumla bütünleşmesidir. Birey sosyalleşme sürecinde aileden başlayarak toplumun kurallarını, beklentilerini ve davranış kalıplarını öğrenir. Millî ve manevi değerleri benimser (**Görsel 2.3**), topluma uyum sağlar.

Millî değerler, bir ulusun kendine özgü saydığı ve sahip olmakla övündüğü toplumsal ve kültürel öğelerin bütünüdür. İnançla ilgili değerler ise manevi değerleri oluşturur. Çocuk sevgi, saygı, tevazu, iyilik, yardımlaşma gibi millî ve manevi değerleri ilk sosyalleştiği kurum olan ailede öğrenir. Millî ve manevi değerler aile içinde sevgi, dayanışma ve yardımlaşma değerlerini pekiştirir. Örneğin bayramlar aileyi bir araya getiren, toplumu bir arada tutan özel günlerdir. Bayram gelenekleri ve kutlamalarıyla yaşatılan değerler toplumda dayanışma ve paylaşma duygusunu güçlendirir. Birlik ve beraberliği pekiştirir.

Görsel 2.3: Millî ve manevi değerlere örnekler

Aile bağlarını güçlendiren davranışlardan biri de aile içi iletişimidir. Birlikte zaman geçirmeye gayret eden aile bireyleri aile içinde birbirleriyle söz ve davranışlarıyla iletişim hâlinindedir. Aile içi iletişim bireylere duygu ve düşüncelerini paylaşma olanağı sunar. İletişim doğru şekilde kurulduğunda bireyler birbirlerini daha iyi anlayabilir hâle gelecektir. Mutlulukların paylaştıkça çoğalacağını, sorunların paylaştıkça daha kolay çözüleceğini iletişim sürecinde fark edeceklerdir. İletişimin güçlü olduğu ailelerde bireyler zor zamanlarda birbirlerine destek olur ve birbirlerini cesaretlendirir.

Millî ve Manevi
Değerlerimizden
Ebru Sanatı

Ailede dayanışma, Türk-İslam inanç anlayışı ve kültürel yaşamında da oldukça önemlidir. Aile bireylerinden biri hastalık, kaza, afet, borçlanma veya işten çıkarılma gibi nedenlerden dolayı sıkıntı yaşayabilir. Bu gibi durumlarda aile bireylerinin kendisine maddi ve manevi destek sağlaması **(Görsel 2.4)** bireyin sıkıntısını daha az zararlarla atlatmasına yardımcı olacaktır. Aile üyelerine destek olmak Türk örf ve âdetlerinde yer aldığı gibi dinî değerlerden de biridir. "Veren el üstündür. Vermeye, geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerle, annenle, babanla, kız ve erkek kardeşlerinle başla. Sonra da yakınlık durumuna göre devam et." hadisi dayanışmanın dinî açıdan önemini ortaya koymaktadır.

Görsel 2.4: Aile bireyelerine destek

Biliyor muydunuz?

Aile içinde oynanan geleneksel oyunlar aile bağlarını pekiştirir. Bu oyunlardan biri de "El Üstünde Kimin Eli Var?" adlı oyundur.

El Üstünde Kimin Eli Var?

En az üç kişiyle oynanan ev oyunlarından. Önce sayısmaca ile ebe seçilir. Ebe, dirsek ve dizleri yere değecek şekilde yatar. Başını da ellerinin üzerine koyar. Diğer aile üyeleri ellerini ebenin sırtı üstüne üst üste koyar, içlerinden biri tekerleme söyler:

El el epelek

Elden çıkan topalak

Topalağın yarısı

Yumurtanın sarısı

Kara koyunun derisi

İstanbul'dan berisi

El el üstünde

Kimin eli üstte?

Tekerlemenin bitiminde ebe birinin adını söyler. Ebe, en üstte kimin elinin olduğunu bilemezse oyuncular ebeye "Davulla mı, zurnayla mı?" diye sorar. Ebe, "zurnayla" derse kulağına eğilerek "dattiri dattiri" derler. Yok "davulla" derse "güm güm" diyerek ebenin sırtına elleriyle hafifçe dokunurlar. Oyun, ebenin en üstte kimin elinin olduğunu bilene kadar devam eder. Bildiğinde yeniden ebe seçilir ve oyuna devam edilir.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Öğretmenimiz millî ve manevî değerlerimiz hakkında ne düşündüğümüzü sordu. Söz hakkı olarak 2010 yılından itibaren Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan "sıra gecesi" geleneğinden bahsettim. Sıra gecesi, Şanlıurfa'da genellikle kış gecelerinde her hafta bir başka kişinin evinde olmak üzere haftada bir akşam, belirli bir niteliğe ve düzene göre sıra ile yapılan toplantılardır. Ara tatilde Şanlıurfa'da oturan teyzemlere gittiğimizde sıra gecesine katılma fırsatı buldum. Önceden belirlenen saatte eniştemin kardeşleri, amca ve dayıları, kuzenleri, yeğenleri eve geldi. Misafirleri, eniştemle beraber kapıda karşıladık ve içeriye buyur ettik. Geleneğe göre sohbet hâli hatır sorarak başladığı için misafirler birbirlerine sıhhat ve iş durumlarını sordular. Sevinç ve üzüntülerini paylaştılar. İhtiyaç sahiplerine destek olmak amacıyla yapılan çalışmalar değerlendirildi. Çeşitli sosyokültürel konular konuşuldu. Edebiyat sohbetleri yapıldı, şiirler okundu. Türk müziğinin farklı makamlarından şarkı ve türküler çalınıp söylendi. "Mırra" adı verilen acı kahve, çay, çiğ köfte ve yöresel tatlı ikramlarından sonra yöresel oyunlardan "yüzük fincan" oyunu oynandı. Geçmişten günümüze devam eden sıra gecesi geleneği, arkadaşlıkları dostluklara dönüştürür. Sevgi, dayanışma ve yardımlaşma değerlerini pekiştirir.

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

Bu parçada anlatılan "sıra gecesi" geleneğinin aile üyeleri arasında sevgi, dayanışma ve yardımlaşma gibi değerleri pekiştirmesindeki rolü ne olabilir? Görüşlerinizi gerekçeleri ile açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

İnci'nin öğretmeni derste aile bağları güçlü olanların mutlu, kendilerini güvende hissedebilen bireyler olduğunu anlattı. Akrabalarla sık sık görüşmenin, eski albümleri karıştırmanın, anıları yâd etmenin, birlikte tatil planları yapmanın ilişkileri güçlendireceğini söyledi.

İnci, akrabalık bağlarını güçlendirmenin ne kadar önemli olduğunu fark etti. Annesine, yaklaşan doğum gününe akrabalarını davet etmek istediğini söyledi. Annesi de İnci'nin bu fikrini büyük bir sevinçle onayladı. İnci'nin doğum gününü akrabalarıyla birlikte neşe içinde kutladılar.

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

1) İnci'nin öğretmeni aile bağlarını güçlendirmek için yapılabilecek hangi faaliyetlerden bahsetmiştir?

.....

.....

.....

2) İnci aile bağlarını güçlendirmek için ne yapmayı düşünmüştür?

.....

.....

.....

3) Aile bağlarını güçlü tutabilmek için siz neler yaparsınız?

.....

.....

.....

4) Aile bağları niçin güçlü olmalıdır?

.....

.....

.....

8. Etkinlik

Aşağıdaki davranışlardan hangileri aile bağlarını güçlendirir? Kutucuklara “√” işareti koyarak bu davranışları belirleyiniz.

Birlikte oyun oynamak

☐

Özel günleri birlikte kutlamak

☐

Bayram yemeğinde bir arada olmak

☐

Ailede herkesi ilgilendiren konulara kayıtsız kalmak

☐

Yaşlı veya özel gereksinimi olan aile büyüklerine yardımcı olmak

☐

Maddi sıkıntı yaşayan aile bireylerine yardımcı olmak

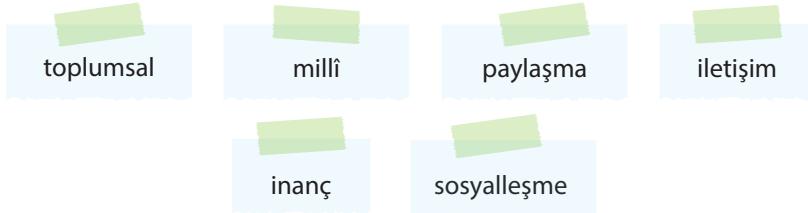
☐

Uzaktaki aile bireylerinin hâlini hatırını sormak

☐

9. Etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcük veya sözcük gruplarıyla tamamlayınız.

- 1) Aile içi bireylere duygu ve düşüncelerini paylaşma olanağı sunar.
- 2) Ailede dayanışma, Türk anlayışı ve kültürel yaşamında oldukça önemlidir.
- 3) Çocuk; tevazu, iyilik, yardımlaşma, vatan ve millet sevgisi gibi ve manevi değerleri ailede kazanır.
- 4) Aile içi iletişim bireylere duygu ve düşüncelerini olanağı sunar.
- 5) Millî değerler, bir ulusun kendine özgü saydığı ve sahip olmakla övündüğü ve kültürel öğelerin bütünüdür.

2.3. Kendi Aile Tarihini Bilmenin Önemi

İnsanlar tarih boyunca geçmişlerini merak etmiş ve aile tarihlerini araştırmışlardır. Aile tarihi, bireyin sözlü tarih çalışmasıyla aile geçmişini ayrıntılı olarak incelemesidir. Sözlü tarih çalışması ile aile geçmişini öğrenmek isteyen bir araştırmacı görüşeceği kişiyi, yeri ve zamanı belirler. Soracağı soruları, kullanacağı ses kayıt cihazını ve fotoğraf makinesini hazırlar. Görüşme sırasında geçmişe ait fotoğraf, mektup, evlilik cüzdanı, kimlik kartları, ses kayıtları ve videolardan faydalanır (**Görsel 2.5**). Araştırmacı elde ettiği verilerden yararlanarak aile tarihini oluşturur. Ailenin geçmişteki sosyoekonomik durumu, kültürel yaşamı, giyim, yemek, inanç, örf, âdet ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olur. Coğrafya, iklim özellikleri, insan ilişkileri ve tarihî eserler hakkında bilgi edinir. Aile yapısından hareketle Türk kültürü hakkında çıkarımlarda bulunur. Sahip olduğu kültürel mirasını korur ve gelecek kuşaklara aktarır.

Görsel 2.5: Sözlü tarih çalışması sırasında yararlanılan bazı kaynaklar

Biliyor muydunuz?

Aile tarihi hakkında bilgi edinmek için e-devlet sistemi içinde yer alan soyağacı sorgulama hizmetinden de yararlanabilirsiniz. Soyağacı sorgulama hizmetine www.nvi.gov.tr genel ağ adresinde yer alan Hizmetler/E-Sorgulamalar menü başlıklarından erişim sağlayabilirsiniz.

Aşağıda tarihî bir Türk evine ait fotoğraf verilmiştir (Görsel 2.6). Fotoğraftaki eşyaların günümüzde kullanılan eşyalar ile benzer ve farklı yönlerini aşağıdaki ilgili boşluklara yazınız.

Görsel 2.6: *Tarihî bir Türk evi (Temsilî)*

[illegible]

Araştıralım Öğrenelim

Bir aile büyüğünüzden yardım alarak aile tarihi çalışması yapınız. Çalışmanızda sözlü, yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanınız. Görüşme sırasında soracağınız soruları çalışmaya başlamadan önce hazırlayınız. Çalışma sonucu elde ettiğiniz bilgileri boş bırakılan yere yazınız.

2.4. Aile İçi Anlaşmazlıkların Nedenleri ve Çözüm Yolları

Aile bireylerin dünyaya geldiği, büyüüp yetiştiği kurumdur. Bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı, bireye ilk eğitimin verildiği, toplumun kültür ve değerlerinin aktarıldığı bu kurum toplumun medenileşmesinde önemli rol oynar. Ailede ilişkilerin sağlıklı şekilde yürütülmesi sağlıklı bir toplumsal yapının oluşabilmesi için önemlidir.

Toplumda her birey farklı fiziksel, duygusal ve zihinsel özelliklere sahiptir. Bu farklılıklar bireylerin ihtiyaç ve beklentilerini de farklı kılar. Sosyal hayatta aile içi ilişkilerde bireysel farklılıkların yok sayılması ya da bireyin ihtiyaç ve isteklerinin karşılanamaması durumunda aile içinde anlaşmazlıklar yaşanabilir. Bu anlaşmazlıklar eşler arasında, çocuklar arasında ya da anne-baba ve çocuklar arasında zaman zaman çatışmalara yol açabilir (**Görsel 2.7**). Aileyi ilgilendiren ve aile içinde alınması gereken kararlara dışarıdan müdahale edilmesi ailede çatışmaya yol açabilecek etkenlere bir örnektir. Ailede çatışmaya yol açan diğer bir etken iletişim eksikliği ya da iletişim kusurlarıdır. Bireyler, kendilerini ve aile içi ilişkileri ilgilendiren konuları ve sorunları birbirleri ile paylaşılmalıdır. Zor zamanlarda sorunların paylaşılmaması aile içi ilişkileri zedeler, aile bireylerini birbirinden uzaklaştırır.

Görsel 2.7: Çocuğun anne ile çatışması

Görsel 2.8: Olumlu iletişimle sorunun çözülmesi

Sağlıklı ailelerde bireyler, kendilerini rahatsız eden durumları karşısındakine açıkça ifade eder ve birbirlerini dinler (**Görsel 2.8**). Sorunları görmezden gelmez, empati yaparak birbirlerini anlamaya çalışır. İletişim sırasında karşısındakine saygı duyduğunu söz ve davranışları ile hissettirir. Yargılayıcı, suçlayıcı, eleştirel ifadelerden kaçınır. İletişim sürecinde sen dili yerine ben dili kullanır. Nazik olmaya ve karşısındakini kırmamaya özen gösterir. Çatışma durumunda çözüm yollarını diğer aile bireyleri ile birlikte belirler. Demokratik aile ortamında aldıkları kararlarla çatışma ve sorunlara çözüm üretir.

Aile bireyleri, aile içinde yaşanabilecek anlaşmazlıkları en aza indirebilmek için kendi tutum ve davranışlarına dikkat etmelidir. Örneğin ebeveynler çocuklarına karşı tutarlı davranışlar sergilemeli, çocuklarına tutamayacağı sözler vermekten kaçınmalıdır. Çocuklarını kardeşleri ya da arkadaşlarıyla kıyaslamamalı, çocuklarıyla ilgili kararlar alırken onların tercihlerini göz önünde bulundurmalıdır.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Onur ve ailesi akşam yemeğini saat 18.00'de yediler. Hep birlikte sofrayı topladıktan sonra televizyonu açtılar ve haberleri izlemeye başladılar. 21.00'de oynanacak olan Türkiye-Galler maçı haberi Onur'u heyecanlandırdı. Maçı izleyebilmek için ödevlerini bir an önce bitirmesi gerekiyordu. Hemen kitap ve defterlerini açıp ödevlerini yapmaya başladı. Ödevlerini bitirdiğinde saat 20.30 olmuştu. Saat 21.30'da yatacaktı. Onur, anne ve babasına millî maçı izlemek istediğini söyledi. Babası, "Olur mu oğlum? Yarın erken kalkıp okula gideceksin. Maç çok geç bitecek. Uykusuz kalmandan ve sağlığının bu durumdan olumsuz etkilenmesinden endişe ediyorum." dedi.

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

Buna göre Onur babasıyla yaşadığı çatışmayı sizce nasıl çözmelidir? Görüşlerinizi gerekçeleri ile açıklayınız.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Yanlış anlaşılmalara yüzünden zaman zaman akrabalarımız arasında dargınlıklar, kırgınlıklar yaşanabiliyor. Bu durumda anlaşmazlıkların çözümü için annem devreye giriyor. Yangına körükle gitmemesi anneme uzlaştıracılık rolünü kazandıran en büyük etken. Güler yüzü, tatlı diliyle gönüllere taht kurması da cabası...

Yazarlar tarafından yazılmıştır.

Yangına körükle gitmek: Gerginliği, uzlaşmazlığı artıracak biçimde davranmak.

Aile içi anlaşmazlıkların çözümünde dikkat edilmesi gerekenler neler olabilir? Cevabınızı örneklerle açıklayınız.

10. Etkinlik

Aşağıdaki tabloda bazı tutum ve davranışlar verilmiştir. Bunlardan hangileri aile içi sorunların çözümünde etkilidir? Kutucuklara “√” işareti koyarak bu davranışları belirleyiniz.

Rahatsız olduğu davranışı açıkça söyleme

☐

Sorunların çözümünde ailenin yararını düşünme

☐

Sorunun yaşanmasına kendi hatasının yol açtığını reddetme

☐

Sorunların çözümüne yönelik görüşlerini açıkça söyleme

☐

Tartışma sırasında aile üyelerine karşı itidalli olma

☐

İsteklerinin kabul edilmesi için aile bireylerine baskı yapma

☐

Kardeşiyle konuşurken başka şeylerle uğraşması

☐

Tartışma esnasında ebeveynlerine karşı sesini yükseltme

☐

Sorunları empati yaparak çözme

☐

Amacına ulaşmak için ebeveynlerinin zayıf yönlerini kullanma

☐

Birlikte oynayacakları oyunlar hakkında kardeşinin de fikrini alma

☐

Ebeveynleri herhangi bir konuda kendisini eleştirdiğinde ebeveynlerini anlamaya çalışma

☐

2.5. Aileyi Bir Araya Getiren Olay ve Durumlar

Doğum, kına gecesi, düğün, cenaze töreni, bayram vb. özel günler aileyi bir araya getiren özel zamanlardır. Kültürümüzde önemli bir gelenek olan ad koyma töreni de bu özel günlerden biridir (**Görsel 2.9**).

Görsel 2.9: Ad koyma töreni

Akrabalar ad koyma töreninde bir araya gelir, bir aile büyüğü bebeğin sağ kulağına ezan okur, sol kulağına kamet getirir. Bebeğin adını söyler ve “Adını ben verdim, yaşını Allah versin.” şeklinde dua eder. Hazırlanan çeşitli ikramların davetlilere sunulmasıyla tören neşe ve eğlenceye dönüşür. Kültürümüzde önemli bir yeri olan bayramlar da aileyi bir araya getiren kaynaşma zamanlarıdır. Eğitim, sağlık, iş vb. sebeplerle birbirinden ayrı olan aile bireyleri bayramlar vesilesiyle bir araya gelir. Bayramlaşma töreninden sonra bayram yemeği yenir, hasret giderilir. Eş, dost ve akraba ziyaretleri yapılır.

Aile üyelerini bir araya getiren doğum, ad koyma törenleri, düğün, iftar sofraları ve bayram kutlamaları gibi özel günler film, belgesel ve edebî eserlere de konu olmuştur. TRT’nin *Anadolu’da Düğün Dernek* adlı belgeseli ve *Altmış Akıllı Yetmiş Fikirli* masalında Türk düğün âdetlerinden bahsedilmektedir. Dede Korkut hikâyelerinden biri olan *Dirse Han Oğlu Boğaç Han*’da geçen Türklerde ad koyma törenleri de TRT’nin *Türk Kültüründe İsim Koyma Geleneği* adlı belgeseline konu olmuştur. Mehmet Âkif Ersoy’un *Bayram*, Yahya Kemal Beyatlı’nın *Süleymaniye’de Bayram Sabahı* ve Bestami Yazgan’ın *Bugün Bayram Sabahıdır* adlı şiirlerinde de bayram teması işlenmiştir.

Bugün Bayram Sabahıdır

Güneş bir başka doğuyor,
Bugün bayram sabahıdır.
Gökten mutluluk yağıyor,
Bugün bayram sabahıdır.

El öpünce gül dudaklar,
Açılır dostça kucaklar,
Sevgiye doyar yürekler,
Bugün bayram sabahıdır.

Tatlı diller şekerleşir,
Mutluluk kalbe yerleşir,
Eller, gönüller birleşir,
Bugün bayram sabahıdır.

Bestami Yazgan

Görsel 2.10: Bayramlaşma

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

I.

Bayram kavramından ilk kez, Kaşgarlı Mahmûd'un Dîvânü Lugâtî't-Türk adlı eserinde bahsedilmiştir. Kaşgarlı'ya göre "bayram eğlenme, gülme ve sevinme günüdür." Eserde, Türk toplumunda millî bayramların "bayram yeri" adı verilen bir meydanda kutlandığı belirtilmektedir. Bayram yeri, özellikle çiçeklerle süslenmekte, çıra veya meşalelerle aydınlatılmaktadır.

II.

Eski Ramazan Bayramı kutlamaları deyince musikinin eksik olmadığı Osmanlı bayramları akla gelir. Osmanlı kahvehanelerinde meddahın taklit yaparak anlattığı hikâyeler, Kavuklu ve Pişekâr'ın başrolde olduğu orta oyunu ve davulcunun söylediği maniler halkın eğlencesi olurdu.

Genel ağdan alınmıştır.

1. Bayram kavramı ilk kez nerede, hangi anlamda kullanılmıştır?

.....

.....

.....

2. Eskiden bayramlar nasıl kutlanırdı?

.....

.....

.....

.....

3. Günümüzde bayramlar nasıl kutlanmaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

Araştıralım Öğrenelim

Bayram kutlamaları, ad koyma törenleri, düğün eğlenceleri gibi geleneklerimizin işlendiği film, belgesel ve edebî eserleri araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı boş bırakılan yere yazınız.

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle tamamlayınız.

töreni

bayrak

becerisi

iletişim

özverili

sözlü tarih

- 1) Ebeveynlerin çocuğunun öğretmeni ile hâlinde olması çocuğun okul başarısına katkıda bulunur.
- 2) Millî bayramlar bireylere vatan, millet, sevgisi kazandırır.
- 3) Aile tarihi hakkında çalışması yaparak bilgi edinilebilir.
- 4) Empati aile içi anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olur.
- 5) Ad koyma aile bireylerini bir araya getiren özel günlerden biridir.

B) Aşağıda verilen ifadeleri okuyunuz. İfadeler doğru ise kutuya “D”, yanlış ise “Y” harfini yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrusunu altındaki boşluğa yazınız.

Ailenin geçimini sağlamak çocukların görev ve sorumluluğudur.	
Dayanışma ruhu ile hareket etmek aile bağlarını kuvvetlendirir.	
Aile, sadece görev ve sorumluluklarla sınırlandırılmayan bir kurumdur.	
Çocuk, istekleri kabul edilmediğinde küserek ebeveynlerine tepki gösterebilir.	
Aile tarihi çalışması aracılığı ile birey aile geçmişi hakkında bilgi edinir.	

C) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

- 1) I. Eşitlik
II. Aile planlaması
III. Ailenin huzur ve mutluluğu

Yukarıdakilerden hangileri Anayasa'nın 41. maddesi ile güvence altına alınmıştır?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

2) Aşağıdakilerden hangisi ailenin bir araya gelmesini konu edinen edebî eserlerden biridir?

- A) Belgesel B) Film C) Şiir D) Resim

3) Aşağıdakilerden hangisi aile içi anlaşmazlık nedenlerinden biri değildir?

- A) Aile içi iletişimde “ben” dili kullanma
- B) Aile içinde alınması gereken kararlara dışarıdan müdahale edilmesi
- C) Kardeşlerin birbirlerine incitici davranışlarda bulunması
- D) Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili beklentilerinin fazla olması

4) Aşağıdakilerden hangisi çocukların anne ve babasına karşı yerine getirmesi gereken görev ve sorumluluktan biri değildir?

- A) Sesini yükseltmeden konuşmak
- B) Aile bireylerine karşı nazik olmak
- C) Aile bütçesini sarsacak isteklerde bulunmak
- D) Ev işlerine gücünün yettiğince yardımcı olmak

5) Aşağıdakilerden hangisi aile bağlarını güçlendiren davranışlardan biridir?

- A) Ahmet Bey’in komşusuna selam vermesi
- B) Burcu Hanım’ın açık havada yürüyüşe çıkması
- C) Orhan’ın engelli arkadaşı için kantinden alışveriş yapması
- D) Yemeğini kendi başına yemekte zorlanan dedesine Esra’nın yardımcı olması

6) I. Fotoğraflar

II. Video kayıtları

III. Kimlik kartları

Yukarıdakilerden hangileri aile tarihi araştırmasında kullanılan araç gereçlerdir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

7) Çat kapı çalaraktan girelim dost evine,

Bizi kapıda gören neşelenip sevine,

Kapılarak aşk ile manevi alevine,

Huzurun iklimini bulalım mı bu bayram.

Ramazan AĞIRTAŞ

Bu dördlükte dinî bayramların aile bağlarını güçlendirmede oynadığı hangi rol vurgulanmıştır?

- A) Kabir ziyaretleri
- B) Akraba ziyaretleri
- C) Çocuklara şeker verilmesi
- D) Bayramlık kıyafetlerin alınması

D) Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda bazı kavram ve açıklamalar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1	Millî değer	11	Nazik olma
2	Görüşme yerini belirleme	12	Yaşadığı yerin coğrafi özellikleri
3	Görüşme zamanını belirleme	13	Kullanılan eşyalar
4	Sosyoekonomik durumu	14	Görüşme yapacağı kişiyi belirleme
5	Araştırma konusunu belirleme	15	Kendisini rahatsız eden durumları açıkça ifade etme
6	Ben dilini kullanma	16	Giyim kuşamı
7	Kültürel yaşamı	17	Cenaze töreni
8	Düğün	18	Görüşme esnasında kullanacağı araç gereçleri hazırlama
9	Kına gecesi	19	Doğum
10	Manevi değer	20	Bayram

1) Hangisi inançla ilgili değerlere verilen addır?

.....

2) Hangisi bir ulusun kendine özgü kabul ettiği ve sahip olmakla övündüğü toplumsal ve kültürel öğelerin bütününe verilen addır?

.....

3) Hangileri aile tarihi araştırma çalışması yapacak kişinin yapması gereken ön hazırlıklardır?

.....

4) Hangileri ailede bireyler arasında yaşanan çatışmaların çözümünde etkilidir?

.....

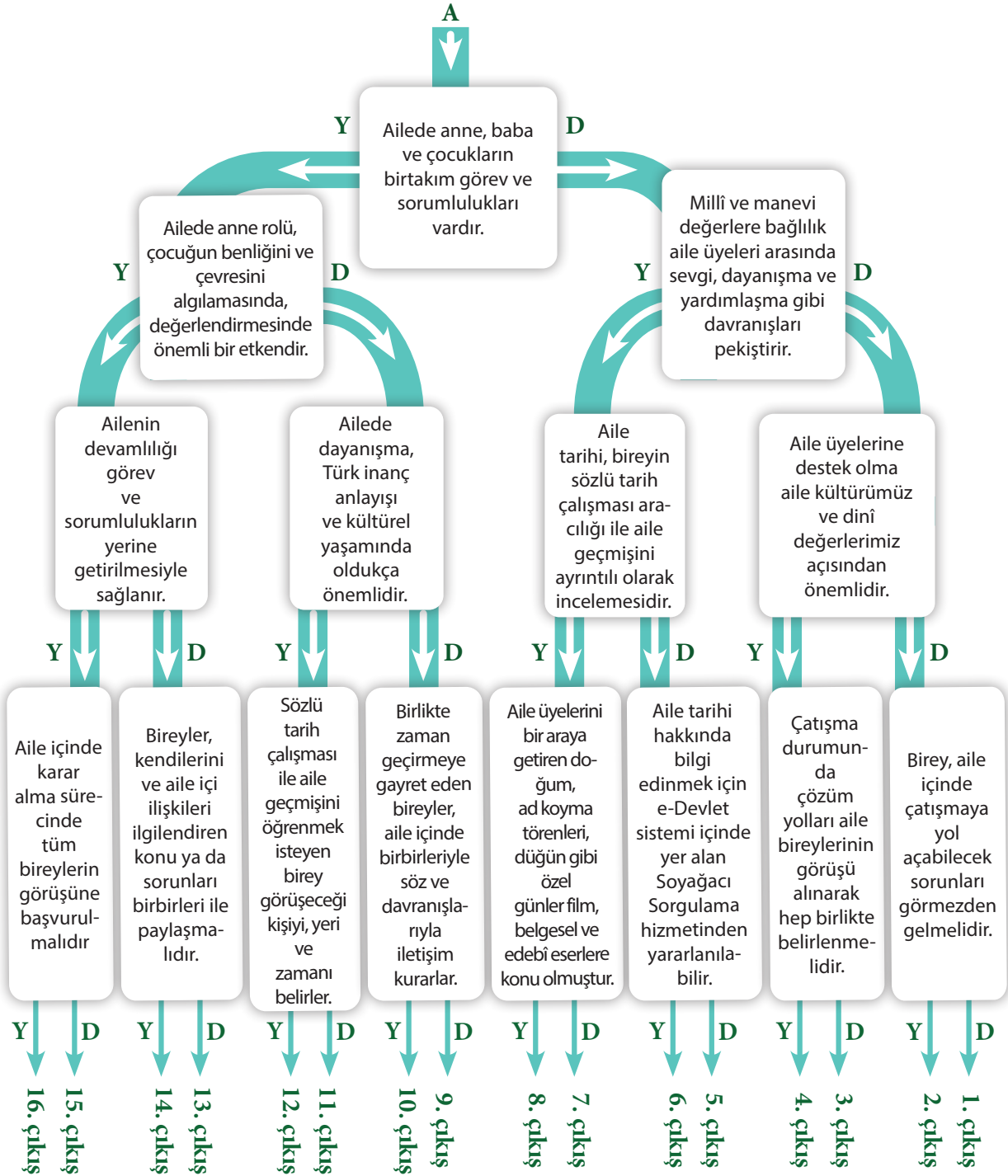
5) Hangileri aile tarihi araştırmacısının elde ettiği bilgilere örnektir?

.....

6) Hangileri aile bireylerini bir araya getiren özel günlerdir?

.....

E) Aşağıda birbiri ile bağlantılı doğru (D) ya da yanlış (Y) ifadeler içeren bir soru verilmiştir. "A" ifadesinden başlayıp, cümlelerin doğru veya yanlış olduğuna karar vererek ilgili ok yönünde ilerleyiniz. Her bir cevap bir sonraki aşamayı etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplarla 16 çıkış noktasından doğru çıkışı bulunuz.

3.

Ünite

TÜRK AİLE YAPISININ TARİHSEL SÜRECİ

3. Ünite
Karekodu

Neler Öğreneceksiniz?

- İlk Türk devletlerinde aile yapısının özelliklerini,
- İslamiyet'in kabulünün Türk aile yapısına etkisini,
- Selçuklu Dönemi'nde aile yapısının özelliklerini,
- Osmanlı Devleti'nde aile yapısına yön veren unsurları,
- Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan hukuki düzenlemelerin aile yapısı üzerindeki etkilerini,
- Türkiye'de günümüzdeki aile yapısının özelliklerini,
- Tarihimizde aileye verilen değeri öğreneceksiniz.

Kavramlar

Aile reisi

Aile tipi

Aile yapısı

Hane büyüklüğü

Miras

Velayet hakkı

3. Ünite
sunusu

Üniteye Başlarken

Köktürk parasında kağan ile hatun tasvirinin birlikte işlendiği görülür. Orhun Yazıtları'nda da İltirış Kağan ile İlbilge Hatun'un birlikte tahta çıktığı belirtilir.

- 1) Bu bilgiye göre ilk Türk devletlerinde kadının devlet yönetimindeki yeri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 2) "Eş" sözcüğünün ailede görev ve sorumluluklar bakımından taşıdığı anlamlar neler olabilir? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

3.1. İlk Türk Devletlerinde Aile

Türklerin tarih sahnesine çıkışları Orta Asya'da olmuştur. Göçebe hayatı benimseyen Türkler başta Asya Hun Devleti (MÖ 209-MS 216) olmak üzere Orta Asya'da pek çok devlet kurmuştur.

Aile ilk Türk devletlerinde devletin temeli olarak görülmüş, Türk milletinin güç merkezini oluşturmuştur. Türkler, sağlam aile yapıları ve güçlü orduları sayesinde tarih boyunca varlıklarını sürdürmüşlerdir.

İlk Türk devletlerinde Türk ailesi karı, koca ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısındaydı (**Görsel 3.1**). Çocuklar, aile için değerliydi. Oğlanı yetiştirmek babanın, kızı yetiştirmek annenin görevi kabul edilirdi.

Görsel 3.1: İlk Türk devletlerinde aile (Temsili)

İlk Türk toplumunda sosyal hayatta ve devlet yönetiminde "töre" adı verilen yazısız kurallar önemli bir yere sahipti. Halka veya kurultaya danışılarak çıkarılan töreye toplumun her kesimi uymak zorundaydı. Türklerde aile hukuku da töreye göre düzenlenmişti. Evlenme, boşanma, miras ve mülk edinme töreye göre belirlenmişti. Aile, töreye uygun olarak söz kesimi ile kurulurdu. Evlilik için atılan en önemli adım olan söz kesimi Türk sosyal hayatında son derece önemli bir antlaşma niteliğindedi. Bazı Türk boylarında söz kesme antlaşması "at üzerinde" yapılırdı. Kız ve erkek tarafı at üzerinde karşılaşır ve antlaşırdı. At üzerinde yapılan bu antlaşma ile kız ve erkek tarafı sözlenir, nişanlılık süreci başlardı. Söz kesimini nişan süreci takip ederdi. Eski Türklerde evlilik için bir vaat niteliği taşıyan nişan aynı zamanda her iki taraf için yaptırım gücüne sahip bir akit niteliğindedi. Yüzük takma âdeti de nişan merasiminin bir parçasıydı. Nişandan sonra nikâh ve düğüne geçilirdi. Eski Türklerde düğün merasimi âdetlere uygun olarak yerine getirilirdi. Bu âdetlerin başında "küden" adı verilen düğün yemeği gelirdi. Gelin baba ocağından "yumuş" adı verilen, yeni evinde kullanması için hazırlanmış hediyelerden oluşan çeyizini de yanında getirirdi (**Görsel 3.2**). Gelinin baba ocağından getirdiği bu çeyiz üzerinde damadın herhangi bir tasarruf hakkı yoktu. Kocanın çeyiz malı üzerinde tasarruf hakkının bulunmaması ailede özel hukukun veya şahsi mal edinme kavramının olduğu anlamına gelmektedir. Gelin, çeyizi ile birlikte koca evinin kütüğüne yazılırdı.

Görsel 3.2: Çeyiz

Gelin ve damat evlendikten sonra kendi evlerinde yaşırdı. Ev dâhil ailenin tüm varlığı kadın ve erkeğin ortak malı kabul edilirdi. Kadın ailenin bütün faaliyetlerine eşiyile katılır, güreş tutar, ata biner, silah kullanıp avcılık yapardı. Dinî görevlerde, askerlikte, ekonomik faaliyetlerde ve yönetimde önemli rollere sahipti. Hükümdarın eşi kağanla beraber yönetime katılır, kağanın yokluğunda kağan adına ülkeyi yönetirdi (**Görsel 3.3**).

Görsel 3.3: Uygur Kağanlığı bayrağında bulunan kağan ve hatun
(Temsili)

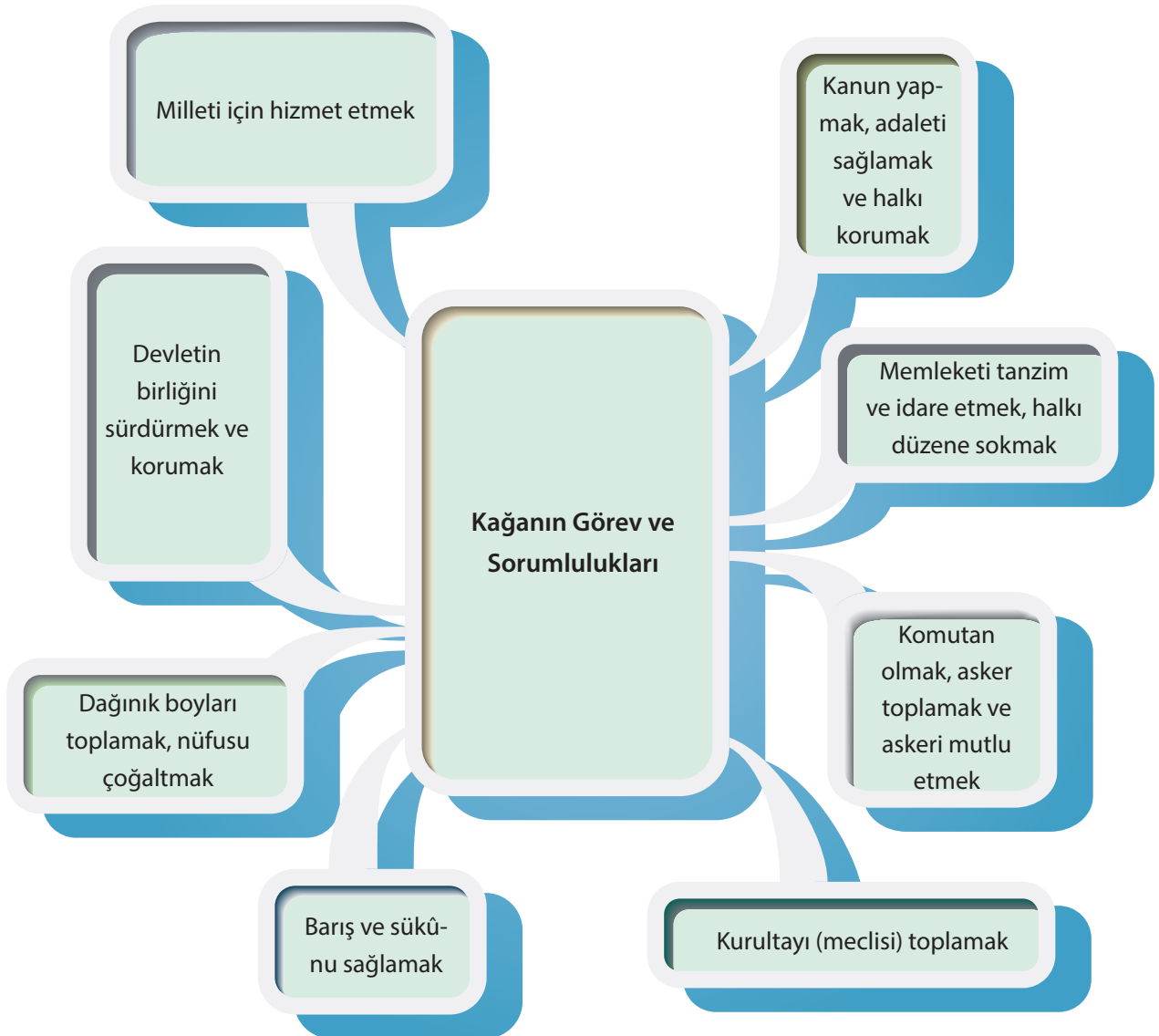
İlk Türk devletlerinde kız çocukları dâhil hükümdarın tüm çocukları "kut" yani egemenlik gücüne sahipti. Orhun Yazıtları'nda (**Görsel 3.4**) Bilge Kağan'ın "Sizler anam, hatun, hala ve teyzelerim, ablalarım ve kızlarım" şeklinde kadınlara hitap etmesi Türk toplumunda kadının isim sahibi bireyler olarak algılandığını gösterir. Aynı dönemde Çin toplumunda kadına isim dahi verilmezdi.

Görsel 3.4: Orhun Yazıtları

Bu dönemde Çin toplumunda kadının özgürlüğü kısıtlıydı. Eski Yunan toplumunda ise kadınlar yetişkin olarak kabul edilmez, haksızlığa uğradıklarında mahkemede haklarını arayamazdı. İngiltere'de, 1805 yılına kadar vatandaş olarak kabul edilmeyen kadın, eski Hint hukukunda da evlenme, miras vb. konularda hiçbir hakka sahip değildi. Kadınlar dünyanın farklı coğrafyalarında pek çok sosyal haktan mahrumken Türk toplumunda evlenme, mülk edinme gibi özel yaşama ait konularda pek çok hakka sahipti. İlk Türk toplumlarında kadın evin direği, erkeğin can yoldaşı, en yakın destekçisi ve yardımcısı konumundaydı. "Yuvayı dışı kuş yapar." sözü, Türk kültüründe aile içinde kadının yerini ve önemini anlatması bakımından önemlidir.

İlk Türk devletlerinde hükümdarların erdemli, kültürlü ve cesur olması arzu edilirdi. Kut inancına göre kağanlık kendisine kismet olmuş kimse Tanrı'nın ikbal ve talihine erişmiş sayılırdı. İlk Türk toplumlarında her ne kadar böylesine önemli bir kut inancı olsa da kağanın yetkileri ve gücü sınırsız değildi. Kağan, öncelikle halkına karşı sorumluydu ve halkına karşı yükümlülüklerini yerine getirmek zorundaydı.

Görsel 3.5: İlk Türk devletleri

İlk Türk devletlerinde (**Görsel 3.5**) “evlenme ve yuva kurma” devletin temelini oluştururdu. Toplumun sağlam bir temel üzerine inşa edilmesi devletin geleceği açısından önemliydi. Aile, töre ile güvence altına alınmıştı. Pek çok kaynaktan eski Türk ailesinden baba hâkimiyetine dayanan bir aile olarak bahsedilse de bu açıklamanın devamında kadının erkeğe eşit görüldüğü bilgisine yer verilmektedir. Orhun Yazıtlarında Kutluk Kağan’ın ölümünden sonra oğullarının velisinin Bilge Hatun olduğu dile getirilmiştir. Bu durum İlk Türk devletlerinde baba öldüğünde çocukların velayet hakkının annelerine geçtiğini ortaya koyar. İlk Türk devletlerinde aile reisinin görev ve sorumlulukları kağaninkilerle benzerlik gösterir.

İlk Türk Devletlerinde Aile Reisinin Görev ve Sorumlulukları

Yorumlayalım

Aşağıda Uygurlara ait *Ög Kang (Ana Baba)* adlı şiir günümüz Türkçesine çevrilerek verilmiştir. Şiiri okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Ana Baba

Anaya babaya karşı işlediğimiz
Kötü amellerimizi düşünüp
Saygıya değerlerin hûzûrunda
Tümünü itiraf, ikrar ederiz.

...

Islağa pisliğe bulanıp
Anneciğim seni kızdırdım;

...

Minnet şükran bilmeden
Karşı geldim anacığma.

*Metnin aslına sadık kalınmıştır.
Genel ağdan alınmıştır.*

Bu şiirde çocuklar, anne babalarına karşı hangi duygularını dile getirmiştir?

Biliyor muydunuz?

Türk kadını vatani için şehit olmayı göze alabilen, asil ruhlu kahramandır. Karakalpak Türklerine ait *Kırk Kız Destanı*'nda kırk kızın yabancı topluluklara karşı kahramanca verdiği mücadele anlatılır. Dağınık boyların bir araya gelerek vatanlarını kahramanca savundukları vurgulanır. Kırk kız kahramanın verdiği mücadeleyi konu alan bu destana halk tarafından *Kırk Kız Destanı* adı verilmiştir. Savaşta verilen kayıplar sebebiyle kadın kahramanların sayısı azalmasına rağmen destanda geçen "Biz on yedi kalmış olsak bile kırk kızız." ifadesi sayısal anlamın artık bir terime dönüştüğünün göstergesidir. Omuz omuza verdikleri destansı mücadele ile bu terimi sonraki kuşaklara aktarmayı başarmışlardır. Ayrıca K. Ayımbetov kırk sözcüğünün eski dönemlerde askerî gruplara yönelik bir hitap olarak kullanıldığını ve "Kırk Kız"ların da bu sayı altında bir askerî birliği ifade etmiş olabileceğini tahmin etmektedir.

Gaynutdinova, A. İstem, (31) s. 151.

Araştırılabilir Öğrenelim

İskit-Saka hükümdarı Tomris Hatun hakkında araştırma yapınız. Araştırma sonucu elde ettiğiniz bilgileri boş bırakılan yere yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Etkinlik

Aşağıdaki tablonun sol sütununda ilk Türk devletlerinde kadına ait bazı özellikler verilmiştir. Bu özelliklerin ilgili olduğu alanları belirleyiniz. Uygun olan boşluğa “√” işareti koyunuz. (Her bir alan birden çok kez kullanılabilir.)

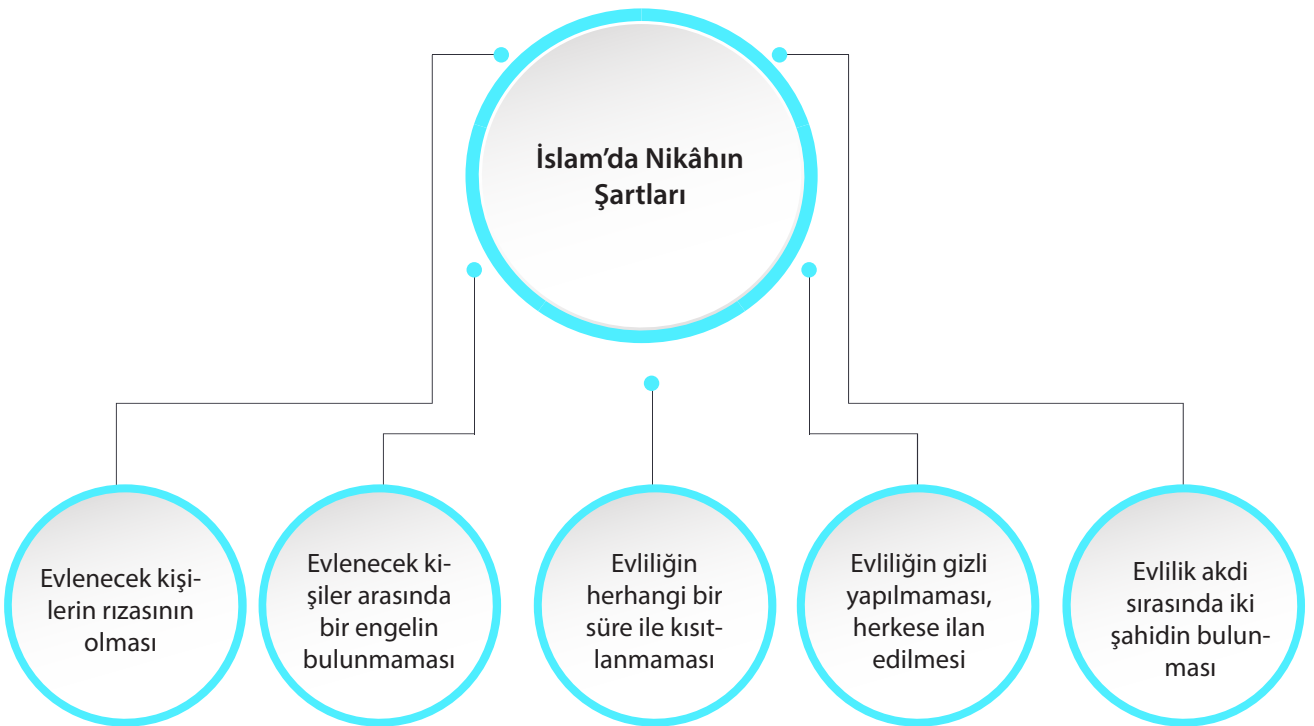
İlk Türk Devletlerinde Kadına Ait Bazı Özellikler	Siyasi	Askerî	Ekonomik	Sosyal
Ok ve kement atma, güreşme				
Cirit atma, top oynama, kayak yapma				
Devlet yönetiminde söz sahibi olma				
Devlet memuriyetinde bulunma				
Çorap örme, ayakkabı yapma				
Düşmanla savaşma				
Peynir, tereyağı gıda ürünleri yapma				
Yabancı elçileri kabul etme				
Konuk ağırlama				
Avlanma				
Pazara çıkma				
Ziyafet verme, şölene katılma				
Kurultaya katılma				

Kağanın devlet yönetimindeki görevleri ile aile içinde aile reisinin görevleri benzerlikler gösterir. Bu benzerlikleri boş bırakılan yere yazınız.

İslam hukukunda evlenmeyi ifade etmek için kullanılan terim “nikâh”tır. Evliliğin geçerli sayılabilmesi için nikâhın ehliyetli ve yetkili kişiler tarafından gerekli şartlar yerine getirilerek kısılması gerekir.

Nikâh günümüzde eş, dost ve akrabalarının huzurunda iki şahitle birlikte evlendirme memuru ya da yetkili kişiler tarafından kıyılır. Nikâhın eş, dost ve akrabaların huzurunda kıyılması, Hz. Muhammed'in "Nikâhı etrafa duyurun." hadisine uygundur.

Hz. Muhammed'in evlilik ile ilgili bazı hadisleri

- 01 "Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi yerine getirmezse benden değildir."
- 02 "Evleniniz! Zira ben (Kıyamet günü diğer ümmetlere karşı) çokluğunuzla iftihar edeceğim."
- 03 "Evlenmek, gözü haramdan korur, iffeti muhafaza eder."
- 04 "En bereketli nikâh, külfeti en az olanıdır."
- 05 "Her kim Allâh için (haramlardan sakınma niyetiyle) evlenir ve (fakir-zengin bakımından) Allah için evlendirirse gerçekten o kişi Allâh-u Te'âlâ'nın dostluğunu hak etmiş olur."

Hz. Muhammed ailesine her zaman samimi olan, onlara değer veren, onların sevinçleri ile sevinen, üzüntüleri ile üzülen bir aile reisiydi. Aile bireyleri ile ilişkilerinde sevgi, saygı ve nezakete dayanan bir üsluba sahipti. Nitekim "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanınızım." buyurarak aile hayatında huzur ve mutluluğun yolunu göstermiştir. Hz. Muhammed, eş ve çocuklarının makul isteklerini yerine getirirdi. Nitekim eşi Hz. Aişe, bir bayram günü Habeşliler tarafından oynanan kalkan ve mızrak oyununu izlemek istediğini söylediğinde onu kırmamıştır. Samimi bir şekilde istediği kadar seyretmesini sağlamıştır. Bir yere gitmek istediğinde hanımından izin alması, hanımına verdiği değeri göstermesi bakımından önemlidir. Sevgi dolu bir eş olan Hz. Muhammed, bir baba olarak da son derece şefkatli ve merhametliydi. Çocuklarına saygı duyar, onları mutlu ederdi. Kızı Hz. Fatıma yanına geldiğinde ayağa kalkar, elinden tutar, onu öperdi. Hoş geldiniz der ve kendi yerine oturmasını isterdi. Namaz kılarken sırtına çıkan torunu Hz. Hasan'ı kucaklayıp öptüğü anlatılmaktadır.

İnsanlar yaradılışı gereği birbirlerine muhtaçtır, istek ve ihtiyaçlarını insanın tek başına karşılayabilmesi mümkün değildir. Gelenekler ve dinî inançlar insanı Allah'a, ailesine ve diğer insanlara karşı sorumlu tutar. Türk-İslam kültüründe aile büyükleri ve akrabalara

değer vermek, onlarla dayanışma içinde olmak oldukça önemlidir. Akrabayı gözetme, aile büyüklerine saygı gösterme ve merhamet etme dinimizce ibadet kabul edilmiştir. Aile büyüklerinin rızasını kazanmak Allah'ın rızasını kazanmaya eş tutulmuştur.

Göz aydınlığı ve mutluluk kaynağı olan çocuğa İslam dini oldukça önem vermektedir. Ayet ve hadislerle çocuğun hakkının gözetilmesi, çocuğa karşı sorumlulukların yerine getirilmesinin önemi belirtilmektedir.

Görsel 3.6: Dede Korkut (Temsili)

Çocuğa verilen önem edebî eserlerde dua olarak karşımıza çıkar. Dede Korkut hikâyelerinde, *Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek*'te ad koyma töreninde Dede Korkut (**Görsel 3.6**) Bamsı Beyrek'e ad verirken şu duayı yapmıştır:

"Ünümü anla, sözümü dinle Pay Püre Bey,
Allah Taala sana bir oğul vermiş, tutu versin,
Ak sancak kaldırıncı Müslümanlar arkası olsun,
Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsa
Allah Taala senin oğluna aşıt versin,
Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin.
Sen oğlunu Basam diye okşarsın,
Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun.
Adını ben verdim, yaşını Allah versin"

Ad Koyma
Töreni

12. Etkinlik

Aşağıda Hz. Muhammed'in bazı örnek davranışları verilmiştir. Bu davranışlardan “eş, baba, akraba ve dede” rolleriyle ilişkili olanları boşluklara yazınız.

Namaz vakti geldiğinde mescitte dolaşp koşuşturan çocuklardan bazen Hz. Hasan bazen Hz. Hüseyin bazen de Hz. Zeynep'in kızı Hz. Ümame Allah Resulü'nün sırtına atlar, secdeye gittiğinde üstüne çıkar, kıyamda bacaklarına sarılırlardı. Allah Resulü onlara kızmaz, onları azarlamaz, düşmesinler diye bazen secde süresini uzatırdı. Namaz bitince cemaatten secdeyi uzattığı için özür diler, “Torunum sırtımdan inmedi, ben de secdeyi uzattım.” diye açıklama yapardı.

.....

Hız. Muhammed şöyle buyurur: “Fatıma benden bir parçadır, onu hoşnut eden her şey beni memnun eder. Onu üzen her şey de beni üzer. Onu kim öfkelenendirirse beni öfkelenlendirmiş olur. Onu kuşkulandıran beni de kuşkulandırır. Onu yoran beni de yorar.”

.....

Hız. Muhammed, Habeş hükümdarı Necaşı'nın kendisine hediye olarak gönderdiği altın yüzüğü torunu Hz. Ümame'ye hediye etmiştir.

.....

Hız. Muhammed, Dâriler heyetinin kendisine hediye ettiği atları ve altın işlemeli kaffanı amcası Hz. Abbas'a hediye etti. Hz. Abbas, bu hediyeleri ne yapacağını sorduğunda Hz. Muhammed, “Altınlarını söker, hanımlarına ziynet yapar ya da infak edersin, sonra atlas kısmını satar, parasını alırsın.” buyurdu.

.....

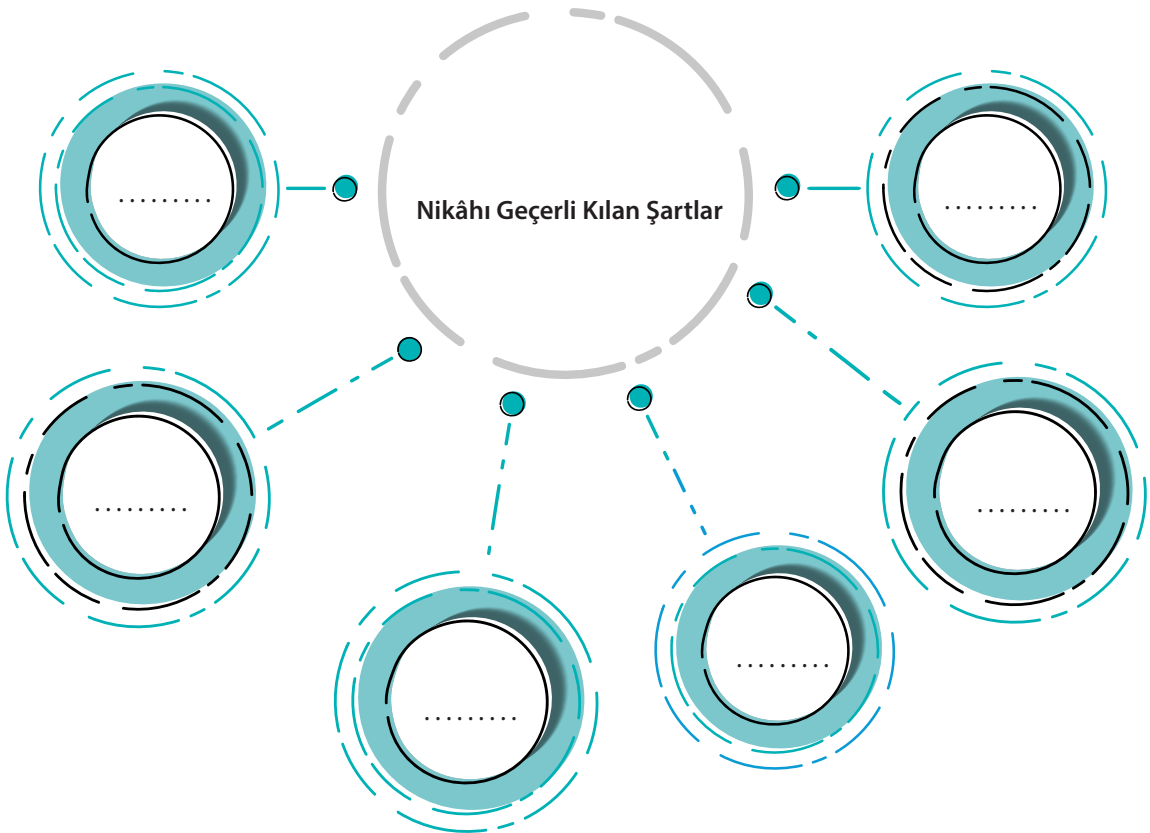
Hız. Muhammed, kendisini neşelendirip hoşnut etmek için zaman zaman açık araziye çıkar, hanımı Hz. Aişe ile koşarak yarış yapardı.

.....

13. Etkinlik

Aşağıda numaralandırılarak verilmiş ifadelerden hangileri İslam hukukuna göre nikâhın geçerli sayılabilmesi için gerekli olan şartlardır? Doğru olanların başındaki numarayı aşağıdaki dairelerin içine yazınız.

- 1 Nikâh ehliyetli ve yetkili kişiler tarafından kıyılır.
- 2 Evlilik akdinde bir şahit yeterlidir.
- 3 Nikâh kıyılabilmesi için evlenecek kişilerin rızası olmalıdır.
- 4 Evlenecek eşlerin arasında bir engel olmamalıdır.
- 5 Nikâh belli bir süre için kıyılır.
- 6 Evliliğin gizli yapılmaması, herkese ilan edilmesi gerekir.
- 7 Nikâh akdi sırasında iki şahidin bulunması gerekir.
- 8 Evlilik herhangi bir süre ile kısıtlanmamalıdır.

Yorumlayalım

Aşağıda geçmişten günümüze kadar Anadolu’da söylenen bazı ninniler verilmiştir. Ninnileri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Manisa’nın dağları
Soğuk tutar kuyuları
Avdan gelir dayıları
Ninni yavruma ninni

Lahana yemez kökünü yer
Benim kuzum lokum yer
Eeeee dedim dedim
Ak beşiğe beledim

Hu, hu, bir Allah
Sen uykular ver Allah
Yavrum uyusun inşallah
Herkes desin Maşallah

Ninni yavrum ninni e, e, e.
Uyutayım, büyüteyim e, e, e,
Anasına su taşısın e, e, e,
Babasına odun kessin e, e, e.

1) Bu ninnilerde hangi Türk geleneklerinden bahsedilmiştir?

.....

.....

.....

.....

2) Bu ninnilerde İslam dinine ait hangi kavramlara yer verilmiştir?

.....

.....

.....

3) Annenin ninni söylerken bebeği için ettiği dualar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3.3. Selçuklu Dönemi'nde Aile Yapısının Özellikleri

Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan zamanında Bizans'a karşı 1071 yılında kazanılan Malazgirt Zaferi Anadolu'da var olan Türk nüfusunun artmasını sağlamıştır. Anadolu'ya yerleşmek amacıyla giriştikleri mücadelelerde başarılı olan Türkler Anadolu'nun siyasi yapısının şekillenmesi üzerinde etkili olmuştur. Anadolu'nun doğusu ve iç bölgeleri Türklerin hâkimiyeti altına girmiştir. XI. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Büyük Selçuklu Devleti'ne tabi birçok devlet Anadolu'da kurulmaya başlamıştır. Bunlardan biri de Süleyman Şah'ın İznik'i fethederek kurduğu Türkiye Selçuklu Devleti'dir (1076-1308). Türkiye Selçukluları zamanla Anadolu'da siyasi birliği sağlayarak Anadolu topraklarını yurt yapmıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti, İslam inancını benimseyen ve bu inanç sisteminin gerektirdiği kurallar çerçevesinde hareket eden bir devlettir. Dolayısıyla Türkiye Selçuklu Devleti'nde aile de bu inanç sistemine göre kurulmakta, aile hayatında dinî kurallara riayet edilmesine özen gösterilmekteydi. Selçuklularda uygun bir eş adayı bulunması durumunda ikinci aşama olan nişan merasimine geçilirdi. İlk Türk devletlerinden günümüze kadar süregelen bu uygulama ailenin rızası dâhilinde kız ile erkeğin evlilik yolunda attıkları ilk adım olarak kabul edilirdi. Nişan merasiminde takılan yüzük, evlenecek çiftlerin nişanlı olduğunu herkesin bilmesini sağlayan önemli bir simgeydi. Ancak nişanın resmî bir yaptırım gücü bulunmamaktaydı.

İlk Türk devletlerinde olduğu gibi Türkiye Selçuklu Devleti'nde de evliliklerde çeyiz önemli bir yer tutmaktaydı. Çeyizin hazırlanması dinî değil, geleneksel bir âdetti (**Görsel 3.7**). Dokumacılık ve el işçiliği geliştiğinden dokuma ürünleri ve el işi ürünleri çeyizlerde önemli bir yer tutmaktaydı.

Görsel 3.7: Çeyiz hazırlayan kızlar (Temsili) (Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi)

İlk Türk devletlerinde evlilik töre adı verilen toplum kurallarına göre kurulurken Türkiye Selçuklu Devleti'nde nikâh dinî kurallarına göre ve şahitler huzurunda kıyılırdı. Nikâh akitleri mahkeme kâtipleri tarafından defterlerde kayda alınır, mahkeme kayıtlarının bir nüshası nikâhı kıyılan çiftlere verilirdi. Evlilik gibi boşanma da İslam hukukuna uygun olarak gerçekleşirdi. İlk Türk devletlerinde olduğu gibi tek eşli evlilik görülürdü.

Görsel 3.8: Çeyiz hazırlayan kızlar (Temsili) (Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi)

Türkiye Selçuklu Devleti'nde önemli uygulamalardan biri de gelin alma töreni ve gelin alayı idi. Düğün öncesi kız ve erkek tarafı gerekli hazırlıkları yapar, düğün yemeği hazırlanırdı (**Görsel 3.8**). Yapılacak eğlence için gerekli hazırlıklar tamamlanır, ziyafet sofraları kurulurdu. Düğün yerine geçilmeden önce gelin süslenir, gelinin yüzü bir duvak ile kapatılırdı. Elllerine kına yakılan gelin hüznü türküler eşliğinde evinden çıkarılırdı.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde aile ilk Türk devletlerinde olduğu gibi anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek yapıdaydı.

Ailede dinî kurallara ve geleneklere riayet edilmesine özen gösterilirdi. Misafir ağırlamak günlük hayatın bir parçasıydı. Misafirleri güler yüzle karşılamak, en güzel şekilde ağırlamak ve onlara ikramda bulunmak âdettendi. Ailede çocuklara Allah ve insan sevgisi, merhamet, saygı, dayanışma, yardımlaşma gibi millî ve manevi değerler öğretilirdi.

Ataerkil aile yapısına sahip olan Türkiye Selçuklularında aile reisi babaydı. Babanın aile reisi olması sosyal hayatta kadının söz hakkı olmadığı anlamına gelmez. Siyasi hayatta etkin rol oynayan, Kurultayda toplantılara katılan kadın sosyal hayatta aile içinde de söz sahibiydi. Sosyal hayatta kadın ile erkek beraber tarlada çalışır, evin ekonomisine birlikte

katkıda bulunurdu. Çadircılık, keçecilik, halıcılık ve nakışçılık gibi geleneksel Türk el sanatları gelişmişti (**Görsel 3.9**). Hattatlık ve ciltçilik de kadınların ilgi gösterdiği sanatlardı. Kadınlar, dikiş ve süslemelerle bezedikleri ürünleri şehrin çarşı ve pazarlarında satardı.

Görsel 3.9: Halı dokuyan kadın (Temsili) (Ankara Etnografya Müzesi)

Türkiye Selçuklularında kadının günlük hayat uğraşları arasında çocuk bakımı önemli bir yer tutuyordu (**Görsel 3.10**). Çocuğun korunması, okula gönderilmesi kadının sorumluluğu olarak görülürdü.

Görsel 3.10: Bebeğini uyutan kadın (Temsili) (Nasrettin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi)

Türkiye Selçuklu Devleti'nde aile bireyleri birbirlerine güçlü bağlarla bağlıydı. Sultan I. Gıyasettin Keyhüsrev'in, kız kardeşi Gevher Nesibe Hatun adına şifahane yaptırması kardeş sevgisinin somut bir göstergesidir (**Görsel 3.11**). Vereme yakalanan Gevher Nesibe Hatun, ağabeyi Sultan I. Gıyasettin Keyhüsrev'den kendisi gibi dermansız derde düşenlerin tedavi edilmesi amacıyla bir tıp medresesi açılmasını ister. Kardeşinin isteğini vasiyet olarak kabul eden Sultan, Kayseri'de Şifaiye ve Gıyasiye adlı şifahaneyi yaptırır. Halk arasında Çifte veya İkiz Medreseler olarak da anılan bu şifahane Anadolu'da kurulmuş ilk hastanedir.

Görsel 3.11: Gevher Nesibe Hatun Şifahanesi

Biliyor muydunuz?

Selçuklu Devleti'nde Bacıyân-ı Rûm Teşkilatı

Bacıyân-ı Rûm, Anadolu Kadınlar Teşkilatı anlamını taşımaktadır. “Bacı” kelimesi, abla, kız kardeş anlamına gelmektedir. “Bacı” kelimesi, günümüzde Anadolu’nun birçok şehrinde yaygın olarak kullanılmaktadır. “Rum” kelimesi ise Anadolu anlamını ifade etmektedir. İlme, sanata ve ahlâka son derece önem verilen Ahilikte, kadının da sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir yeri vardı. Kadınların teşkilatlanıp gelişmesi için Ahi Evran’ın eşi Fatma Bacı, dünyanın ilk kadın teşkilatı olan “Bacıyân-ı Rûm” teşkilatını yani Anadolu Kadınlar Teşkilatı’nı kurmuştur. Bacıyân-ı Rûm teşkilatı, Anadolu kadınlarını, gerektiğinde düşmanlara karşı vatan savunmasında eşlerinin yanında mücadele etmesi ve gerektiğinde de kültürde (**Görsel 3.12**), sanatta, edebiyatta, sosyal ve ekonomik alanlarda kalkınıp gelişmesini sağlamak için teşkilatlandırmıştır. Anadolu Kadınlar Teşkilatı, kadınlar arasındaki yardımseverliğin, konukseverliğin, doğruluk ve merhametliliğin gelişmesine katkı sağladığı gibi Türk dilinin, Türk kültürünün ve İslam anlayışının kadınlar arasında yayılmasını da hızlandırmıştır.

Genel ağdan alınmıştır.

Metnin aslına sadık kalınmıştır.

Görsel 3.12: Anadolu'da kilim dokumacılığı (Adana Kuruköprü Anıt Müzesi ve Geleneksel Adana Evi)

14. Etkinlik

Aşağıda Selçuklu Dönemi aile yapısı ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerden ilk Türk devletlerinde aile geleneği ile benzer ve farklı olanları tespit ederek ilgili kutucuğa "✓" işareti koyunuz. Farklı olanları altındaki boşluğa yazınız.

Selçuklu Dönemi Aile Yapısı ile İlgili Bazı Bilgiler	Benzer	Farklı
Kadın aile ekonomisine katkıda bulunurdu.		
Ailede yerleşik yaşam hâkimdi.		
Evilikte İslami kurallar etkiliydi.		
Çekirdek aile yaygındı.		
Kadın ailede söz hakkına sahipti.		
Toplumda tek eşlilik yaygındı.		
Dinî nikâh kısıldı.		
Nikâhtan önce nişan töreni yapılır, yüzük takılırdı.		
Gelin alma ve eğlenceler düğün âdetlerindendi.		
Kadın siyasi hayatta söz hakkına sahipti.		
Kadın sosyal yaşamda hak ve sorumluluklara sahipti.		

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus (Ö. 1220), Erzincan Meliki olan amcası Fahreddin Behramşah'ın kızı Selçuk Hatun ile evlenmiştir. Bu evlilik gerçekleşmeden önce devlet büyükleri ile fikir alışverişinde bulunulmuş, devlet büyükleriyle oturulup istişare sonucunda Behramşah'ın kızını alma kararı alınmıştır. Sultan, elçiye hediyeler ile birlikte Erzincan'a göndermiştir. Elçi, Behramşah tarafından çok iyi karşılanmıştır. Behramşah, Sultanın evlilik isteğini memnuniyetle karşılamış fakat çeyiz hazırlıkları için üç ay müsaade istemiştir. Üç ay içinde gelinin çeyizini ve eşyasını hazırlamaya başlamıştır. Çeyiz hazır olunca deve ve katır yükleriyle bazı beylerin hanımları da Erzincan'a Melike'yi getirmek için gitmiştir. Şehre yaklaştıklarında davul, zurnalar, bayraklar ve sancaklarla büyük bir ihtişamla karşılanmışlardır. Yanlarında saray ve şehir musiki takımları da vardır. Şehre geldiklerinde Fahreddin Behramşah gelenleri sarayında ağırlamıştır. Eğlence için kadın ve erkek çalgıcılar içeri alınmıştır. Mükemmel bir sofa, çeşitli içecekler sunularak yemek yenilmiştir. Ertesi gün halka açık nikâh töreninde imam; Hz. Muhammed'i öven, evliliğe teşvik edici sözler söylemiştir. Sultan İzzeddin Keykavus, Behramşah'ın kızı Selçuk Hatun'u eş olarak istemiştir. Orada bulunan kız tarafı bu isteğe "İsteği kabul edip istenileni verdik. Fazilet yağmuru her zaman onların üzerine yağsın. Sevgi ve mutluluk yoldaşları olsun. Bu mutlu nikâh ve uğurlu evlilik hayırlı olsun. Huzur ve mutluluk onlardan ayrılmasın. Onların Hazreti Peygamber ve ailesi için sevgi duyguları daim olsun." şeklinde karşılık vermişlerdir. Sultan, devlet erkani ve beyler daha sonra top ve çevgân oynamışlardır. Düşün bir hafta sürmüştür.

*Genel ağdan alınmıştır.
Düzenlenmiştir.*

1) İzzettin Keykavus ile Selçuk Hatun'un evliliği hangi tür evliliğe örnektir? Niçin?

.....

.....

2) Bu metinde anlatılan aile kurma gelenekleri ile ilk Türk devletlerindeki gelenekler arasındaki benzerlikler nelerdir?

.....

.....

3) Bu metinde anlatılan evlilik töreninin günümüzdeki evlilik törenleri ile benzer ve farklı yönleri nelerdir?

.....

.....

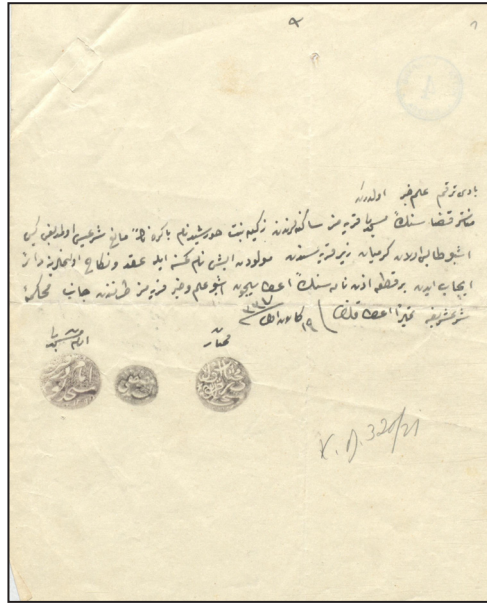
3.4. Osmanlı Devleti'nde Aile Yapısı

1308 yılında Türkiye Selçuklu egemenliğinin sona ermesiyle Türk siyasi birliğini Anadolu'da yeniden kurmak amacıyla beylikler arasında mücadeleler başlamıştır. 1299 yılında bir uç beyliği olarak kurulan Osmanlı Beyliği sahip olduğu toprakları genişleterek altı yüz yıl hüküm süren bir Türk devleti hâline gelmiştir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren aile kurumuna önem vermiştir. Evlilik müessesesi her zaman devlet tarafından desteklenmiş, hukuk kuralları ile güvence altına alınmıştır.

Osmanlıda hukuk kuralları şeri ve örfi olmak üzere iki şekilde uygulanmıştır. Şeri hukukun kaynakları ayetler ve hadislerdir. Örfi hukuk ise töreyi ve padişahın emirlerini kapsar. Osmanlıda aile kurumu, şeri ve örfi hukuk kurallarına göre kurulur ve korunurdu. Nişan ve nikâh akdi gibi evlilikle ilgili konular belli kurallara tabiydi. Evlenecek tarafların nikâhının kıyılabilmesi için öncelikle iki işlemin yapılması gerekiyordu. Bunlardan ilki evlenecek kişilerin muhtar ve imamdan kadıya hitaben yazılmış bir ilmühaber (resmî belge) almasıydı. Bu ilmühaberde evlenecek kadın ve erkeğin isimleri, adresleri ve evlenmelerine engel olabilecek bir durumun olmadığı yazardı. İkincisi ise bu ilmühabere istinaden şeri mahkemedен izinname almaktı. Evlenecek bireylerin muhtar ve imamdan aldığı ilmühaber şeri mahkemeler tarafından incelenirdi. Görevli kadı muhtar ve imama hitaben yeniden "evlenme izinnamesi" hazırlar, evlenecek kişilere verirdi. "Evlenme izinnamesi"ni alabilenler şeri hukuk kurallarıyla nikâhlanır, örfi hukukun belirlediği kurallar ile evliliklerini sürdürürdü.

Görsel 3.13: İlmühaber örneği

Belge Özeti (Görsel 3.13): Mescidli köyünden Zekiye ile İbiş adlı şahsın evlenmesinde bir mani bulunmadığından izinname verilmesi için muhtar ve imam tarafından düzenlenen ilmühaber. (Manastır, müftülük)

Belge Tarihi: 19-12-1337 (Rumi takvim)

Görsel 3.14: Evlenme izinnamesi örneği

Belge Özeti (Görsel 3.14): Sarıhızır köyünden Veli'nin kızı Feride ile Hacı Ahmet'in oğlu Nazif'in evlenmelerinde sakınca bulunmadığına dair verilen izinname.

Belge Tarihi: 20-10-1916 (Miladi takvim)

Osmanlıda aile (**Görsel 3.15**) ile ilgili haklar şeyhülislam tarafından yayımlanan fetvalarla halka bildirilirdi. Bu fetvalarla gayrimüslim halka pek çok konuda özgürlük tanınmıştı. Evlenme ve boşanma işlemleri için kendi din adamlarına başvurma hakkına sahip olmaları ve kendi inançlarını özgürce yaşabilmelerine imkân veren özgürlükler gayrimüslim halka tanınan ayrıcalıklara örnektir. Nikâh ve boşanma işlemleri için kendi mahkemelerini tercih etme hakkına sahip olsalar da gayrimüslim halkın büyük bölümü İslam esaslarına göre evlenmeyi tercih etmiştir.

Görsel 3.15: Osmanlı Devleti'nde bir aile (1900'lerin başı)

Osmanlı Devleti ailede yaşanan anlaşmazlıkları şeri hukuka göre çözüme kavuşturmuştur. Boşanma, Osmanlıda her ne kadar arzu edilmeyen bir durum olsa da kaçınılmaz hâle gelmesi durumunda mahkemeler çiftlerin boşanması yönünde karar vermekten geri durmamıştır.

Osmanlı Devleti ataerkil bir yaşam tarzına sahip olsa da kadınlara hayatın her alanında değer vermiştir. Kadınların gerek sahip oldukları haklar gerek mahkemelerin kadınlara gösterdiği hassasiyet Osmanlı toplumunda kadının yeri ve önemini ortaya koyması bakımından önemlidir. Osmanlı şeri mahkemeleri gayrimüslim kadınlar da dâhil olmak üzere tüm kadınlara açıktır. Kadınlar evlenme, boşanma ve miras gibi konularda mahkemeye başvurarak haklarını arayabilmişlerdir. Osmanlıda kadın toplumsal hayatta oldukça etkin bir rol oynamış, vakıf yöneticiliği bile yapmıştır. Bu duruma Üsküdar'da Fazıl Paşa'ya ait vakfın yöneticisi olan İbrahim Çavuş'un görevine "Kerime" adlı bir kadının getirilmesi örnek verilebilir. Osmanlı hukukuna göre kadın kendisi istemesi hâlinde çalışabilir ve mülk edinebilir. Kazancını ailenin giderleri için harcamak zorunda değildir. Osmanlıda kadınların iş bulmalarını kolaylaştırmak, geçimlerini sağlamalarına yardımcı olmak amacıyla çeşitli dernek ve vakıflar kurulmuştur. 1916'da kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi adlı dernek de bunlardan biridir.

Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesinin Kadın İşçi Yerleştirdiği Kuruluşlar ve Yerleştirilen İşçi Sayısı

Çalışan İşçi Sayısı	Kuruluşun Adı
125	Kadın Amele Taburu
317	Reji Fabrikası
259	Şehremaneti (Belediye)
135	Taksim Fanila ve Çorap Fabrikası
22	Millî Mensucat Şirketi
1592	Eyüp Elbise İmalathanesi
1440	Defterdar Dokuma Fabrikası
863	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası
833	Bakırköy Bez Fabrikası
157	Sultanahmet Elbise Ambarı
272	Levazım İplik Fabrikası
650	Ahırkapı Elbise ve Çadır İmalathanesi
371	Saraçhane Fabrikası

Osmanlı Devleti'nin en önemli kayıtlarından biri şerhiye sicillerinde bulunan miras belgeleridir. Miras belgeleri oluşturulurken önce kişinin oturduğu mahalle ismi, daha sonra vefat edenin adı ve vefat edenin babasının adı yazılırdı. Bu bilgilere ek olarak vefat eden kişinin Müslüman mı, gayrimüslim mi olduğu bilgisi de miras belgelerine kaydedilirdi. Miras, varisler arasında pay edildiği gibi beytûlmala yani devletin hazinesine de aktarıla-

bilirdi. Osmanlı hukukuna göre kız çocuklar da mirasta hak sahibiydi. Osmanlı, yetim ve öksüz çocuklara oldukça hassas davranmış, yetim ve öksüzlerin koruyucusu olmuştur. Bu gerekçeyle öksüz ve yetim çocukların miras belgeleri yalnızca devletin üst düzey yetkilileri tarafından hazırlanmıştır. Bu durum şeriiye sicillerinde öksüz ve yetim çocuklara ait miras kayıtlarının bulunmasına sebep olmuştur.

Coğrafi sınırlarının geniş oluşu ve çeşitli kültürleri bünyesinde barındırması dikkate alındığında Osmanlıda tek tip aile yapısından bahsedebilmek mümkün değildir. Osmanlı toplumu tüccarlar, zanaatkârlar, köylüler vb. çeşitli ekonomik ve toplumsal yapılardan oluştuğu için köy ve şehirlerde toplumsal hayatta farklı aile yapıları ortaya çıkmıştır. Toprak sistemi ve ekonomik hayatın etkisiyle toplumda geniş aile yaygın olarak görülmüştür. Güvenlik ve üretimde iş bölümü gibi gerekçelerle aile üç kuşağın bir arada yaşayabileceği şekilde yapılanmıştır. Tarım faaliyetlerinin sürdürebilmesi, kışlık erzakların hazırlanması, ekonomik faaliyetlerde iş bölümüne gereksinim duyulması gibi sebeplerle tüm aile üyeleri bir arada yaşamıştır. Bu durum aile kültürünün oluşmasını sağlamıştır.

Osmanlıda çocuğun korunması öncelikle ailesi, ardından devlet tarafından sağlanmaktaydı (**Görsel 3.16**). Doğru davranışlar sergileyen çocuklar takdir edilir, hatalı davranışlar sergileyenler bir daha aynı davranışı sergilememesi için uyarılırdı.

Görsel 3.16: Okula giden çocuklar (Manastır-1912)

Biliyor muydunuz?

Hızır Bey: (1407-1459): Nasreddin Hoca'nın torunu olan Sivrihisar Kadısı Müderris Celaleddin Emin Arif'in oğludur. 6 Ağustos 1407 yılında babası Sivrihisar'da kadı iken dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini babasından aldıktan sonra Molla Yegan'ın Bursa Medresesi'nde verdiği derslere devam etmiştir. Tahsilinin ardından tekrar Sivrihisar'a dönen Hızır Bey, Sivrihisar'da müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Orada bulunduğu süre içerisinde Kurşunlu Mahallesi'ndeki evini okul yapıp vakfa bağışlamıştır. Fatih Sultan Mehmet, fetih öncesinde Edirne'de katıldığı bir toplulukta bir Arap bilgininin sorularının yanıtlanamadığını görünce çok kızar, adamlarına bu bilginin cevap verecek bir alim kişi bulmalarını söyler. Hızır Bey'i bu iş için uygun bulan görevliler onu bulup ikna ederler ve Hızır Bey Edirne'ye bir sipahi kılığında gelir. İlk bakışta görünümünden dolayı Hızır Bey'i küçük gören Arap bilgin sorduğu bütün sorulara cevap alınca oldukça şaşırır. Hızır Bey'in sorusuna ise bu bilgin cevap veremez ve yenilmiş olur. Bu duruma oldukça sevinen Fatih, Hızır Bey'i Bursa Sultaniye Medresesi baş müderrisliğine, ardında da Edirne Medreseleri'nin baş müderrisliğine getirir. İstanbul'un fethine bir sipahi olarak bizzat katılan Hızır Bey, fethin ikinci günü F.Sultan Mehmet'çe İstanbul Kadılığı'na ve Belediye Başkanlığı'na getirilir. İyi bir hatip olmasının yanında üç dil ile şiir yazabilecek bilgiye de sahiptir.

*Genel ağdan alınmıştır.
Metnin aslına sadık kalınmıştır.*

Yorumlayalım

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Fatih Sultan Mehmet'in oğlu şehzade II. Bayezid ile Dulkadiroğullarından Alaüddevle'nin kızı Ayşe Hatun, 1467'de Amasya'da evlenmişlerdir. Osmanlı Devleti bu evlilik sayesinde 1468'de Akkoyunlulara karşı girişeceği doğu seferine hazırlık olarak Dulkadiroğullarının tarafsızlığını güvence altına almıştır. Alaüddevle Bey de dünürü Fatih Sultan Mehmet'in yardımıyla kardeşi Şahbudak'ı yenerek 1480 yılında Dulkadiroğulları Beyliği'nin tahtına geçmiştir.

II. Bayezid ile Ayşe Hatun'un evliliğinin Osmanlı Devleti ve Dulkadiroğulları açısından siyasi sonuçları neler olmuş olabilir?

.....

.....

.....

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Osmanlıda evlenme, boşanma ve kadın hakları konusunda bildiklerinizi ilgili başlıkların karşısına yazınız.

Osmanlıda evlenme:

.....

.....

.....

.....

Osmanlıda boşanma:

.....

.....

.....

.....

Osmanlıda miras:

.....

.....

.....

.....

Osmanlıda kadınlara tanınan haklar:

.....

.....

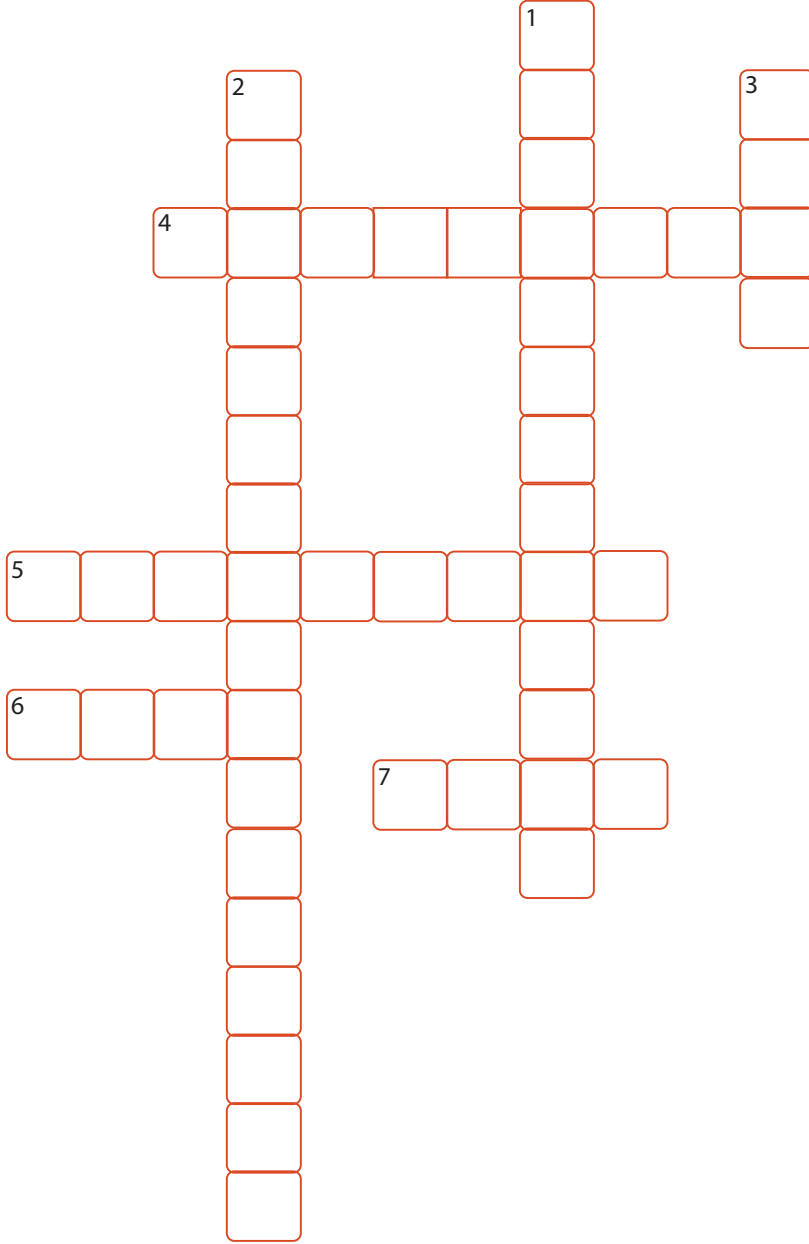
.....

.....

.....

15. Etkinlik

Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

- 1) Türkiye Selçuklularından sonra Anadolu'da Türk siyasi birliğini kuran Türk beyliği
- 2) Evlenmek isteyen kişilere mahkemenin verdiği belge
- 3) Kaynağını ayet ve hadislerden alan hukuk kuralları
- 4) Evlenmek isteyen kişiler için muhtar ve imamın kadiya hitaben yazdığı belge
- 5) Osmanlı toplumunda yaygın olarak görülen aile tipi
- 6) Töreyi ve padişahın emirlerini kapsayan hukuk kuralları
- 7) Osmanlıda okula başlama yaşı

3.5. Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hukuki Düzenlemelerin Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra "millî egemenlik" maddesi doğrultusunda 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılmış, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda olduğu gibi hukuk alanında da birçok inkılap yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk (**Görsel 3.17**) ve çalışma arkadaşları milletin her yönden kalkınması için kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması gerektiği fikrini savunmuştur. Atatürk, bu düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir: "Milletimiz, kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bugünün gereklerinden biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerini temindir. Bu sebeple kadınlarımız da okumuş ve bilgi sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim aşamalarından geçeceklerdir. Sonra, kadınlar sosyal yaşamda erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır."

Görsel 3.17: Atatürk'ün Birinci Meclis'te yaptığı bir konuşma

Araştırılabilir Öğrenelim

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları araştırınız. Elde ettiğiniz bilgileri aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....

.....

.....

Hukuk alanında yapılan inkılaplar

1. 20 Nisan 1924'te yeni anayasanın yürürlüğe girmesi
2. 17 Şubat 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi
3. 1 Mart 1926'da Türk Ceza Kanunu'nun kabul edilmesi
4. 26 Mayıs 1926'da Deniz Ticaret Kanunu'nun kabul edilmesi
5. 15 Mayıs 1929'da Kara Ticaret Kanunu'nun kabul edilmesi
6. 30 Haziran 1932'de İcra ve İflas Kanunu'nun kabul edilmesi

Hukuk alanında yapılan inkılaplarla laik, demokratik, çoğulcu, özgürlükçü; akla, bilimsel esaslara ve eşitliğe dayanan bir devlet sistemi ve yaşam biçimi oluşturmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 17 Şubat 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir. Türk Medeni Kanunu ile evlilikte resmî nikâh zorunluluğu getirilmiş, tek eşli aile yapısı esas alınmıştır. Kadınların aile, eğitim, çalışma ve siyasi hayatı ile ilgili hak ve özgürlükler Türk Medeni Kanunu ile devlet güvencesi altına alınmıştır.

Türk Medeni Kanunu ile Kadın-Erkek Eşitliğinin Sağlandığı Durumlar

Kadınlara meslek edinme hakkının tanınması

Evlilikte kadın ve erkeğe yaş sınırının getirilmesi

Kadın ile erkeğin aynı işte aynı maaş ile çalışabilmesi

Çocukların bakımından anne ve babanın eşit ölçüde sorumlu olması

Kadının mülk edinmede erkekle eşit hâle gelmesi

Ölüm hâlinde çocuğun velayetinin geride kalan eşe verilmesi

Mirasın kadın-erkek arasında eşit olarak paylaşılması

Mahkemede kadın ve erkeğin şahitliğinin birbirine eş tutulması

Her iki tarafa da boşanma hakkı verilmesi

Cumhuriyet'ten sonra eğitim, hukuk, ekonomi ve kültür alanındaki inkılaplar sonucunda Türk kadınları eşit ve özgür bireyler olarak toplumdaki yerlerini almışlardır (**Görsel 3.18**).

Görsel 3.18: Mustafa Kemal Atatürk ve Türk kadınları

Cumhuriyet'ten sonra yapılan siyasi inkılaplar ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (**Görsel 3.19**). 3 Nisan 1930 gün ve 1580 sayılı yasa ile Türk kadınına ilk defa belediye seçimlerinde seçilebilme hakkı tanınmıştır. 26 Ekim 1933 gün ve 2349 sayılı kanunla da kadınlar köy ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme seçilme hakkını elde etmişlerdir. Siyasal hakların sonuncusunu ise 5 Aralık 1934 gün ve 2599 sayılı kanunun 10. maddesi ile 22 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk'ün milletvekili seçme hakkına sahip olmasıdır. Yasanın 11. maddesi ile de 30 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk milletvekili seçilebilecektir.

Görsel 3.19: Türk kadınının seçme seçilme hakkı

Yeni kurulan devletin altyapısını oluşturan bu inkılaplar aile ile birlikte toplumun bütün kurumlarında modernleşmenin hız kazanmasını sağlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren sanayileşmenin etkisiyle birlikte hızlanan kırsaldan kentlere göçler aile yapısı üzerinde de etkilerini göstermiştir. Geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aileye, kır ailesinden kent ailesine dönüşüm büyük bir hızla gerçekleşmiştir.

Biliyor muydunuz?

Türkiye’de kadın hakları konusunda en büyük gelişme Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Bunda şüphesiz Mustafa Kemal Atatürk’ün rolü büyüktür. 1930 öncesi ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan kadınlara oy hakkı verilmesi yönündeki düşüncenin gittikçe güçlenmesi ve TBMM’de taraftar bulması üzerine meclise sevk edilen “Yeni Belediyeler Yasası” ile ilk adım atılmıştır. 1930 yılında 1580 sayılı yasa ile Türk kadınına ilk kez Cumhuriyet rejimi belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 5 Aralık 1934’te ise ülkedeki tüm kadınları heyecanlandıracak büyük bir gelişme olmuş, İsmet İnönü ve 191 arkadaşının teklifiyle anayasanın bazı maddeleri değiştirilerek, Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan önerge meclis tarafından kabul edilmiştir. Cumhuriyet’in onuncu yılı kutlamalarına kısa bir süre kala 6 Ekim 1933 yılında 2349 sayılı kanunla da Türk kadınları, köy ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. Kanunun çıkarılmasının ardından 12 Kasım 1933 tarihli muhtarlık seçimleriyle de resmi olarak Türkiye’de ilk kadın muhtar Aydın’dan seçilmiştir. Karpuzlu Nahiye merkezi olan Demircidere Köyünde seçimler 6 Kasım 1933 günü yapılmış ve köyde seçme ve seçilme hakkına sahip bütün kadın ve erkeklerin katılımıyla köy derneği cumhuriyet meydanında toplanan 500’e yakın kişi oylarını kullanmışlardır. Seçimlere sekiz muhtar adayı katılmıştır. Sekiz kişi içerisinde tek kadın aday Gül Esin Hanım’dır (**Görsel 3.20**). Seçimde dönemin Çine Kaymakamı Mehmet Ali Bey de bulunmuş ve seçim öncesi bir konuşma yapmıştır. Kaymakamın konuşmasının ardından seçimlere geçilmiş ve Gül Esin Hanım ittifakla köy muhtarı seçilmiştir... Türkiye’de ilk kadın muhtarın Aydın’ın Çine İlçesinde seçilmesi, kentin tek yerel gazetesi olan Ant’ta büyük bir coşku ve gururla halka ilan edilmiştir. İzmir ile birlikte ulusal basın da Gül Esin Hanım’ın muhtarlığa seçilmesini kutlamıştır. Gül Esin Hanım’ın seçimleri kazanması ve Türkiye’nin ilk kadın muhtarı olması kasaba halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Bu önemli olayı kutlamak için üç gün üç gece davullar çalınarak şenlikler yapılmıştır.

Görsel 3.20: Gül Esin Hanım (1933 Çine)

*Genel ağdan alınmıştır.
Metnin aslına sadık kalınmıştır.*

Yorumlayalım

Mustafa Kemal Atatürk'ün 1925 yılında söylediği aşağıdaki sözleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

“Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine göz yumalım da kitlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin? Mümkün müdür ki bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin? Şüphe yok yükselme adımları, dediğim gibi, iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol alınmak gerekir. Böyle olursa devrim başarılı olur.”

Mustafa Kemal Atatürk
Genel ağdan alınmıştır.

1) Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerinden neler anlıyorsunuz? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2) Mustafa Kemal Atatürk'ün 1925 yılında söylediği bu sözler hangi inkılabın yapılacağını işaret etmektedir?

.....

.....

.....

.....

3) 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadınlara hangi haklar verilmiştir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. Etkinlik

Aşağıdaki tabloda Türk Medeni Kanunu hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerden doğru olanların karşısına "D", yanlış olanların karşısına "Y" yazınız.

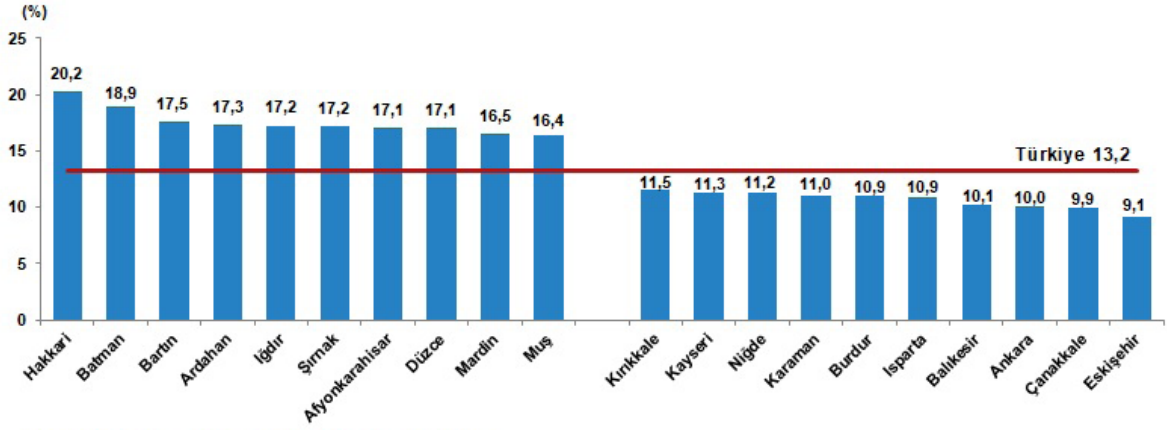
Laik bir anlayış esas alındı.	
Resmî nikâh zorunluluğu getirildi.	
Evlilikte dinî nikâh esas alındı.	
Tek eşli evlilik kabul edildi.	
Demokratik aile yapısı esas alındı.	
Hukuk alanında yapılan bir inkılap.	
Kadınlara istedikleri mesleği seçme hakkı tanındı.	
Kadına mirastan erkek ile eşit pay alma hakkı tanındı.	
Ekonomik alanda kadın-erkek eşitliği sağlandı.	
Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı.	
Boşanma hakkı sadece kadınlara verildi.	
Kadınlara mülk edinme hakkı verildi.	
Mahkemelerde kadın ve erkeğin şahitliği birbirine eş tutuldu.	

3.6. Türkiye'de Günümüzdeki Aile Yapısının Özellikleri

Türkiye'de evlenme yaşı TÜİK verileri incelendiğinde 2014 yılında kadınlarda ortalama 24, erkeklerde 27'dir. Bu oran 2024 yılında kadınlarda ortalama 26'ya, erkeklerde 28'e yükselmiştir. Bu durum on yıl içinde her iki cinsiyette de evlenme yaşının arttığını göstermektedir.

Türkiye'de çekirdek aile tipi tüm aile tipleri arasında çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun 2023 yılında yayımladığı rapora göre çekirdek ailelerden oluşan hane halklarının oranı ortalama %64, geniş aile olarak tanımlanan hane halklarının oranı ise ortalama %13'tür. Geniş aileden oluşan hane halkları oranının en yüksek olduğu il Hakkâri, bu oranının en düşük olduğu il Eskişehir'dir.

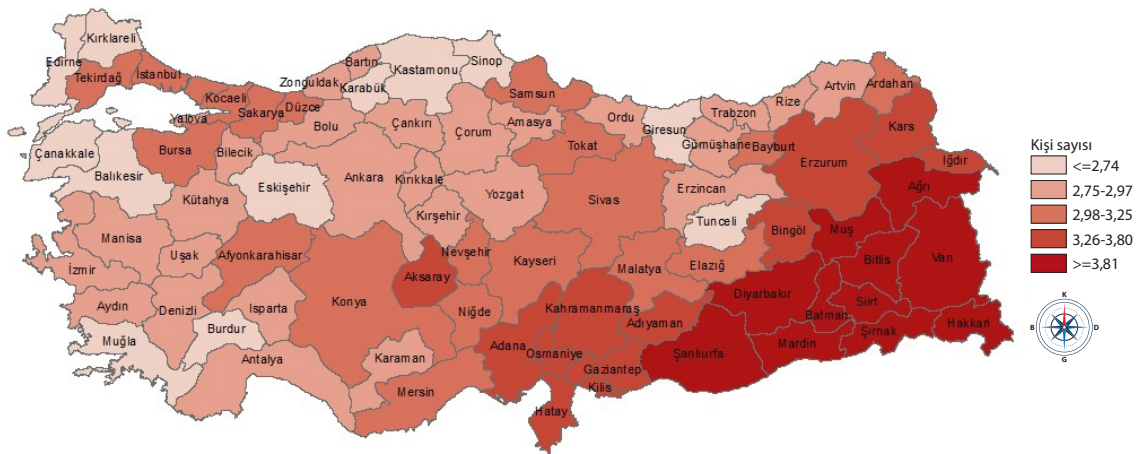
Geniş aileden oluşan hane halkları oranının en yüksek ve en düşük olduğu ilk 10 il, 2023

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2023

Grafik 3.1: Geniş aileden oluşan hane halkları oranının en yüksek ve en düşük olduğu ilk 10 il, 2023.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Türkiye'de 2008 yılında 4 kişi olan ortalama hane halkı sayısı azalma eğilimi göstererek 2023 yılında ortalama 3 kişiye düşmüştür. 2016 yılında T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırmaya göre doğudan batıya gidildikçe çocuk sayısının azaldığı görülmektedir. Altı veya daha çok çocuklu aile sayısı en çok ülkenin güneydoğusundaki illerdedir. Tek çocuklu aile yapısı ise daha çok ülkenin kuzeybatı illerinde görülmektedir. İki çocuğu olanlar en çok ülkenin batı illerinde, en az güneydoğu illerindedir. 2023 yılında ortalama hane halkı sayısının en fazla olduğu il Şırnak olmuştur. Ortalama hane halkı sayısının en az olduğu iller ise sırasıyla Çanakkale, Giresun ve Balıkesir'dir.

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2023

Harita 3.2: İllere göre ortalama hane halkı büyüklüğü, 2023.

Günümüzde ekonomik, sosyal, teknolojik alanlarda yaşanan gelişmelerle beraber hem bireylerin hem de ailelerinin tüketim davranışları ve tercihlerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler tüketim toplumunun en küçük birimi olan aileyi de etkilemiş; aileyi tüketim olgusunu doğrudan yaşayan, tüketim harcamalarını belirleyen bir konuma yerleştirmiştir.

Bir tüketim öznesi olarak aile birçok ürün ve hizmete ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçlar aile bireyleri tarafından karşılanır. Temel gıda maddeleri, temizlik malzemeleri, elektronik veya teknolojik ürünler, yaz-kış tatili ve boş zaman etkinlikleri gibi ürün sınıflandırmaları bu ihtiyaçlara örnek verilebilir. Günümüzde aileler hazır giyim ürünlerini tercih etmekte, temizlik hizmeti kiralayabilmekte, elbiselerini kuru temizlemede temizletebilmektedir. Tüm gününü dışarıda geçiren aile bireyleri kısıtlı zamana sahip olmaları sebebi ile önceden pişirilmiş ya da kolay hazırlanabilir yiyecekleri tercih edebilmektedir (**Görsel 3.21**).

Görsel 3.21: Lokantada yemek siparişi veren aile

Sanayi inkılabından sonra kadınların da çalışma hayatına katılmasıyla beraber kentlerde çekirdek aile yapısı yaygınlaşmıştır. Eşler aile içi sorumlulukları adil bir şekilde paylaşmış, çocukların bakımı ve eğitimi gibi konularda yardımlaşma ve dayanışma içinde olmuşlardır. Kırsal bölgelerde yaşayan aileler ise bu süreçte geleneksel geniş aile yapısını korumuşlardır. Yöreye özgü ekonomik faaliyetlere (tarım, hayvancılık, balıkçılık vs.) uygun yaşam tarzını benimseyen aileler güçlü akrabalık ve komşuluk ilişkilerine sahiptirler. Örf, âdet, gelenek ve göreneklere bağlılıklarını sürdürmektedirler.

2024 TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun ortalama %67'si yoğun kent, %15'i orta yoğun kent ve %17'si ise kırsal olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Aile bireyleri ulaşım araçlarına ve şehir merkezine yakın konutlara daha çok rağbet göstermektedir. Aynı zamanda ebeveynlerin iş yerine ve çocukların okuluna yakınlık da konut tercihi belirleyici olabilmektedir. Güvenlikli siteler ve yerleşim alanları da ailelerin konut tercihleri

üzerinde etkilidir (**Görsel 3.22**). Konut yeri seçiminde etkili olan diğer etkenler çevre düzeni, yeşil alan ve konut kalitesidir.

Görsel 3.22: Türkiye’de bazı insanlar apartmanda yaşar.

Aile bireyleri eğitim, kültür, dinlenme, spor, eğlenme, iletişim gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kamuya açık mekânlarda zaman geçirmektedir. Kamuya açık bu mekânlara kütüphaneler, parklar (**Görsel 3.23**), piknik alanları, spor salonları, doğal ve tarihî mekânlar, alışveriş merkezleri, sinema ve tiyatro salonları örnek verilebilir. Kamuya açık mekânlarda vakit geçirmek sosyal temasların artmasını, aile bireylerinin birlikte keyifli zaman geçirmesini sağlar.

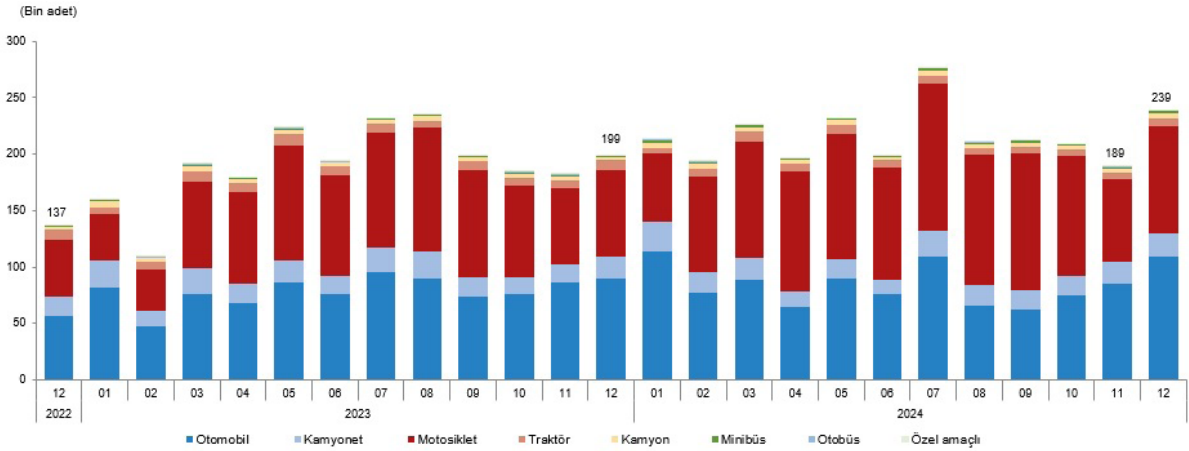

Görsel 3.23: Gülhane Parkı kamuya açık mekânlardan biridir.

Görsel 3.24: Ulaşımda otomobil kullanan aile

Bireyler toplumsal hayatta ekonomik, sosyal, kültürel vd. ihtiyaçlarını karşılamak için ulaşım gereksinim duyar. Aileler ulaşımında toplu taşıma araçlarını ya da özel araçlarını tercih edebilmektedir (**Görsel 3.24**). 2023, 2024 ve 2025 yılları arasında ülkemizde kullanılan motorlu taşıt sayısını gösteren Grafik 3.2 incelendiğinde en fazla artışın 2024 yılı temmuz ayında motosiklette olduğu görülmektedir.

Grafik 3.2: 2022, 2023 ve 2024 yıllarının motorlu kara taşıtı türleri dağılımı

Biliyor muydunuz?

Türkiye'nin demir yolu ana hatlarında kullanılabilecek ilk yerli elektrikli lokomotif üretildi (**Görsel 3.25**). Yük ve yolcu taşımacılığı yapabilecek, saatte 140 kilometre hızla hareket edebilen, 5 megavat gücünde yeni nesil bir elektrikli ana hat lokomotifi geliştirildi. Projede ana hat lokomotifinin araç gövdesi ve bojsi ile tren kontrol ve yönetim sistemi ilk defa yerli olarak tasarlanıp üretildi. Ayrıca raylı araç uygulamaları için tasarlanmış en güçlü elektrik motoruna ve güç elektroniği ekipmanlarına sahip olması bu projeyi önemli kılmaktadır. Geliştirilen lokomotif Avrupa Birliği'nin demir yolu sistemlerinin karşılıklı olarak kullanılabilmesi için gerekli olan TSI sertifikasına da sahip olacaktır. Lokomotif ve alt sistemlerinin tasarım ve analiz çalışmaları Türk mühendisler tarafından tamamlandı. İmalat aşamalarından sonra montajı yapılan lokomotifin ilk hareket testleri de başarı ile gerçekleştirildi. Ülkemizin önümüzdeki 10 yıl boyunca ihtiyaç duyduğu 500 adet ana hat lokomotifi karşılanabilecektir. Ayrıca lokomotifler ile kritik alt sistemlerin bakım ve onarımları da ülkemizde gerçekleştirilebilecektir. Bu proje ile ülkemizin raylı sistem ihtiyaçlarının birçoğu karşılanırken alanında uzman insan kaynağı da yetiştirilmiş oldu. Mesafeleri kısaltacak olan bu lokomotif insanları sevdiklerine kavuşturabilmenin heyecanını oluşturmuştur.

*Genel ağdan alınmıştır.
Düzenlenmiştir.*

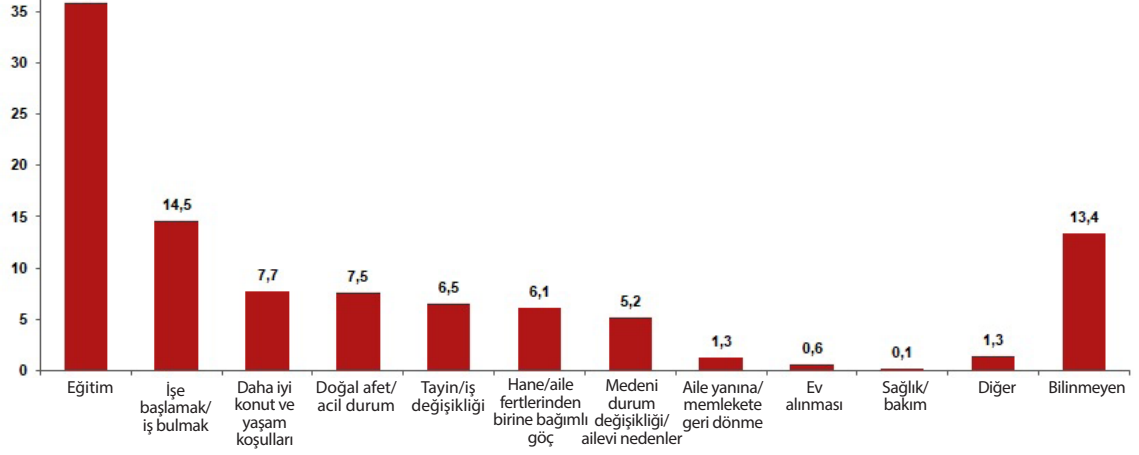
Görsel 3.25: Yerli lokomotif

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

A) Aşağıda verilen grafiği inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Göç etme nedenine göre 20-24 yaş grubunda iller arası göç eden nüfus oranı, 2023

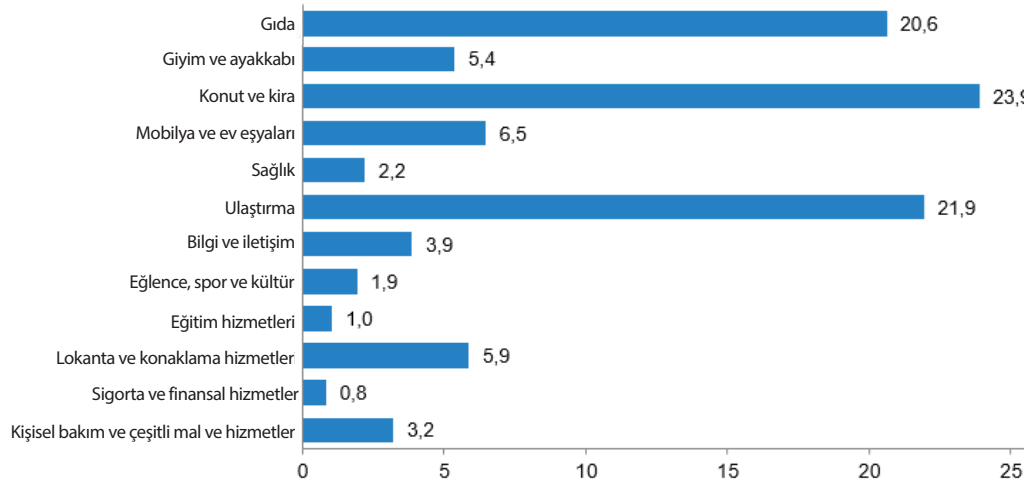
Grafiğe göre 20-24 yaş grubundaki bireyler en fazla ve en az hangi nedenlerle göç etmiştir?

.....

.....

B) Aşağıda verilen grafiği inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Harcama türlerine göre hane halkı tüketim harcamasının dağılımı (%), 2023

1) Türkiye’de hane halkı tüketim harcamasının en fazla olduğu alan hangisidir?

.....

2) Türkiye’de hane halkı tüketim harcamasının en az olduğu alan hangisidir?

.....

3.7. Tarihimizde Aileye Verilen Değer

Kültürün bir kuşaktan diğerine aktarılmasında en önemli sosyal ortam ailedir. Türk milleti-nin tarih boyunca varlığını sürdürmesi ve tarihe yön veren devletler kurmasında sağlam bir aile yapısına sahip oluşunun etkisi büyüktür. Türk ailesi, devletin ve ordunun temeli olmuştur. Orhun Yazıtları'nda Türk milletin "aile" temeli üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. II. Köktürk Devleti'ni kuran İltiş Kağan'ın (**Görsel 3.26**) ve İlbilge Hatun'un adlarının anlamları da şöyledir: İltiş "ili, devleti belirli bir düzene oturtan, derleyip toplayan" anlamına gelir. İlbilge de "ilin bilgisi, âlimi, fikir danışılan kişi" demektir. Orhun Yazıtları'nda sahip olduğu iyi ya da kötü niteliklerden insanın kendisi kadar ailesinin de sorumlu olduğu anlatılır. Türk aile kültüründe büyüklere saygı sonsuzdur (**Görsel 3.27**). Aile düzeninde büyüklere gösterilen saygı, devlet büyüğü olarak kabul edilen hükümdar ve beylere gösterilen saygının temelidir. Orhun Yazıtları'nda geçen "Çin milleti küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş... Küçük kardeş büyük kardeşini bilmezdi, oğlu babasını bilmezdi. Öyle kazanılmış, düzene sokulmuş ilimiz, töremiz vardı." ifadeleri ile ailede birlik ve beraberlik bozulduğu takdirde devletin nasıl bir çöküş içine gireceği anlatılmaktadır.

Görsel 3.26: İltiş Kağan

Görsel 3.27: Ailede büyüğe saygı (Temsili)

Türk kültüründe aile kurmaya ve aile kurumuna verilen önem Türk destanlarına da konu olmuştur. Türk destanlarında kahramanın eşine kavuşması ve aile hayatına adım atması düğünle gerçekleşir. Destanlarda bu tarz kutlamalara veya törenlere genellikle “toy” adı verilir. Köroğlu’nun Türkmen versiyonunda Davut Serdar adlı kahraman için toy hazırlığı yapılırken bütün obalara, şehirlere atlılar gönderilerek yediden yetmişe herkes toya davet edilir. Toy öncesi avcılar ava çıkar, altı ve sekiz kanatlı çadırlar kurulur, oğlak kapma ve ok atma yarışmaları düzenlenir. Toy günü geldiğinde at yarıştıracak olanlar atlarını tımar edip gezdirir, pehlivanlar güreş hazırlıkları yapar. Dede Korkut hikâyelerinde de eşler birbirlerine sevgiyle bağlanmışlardır. Birbirlerine husumet (düşmanlık) beslemez, birbirleriyle kavga etmezler. Birbirlerine en güzel şekilde hitap ederler. Karı koca arasındaki sevgi sözcükleri Dirse Han hikâyesinde açıkça görülmektedir (**Görsel 3.28**).

Görsel 3.28: Dirse Han ve eşi (Temsili)

Dede Korkut hikâyelerinde kahramanların önemli vazifelerinden biri ailenin bütünlüğünü ve huzurunu korumaktır. Örneğin Salur Kazan evinin yağmalanıp annesi, eşi ve oğlunun tutsak edildiğini öğrendiğinde dağılmış ailesini yeniden bir araya getirmek için uğraş verir. Oğuz beylerinin de yardımıyla düşmanı mağlup eden Salur Kazan ailesini, malını ve mülkünü kurtarır. Yurdunda evini yeniden kurar.

Toy

Tarihimizde aileye verilen önemle ilgili Osmanlı Devleti'nde de birçok örnek bulunur. Bunlardan biri 1573 yılında kurulan İsmihan Sultan Vakfı'dır. Vakıf, ihtiyaç sahibi bekârları evlendirmek, onların düğün masraflarını ve eşya ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Vakfın kuruluş hikâyesi şöyledir:

İsmihan Sultan, kocası Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa ile eyvanda kahve yudumlar-ken öteden beriden laflıyorlardı:

- Efendi. Sen ne mübarek bir insansın!

- Nerden çıktı şimdi bu iltifat Sultanım?

- Dedem Kanuni Sultan Süleyman devrinde donanmanın kaptan-ı deryalığına geldin, ardından sadrazamlığa. Sonra babam Selim-i Sani'nin ve daha sonra kardeşim III. Murad'ın dahi sadrazamlığını üstlendin. Devlet-i Aliyye'ye bu kadar hizmet her faniye nasip olmaz efendim ...

Paşa, hanımı İsmihan Sultan'a gülümseyerek:

- Sultanım benden bir arzunuz mu var?

- Ben de onu demek istiyorum. Düşünüyorum da bu kadar nimet, bu kadar saltanat, bu kadar imkân... İstedığımızı yapabiliyoruz, evlatlarımıza her türlü imkânı sağlayabiliyoruz ...

- Elhamdülillah ...

- O halde bu nasibin bir şükrü olmalı ...

- Doğru söylersin hanımım.

- Allah rızası için yapmayı arzuladığım şeyler var. ..

- Hay hay sultanım. Ne düşünürsünüz?

- İhtiyaç sahibi kızlarımızın düğünlerine yardımcı olmak; mutlu olacakları yuvalarını kurmak; yüzlerini güldürmek ... İstiyorum ki bu hizmetler için malımı vakfedeyim. Bu vakıf yoksulluk sebebiyle evlenmekte güçlük çeken bekarların evlenme masrafını üstlensin; eğer evlenmek istemeyenler olursa onlara da para ve eşya yardımında bulunsun. Yeter ki mağdur olmasınlar ...

- Ben bir devlet adamıyım ama siz gönüller sultanısınız.

Bundan daha güzel bir arzu olabilir mi?

Allah mübarek etsin.

Eşinin de rızasıyla Sultan II. Selim kızı İsmihan Sultan, İstanbul'da mutluluğunun teşekkürü olarak sahip olduğu maddiyatı sonsuza kadar vakfetti; bütün asil arzularını bu vakıf aracılığıyla hayata geçirmiş oldu. Kurulan birçok mutlu yuvada onun için hep dualar edildi, sonsuza uzanan ...

Metnin aslına sadık kalınmıştır.

Genel ağdan alınmıştır.

Türk toplumu için aile her dönemde önemli olmuştur (**Görsel 3.29**). Osmanlının son döneminde yaşamış edebiyatçılardan Şemseddin Sami, *Kadınlar* adlı eserinde sağlıklı ve mutlu bir hayat için ailenin önemini "İnsan, ailesi içinde yalnız yiyeceğini, içeceğini, giyeceğini hazır bulmuyor; başka yerde de bulabileceği bu gereksinimlerden başka, sevgi ve şefkat buluyor; aile üyelerinin birbirlerine olan sevgisi ve bağları ailenin dışında bulunması olanaksız bir nimettir." sözleri ile ifade etmiştir. Ülkemizin yetiştirdiği değerli şairlerden Behçet Necatigil, *Aile* adlı şiirinde evi aile bireyleriyle birlikte sıcak bir yuva olarak tasvir etmiş, kendi ailesinde yaşadığı duyguları şu dizelerle dile getirmiştir:

Aile

Sağ çıkıp günlük savaştan
Evin yolunu tutmuşum
Yemek yedik, çocuklarım uyudu
İniyor üstüme yavaştan
Allah'ın bembeyaz bulutu
Kederlerimi unutmuşum.
Hayatta olduğuma
Seviniyorum şimdi
Kavuştum çoluk çocuğuma
Koltuğuma uzandım, rahatım
Kahvem içime sindi
Başladı gecelik saltanatım.

Behçet Necatigil

Görsel 3.29: Aile

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

“Türk tarihinin kökü ve dinamik çekirdeği Türk aile düzeni idi. Devlet teşkilâtının küçük örneği de bu bitip tükenmeyen enerji kaynağı idi. Türk devletlerinin özelliklerini de devletleri kuran bakanlarda değil, eski Türk ailesinin düzen ve zihniyetinde aramak lazımdır.”

Ögel, B. Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, s. 18.

Bu bilgiden anladıklarınızı boş bırakılan yere yazınız.

17. Etkinlik

Aşağıda verilen numaralı ifadeler ile tabloda karışık olarak verilen deyim ve atasözlerini eşleştiriniz. Uygun olan ifadenin numarasını deyim ya da atasözünün karşısındaki kutucuğa yazınız. (Her bir ifade birden çok kez kullanılabilir.)

1. Aile bireyleri arasında hoşgörünün önemi

2. Nikâhın evlenenleri sevgi bağıyla bağlaması

3. Ebeveynlerin çocuk eğitiminde yeri

4. Ebeveynlerin çocuklarını koruma çabası

5. Ailede birlik beraberliğin önemi

6. Anne, baba sevgisi

7. Evliliği sürdürmek

8. Evlenmek

Armut dalının dibine düşer.

Yuva yapmak

Nerede birlik, orda dirlik.

Yuvayı yürütmek

Gülü seven dikenine katlanır.

Yavru kuş, yuvada gördüğünü yapar.

Dört göz bir evlat için.

Nikâhta keramet vardır.

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcük veya sözcük gruplarıyla tamamlayınız.

tek eşli

töre

göçebe

nüfus

şeri

hane halkı

- 1) Türkler ilk Türk devletlerinde hayatı benimsemiştir.
- 2) Türkiye'de 2022 yılında ortalama sayısının en fazla olduğu il Şırnak olmuştur.
- 3) İlk Türk devletlerinde evlilik adı verilen toplum kurallarına göre kurulurdu.
- 4) Osmanlı Devleti'nde "evlenme iznnamesi" adı verilen belgeye sahip kişiler hukuk kurallarıyla nikâhlanırdı.
- 5) Türk Medeni Kanunu ile çekirdek ve demokratik aile yapısı esas alınmıştır.

B) Aşağıda verilen ifadeleri okuyunuz. İfadeler doğru ise kutuya "D", yanlış ise "Y" harfini yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrusunu altındaki boşluğa yazınız.

İlk Türk devletlerinde aile reisi babadır.	
Osmanlı Devleti'nde geniş aile yaygın olarak görülmektedir.	
Türk Medeni Kanunu ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.	
İslam'da çocuğun hakkının gözetilmesi ayet ve hadislerle belirtilmiştir.	
Türkiye'de geniş aile tipi tüm aile tipleri arasında çoğunluğu oluşturmaktadır.	

C) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

- 1) Osmanlı şeri mahkemeleri gayrimüslim kadınlar da dâhil olmak üzere tüm kadınlara açıktır. Osmanlıda kadınlar evlilik, boşanma, miras vd. konularda mahkemeye başvurarak haklarını arayabilmişlerdir.

Buna göre Osmanlıda aşağıdaki toplumsal haklardan hangisinden söz edilmiştir?

A) Eğitim

B) Hukuk

C) Sağlık

D) Siyaset

- 2) Orhun Yazıtları'nda "Çin milleti küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş... Küçük kardeş büyük kardeşini bilmezdi, oğlu babasını bilmezdi. Öyle kazanılmış, düzene sokulmuş ilimiz, töremiz vardı." ifadeleri yer alır.

Buna göre Türk devletinin yıkılma sebebi

- I. Kardeşlerin birbirine bağlılığını yitirmesi
- II. Ailede birlik ve beraberliğin ortadan kalkması
- III. Büyüklere saygı değerinin önem kaybetmesi

öncüllerinden hangileridir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

- 3) **Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet'in ilanından sonra hukuk alanında yapılan inkılapların sebeplerinden biridir?**

- A) Osmanlıda hukuk birliğinin olması
- B) Osmanlı hukuk sisteminin çağa uygun olması
- C) Osmanlıda kadın haklarının sınırlı olması
- D) Ceza sisteminin güvenliği sağlamada yeterli olması

- 4) **Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Selçuklu Devleti ve ilk Türk devletleri için ortak değildir?**

- A) Çocuğa önem verilmesi
- B) Nikâhtan önce nişan töreninin yapılması
- C) Nikâhın İslam dininin kurallarına göre kısılanması
- D) Kadının sosyal, ekonomik ve siyasi hayatta rol alması

- 5) Osmanlı Devleti'nde evlenecek kişiler muhtar ve imamdan aldıkları ilmühaberi mahkemeye sunar, gerekli incelemeler mahkeme heyeti tarafından yapılır. Görevli kadı, muhtar ve imama verilmek üzere "evlenme izinnamesi" hazırlar ve evlenecek kişilere bu belgeyi verirdi. "Evlenme izinnamesi" adı verilen bu belgeyi alan kişiler şeri hukuk kurallarına uygun olarak nikâhlanır, örfi hukukun belirlediği kurallar ile evliliklerini sürdürürlerdi. Gayrimüslim halk istediği takdirde İslami esaslara göre evlenmeyi tercih edebilirdi.

Bu metne göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Nikâh İslami kurallara göre yapılırdı.
- B) Evlilik için iki resmî belge hazırlanırdı.
- C) Evlilik işlemlerinde devletin denetimi yoktu.
- D) Evlilik işlemlerinde vatandaşlar arasında ayrımcılık yoktu.

6) I. Herkese adil davranmak

II. Barış ve huzuru korumak

III. Birlik ve beraberliği sağlamak

Yukarıdakilerden hangileri aile reisi ile kağanın ortak görev ve sorumluluklarından biridir?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) II ve III

D) I, II ve III

7) **Günümüzde ailelerin konut seçiminde**

I. Güvenli yerleşim alanlarını tercih etmeleri

II. Ulaşım araçlarına yakınlığı önemsemeleri

III. Şehir merkezine yakın olmasına dikkat etmeleri

öncüllerinden hangileri güvenlikle ilgilidir?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) II ve III

D) I, II ve III

8) İlk Türk-İslam devletlerinden Babür Devleti'ni 1628-1658 yılları arasında Şah Cihan yönetmiştir. Şah Cihan, eşi Mümtaz Mahal (Ercümen Banu) vefat edince eşi için Taç Mahal adlı türbeyi yaptırmıştır. Günümüze kadar ayakta kalmayı başarmış bu görkemli yapı, Şah Cihan'ın eşi Mümtaz Mahal'e duyduğu muhabbetin sembolüdür.

Bu metinde aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?

A) Taç Mahal nedir?

B) Taç Mahal nerededir?

C) Taç Mahal hangi amaçla yaptırılmıştır?

D) Taç Mahal kim tarafından yaptırılmıştır?

9) Çocuğudum Anam bana ders verdi

Okumamı çalışmamı ön gördü

Milletine bağlı ol da dur derdi

Vatan sevgisini giyitti Anam

Âşık Veysel

Yukarıdaki dörtlük ailenin bireyin gelişimine katkılarından

I. Okumayı, çalışmayı sevdirmeye

II. Spor faaliyetlerine yönlendirme

III. Vatan, millet sevgisini kazandırma

hangilerini ortaya koymaktadır?

A) I ve II

B) I ve III

C) II ve III

D) I, II ve III

D) Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda bazı kavram ve açıklamalar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak soruları yanıtlayınız.

1	Kütüphane	9	Diş hediği
2	Şeri hukuk	10	Atasözü
3	Destan	11	Spor salonu
4	Mülk edinme	12	Miras
5	Tiyatro salonu	13	Şiir
6	Ataerkil	14	Park
7	Boşanma hakkı	15	Meslek edinme
8	Örfi hukuk	16	Şahitlik

1) Hangisi Türkiye Selçuklu Devleti'nde görülen aile yapısıdır?

.....

2) Hangisi Türk kültüründe çocuğa verilen değeri gösteren âdetlerden biridir?

.....

3) Hangileri ailelerin vakit geçirdiği kamusal mekânlardan bazılarıdır?

.....

4) Hangileri Osmanlı Devleti'nde aile kurumunda uygulanan hukuk kurallarıdır?

.....

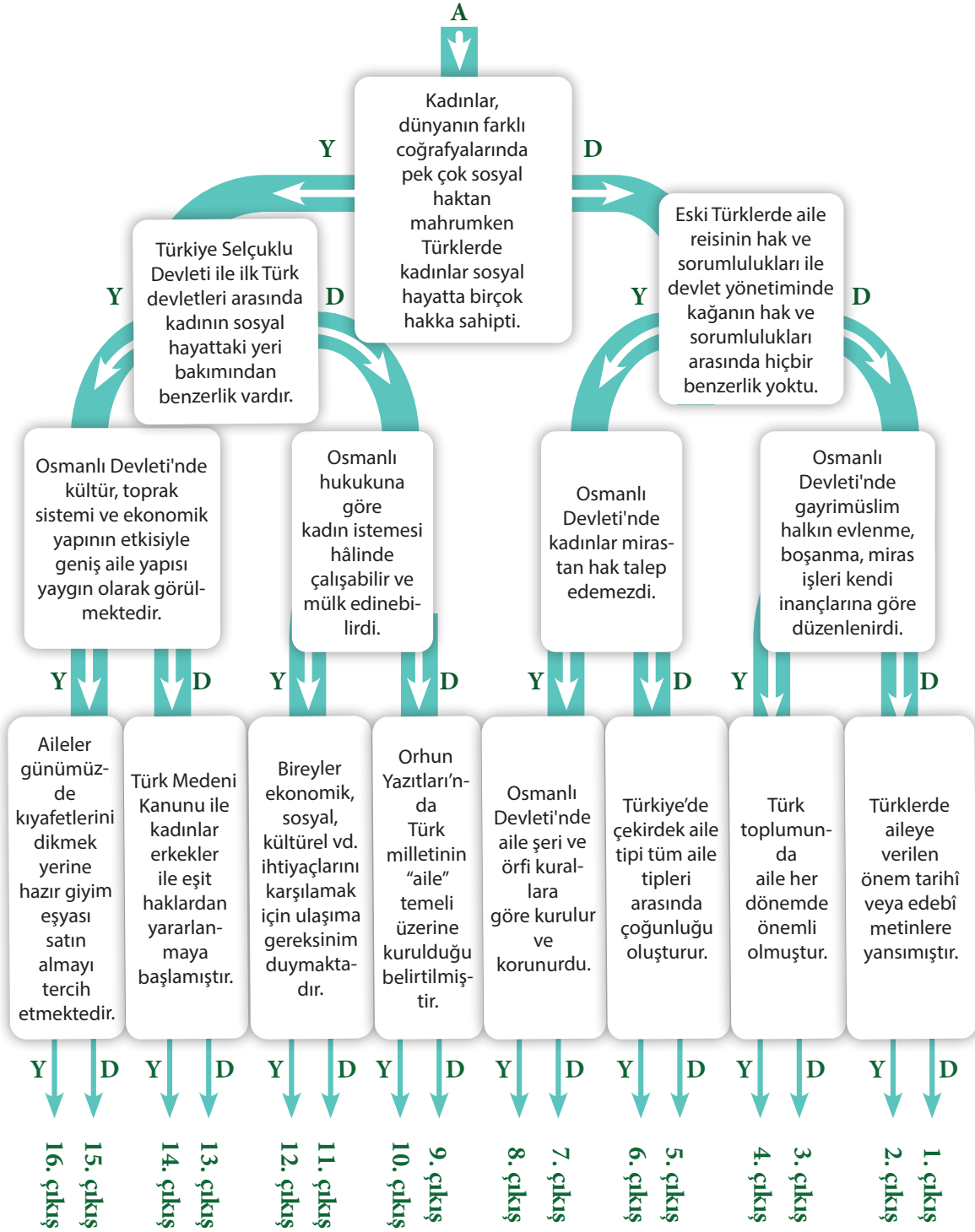
5) Hangileri tarihimizde aileye verilen önemi gösteren kültür öğelerinden bazılarıdır?

.....

6) Hangileri Medeni Kanun ile kadın-erkek eşitliğinin sağlandığı bazı alanlardır?

.....

E) Aşağıda birbiri ile bağlantılı doğru (D) ya da yanlış (Y) ifadeler içeren bir soru verilmiştir. "A" ifadesinden başlayıp, cümlelerin doğru veya yanlış olduğuna karar vererek ilgili ok yönünde ilerleyiniz. Her bir cevap bir sonraki aşamayı etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplarla 16 çıkış noktasından doğru çıkışı bulunuz.

4.

Ünite

TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE AİLE

4. Ünite
Karekodu

Neler Öğreneceksiniz?

- Toplumsal değişimin aile kurumuna etkilerini,
- Aile yapısı ve ailenin işlevlerinde zaman içinde meydana gelen değişimi,
- Dijital platformların aile ilişkilerine etkilerini,
- Türk aile yapısının değişimini etkileyen unsurları,
- Modern toplumlardaki değişim ve gelişmelerin Türk aile yapısına etkilerini,
- Toplumda hem geniş hem de çekirdek aile yapısının görülebileceğini,
- Akrabalık ilişkilerinin bireylerin sosyalleşmesine katkısını,
- Yaşadığınız yerdeki aile ve akrabalık ilişkilerini örneklerle açıklamayı öğreneceksiniz.

Kavramlar

Değişim

Dijital platform

Süreklilik

Toplumsal değişme

Üniteye Başlarken

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Görsel 4.1: Köy yaşantısı

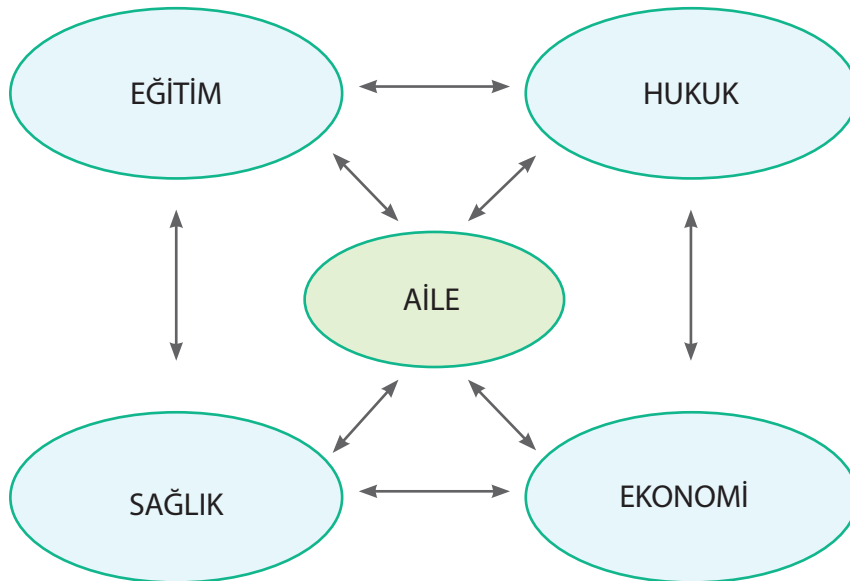

Görsel 4.2: Şehir yaşantısı

1. görseldeki köy yaşantısı (Görsel 4.1) ve 2. görseldeki şehir yaşantısında (Görsel 4.2) aile bireylerinin yaşam tarzlarının benzer ve farklı yönleri nelerdir? Arkadaşlarınızla sınıfta tartışınız.

4.1. Toplumsal Değişimin Aile Kurumuna Etkisi

Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren genellikle devletle ilişkisi olan yapıya **kurum** denir. Aile, eğitim, sağlık, ekonomi, hukuk vd. kurumlar toplumsal yapıyı oluşturur. Toplumsal kurumlar birbirine bağlıdır ve birbirinden etkilenir. Bir kurumda meydana gelen değişim diğer kurumları dolayısıyla bireyleri etkiler. Kurumlarda meydana gelen değişimlere göre bireylerin yaşam biçimleri, bakış açıları, sosyal ilişkileri, değer yargıları değişir. Dolayısıyla kurumların yapısı ve işleyişinde meydana gelen değişimler zaman içinde toplumsal değişmeye sebep olur.

Toplumu meydana getiren ve toplumun sürekliliğini sağlayan en küçük kurum olan aile, sanayileşme ile birlikte toplum hayatında yaşanan değişimlerden etkilenmiştir. Toplumsal değişimler sosyal hayatta olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilen yeni gelişmeleri ortaya çıkarabilir. Toplumsal değişimlerin olumlu sonuçları çağdaşlaşma, modernleşme, reform ve inkılap sözcükleri ile ifade edilir. Sanayi ve teknolojinin gelişmesi, kentleşme ve göç gibi toplumsal değişimler toplumsal kurumları etkiler. Toplumsal değişimlerin etkilediği kurumların başında aile gelir.

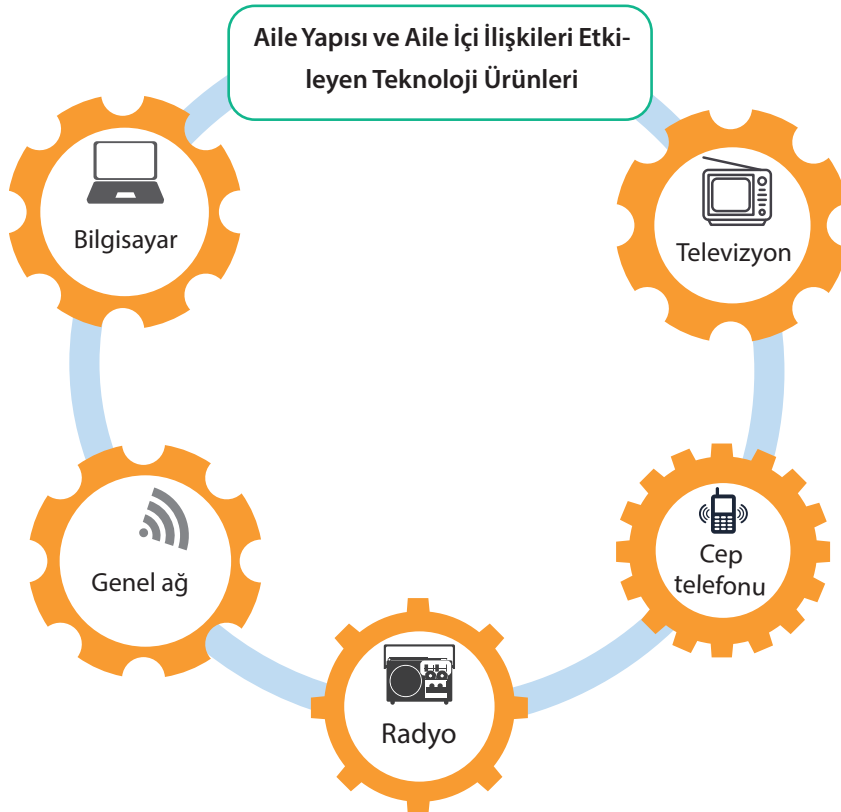
Sanayinin gelişmesiyle birlikte köylerde iş imkânı bulamayan aileler kentlere göç etmeye başlamıştır. Bu durum kentlerde bina sayısının artmasına neden olmuş, kentleşmeyi hızlandırmıştır. Kentleşmeyle birlikte zorunlu eğitim süresi uzamış, eğitimin niteliği artmıştır. Aile bütçesine katkıda bulunabilmek için kadın da çalışma hayatına dâhil olmuştur. Kadının çalışma hayatına katılmasıyla beraber geleneksel aile yapısı değişikliğe uğramıştır. Geleneksel aile yapısında kadının görevi olarak görülen işler kadının çalışma hayatına katılmasıyla birlikte eşler arasında paylaşılmıştır. Sofranın kurulması, alışveriş yapılması, evin düzeninin sağlanması gibi hayatın her alanında eşler birlikte hareket etmektedir (**Görsel 4.3**). Böylece aile bireyleri birbirleri ile daha fazla zaman geçirme imkânı elde eder.

Görsel 4.3: Eşlerin alışverişini birlikte yapması

Aileyi etkileyen bir diğer unsur bilimsel çalışmalar ve teknolojik gelişmelerdir. Bilimsel araştırmalar topluma sürekli olarak yeni bilgiler sunar. Yeni bilgiler, yaşama uygulanabilecek yeni düşünceler ve yöntemler anlamına gelir. İşlerin daha kolay ve daha kısa sürede yapılmasına imkân veren teknolojik gelişmeler üretimin artmasına katkıda bulunur. Aile yapısı ve aile içi ilişkileri en çok etkileyen teknoloji ürünleri radyo, televizyon, bilgisayar, cep telefonu ve genel ağıdır. Günümüzde iletişimde daha çok genel ağ, cep telefonu ve tabletler kullanılmakta; yaygınlaşan teknolojik ürünler ailede ve toplumsal hayatta iletişimi hızlandırmaktadır. Aile içi iletişime etki eden diğer unsurlar televizyon ve genel ağıdır. Televizyon karşısında ve genel ağda geçirilen süredeki artışa bağlı olarak ailede yüz yüze iletişime ayrılan süre azalmıştır. Bu durum ailede paylaşımların azalmasına, bireyselleşmeye ve yalnızlığa sebep olmaktadır.

Teknik özellikleri ve kullanıcılara sunduğu türlü imkânlar yönünden diğer iletişim teknolojilerinden ayrılan genel ağ teknolojileri, zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldırarak birey-birey ve birey-grup iletişimine izin vermektedir. Genel ağın etkileşime olanak tanıyan bu yapısı sayesinde bireyler ya da gruplar aynı anda iletişim kurabilmektedir. Genel ağın kullanıcılara sağladığı bu imkânlar günümüzde kültürlerarası iletişimi de kolaylaştırmaktadır. Kültürel etkileşim ile farklı kültürlerle ait ögeler yerel kültüre taşınabilmektedir. Bu durum toplumda kültürel değişmelere neden olmaktadır. Toplumda meydana gelen bu değişimler ailede bireylerin dil, değer yargıları, sanat anlayışları vd. özelliklerinde farklılıklara yol açabilmektedir. Televizyon, genel ağ vd. iletişim ortamlarının bireyin kendisine ve ailesine zarar vermesini önlemek için bireylerin iyi birer medya okuryazarı olması gerekmektedir.

Aile, üyelerini toplumsal değişimin yol açtığı olumsuzluklara karşı maddi ve manevi yönden korur. Bu yönüyle bireylerin toplum hayatında yaşadıkları her türlü olumsuz durumdan kurtulmak için sığınacakları ilk kurum ailedir. Bireyler, yalnızlık duygusundan kendilerini kurtaracak yerin aileleri olduğunu bilmelidir. Aile üyeleri ile bir arada olmaya, birlikte vakit geçirmeye ve iletişim kurmaya özen göstermelidir (**Görsel 4.4**).

Görsel 4.4: Aile

Biliyor muydunuz?

Medya Okuryazarlığı: Medya iletilerine erişebilme, bu iletileri çözümleyip anlamlandırabilme, değerlendirebilme, gerektiğinde iletebilme becerilerinin bütünü olarak tanımlanır. Medya okuryazarlığı becerisi kazanan bireyler,

- Medya iletilerinin anlam oluşturma biçim ve yöntemlerini kavrayabilir.
- Medya içeriklerini üretenlerin oluşturmak istedikleri algıyı fark edebilir.
- Medyada kendilerine sunulan taraflı, yalan ve yanlış bilgileri ayırt edebilir.
- Medyada kendilerine sunulan olayların tüm yönleriyle anlatılmadığının farkına varır.
- Medya iletilerini kendi akli ve yaşam deneyimi ile değerlendirip yeniden anlamlandırabilir.
- Medya iletilerinde yer alan düşmanlık ve nefret söylemlerini fark edebilir.
- Kendi medya iletilerini üretebilir ve paylaşabilir.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

“... Televizyona da karşıydı o. Teknoloji geliştikçe insancıl duygular azalıyordu. Nerede o eski komşu ziyaretleri? Sohbet edilir, mısır patlatılır, kestane kebabı yapılırdı. Şimdi insanlar ziyaretlerini televizyon dizilerine göre ayarlıyor. Aman, bugün olmaz; ancak yarın!”

Cemali, Z. Patenli Kız, s. 10.

1) Metinde bahsedilen kişi televizyona niçin karşıdır?

.....

.....

.....

.....

.....

2) Seyrettiğiniz televizyon programlarının süresi, niteliği vb. özellikleri ebeveynlerinizle olan ilişkilerinizi nasıl etkilemektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) Aile içi ilişkilere zarar vermesini önlemek için iletişim araçlarını kullanırken dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

18. Etkinlik

Çalışma hayatına dâhil olmasıyla birlikte kadının ailedeki rollerinde bazı değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerle ilgili aşağıda verilen cümlelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız.

	Çocukların yetiştirilmesinde görev ve sorumluluklar diğer aile bireyleri ile paylaşılmıştır.
	Erkek dışarıya (alışveriş, fatura ödeme vs.) dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmaya başlamıştır.
	Çalışma hayatı kadının eş ve anne olma rollerini ortadan kaldırmıştır.
	Çocukların yetiştirilmesi sadece kadının vazifesi hâline gelmiştir.
	Çocukların yetiştirilmesinde kreş gibi kurumlar görev üstlenmeye başlamıştır.
	Ev işleri aile bireyleri arasında iş bölümüyle yapılmaya başlanmıştır.

19. Etkinlik

Aşağıdaki tablonun sol sütununda aileyi etkileyen toplumsal değişimler verilmiştir. Bu değişimlerin ilgili olduğu alanları belirleyiniz. Uygun olan boşluğa “√” işareti koyunuz. (Her bir alan birden çok kez kullanılabilir.)

Aileyi Etkileyen Toplumsal Değişimler	Sanayileşme	Kentleşme	Ekonomik kültürel değişme	Bilim ve teknoloji
İletişimin daha kolay kurulabilmesi				
Eşler arasında rol dağılımının adil biçimde yapılması				
Aile ekonomisinde yaşanan gelişmeler				
Köyden kente göçlerin başlaması				
Yabancı sözcüklere günlük konuşma dilinde daha sık yer verilmesi				
Geniş aileden çekirdek aileye geçiş				
Geleneksel müzik tarzında meydana gelen değişimler				
Moda algısının değişmesi				
Ulaşım imkânlarının çeşitlenmesi				
Kadının çalışma hayatına katılması				
İnanç, örf, âdet, gelenek ve göreneklerde meydana gelen değişimler				
Daha çok hissedilen yalnızlık duygusu				
Ailede çocuk sayısının azalması				

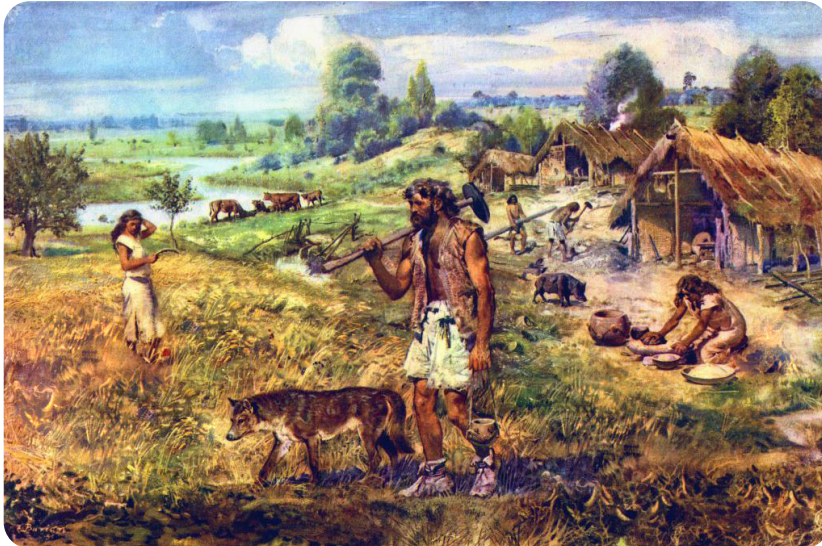
4.2. Aile Yapısı ve Ailenin İşlevlerindeki Değişim

Aile, bireyin toplum ile bağıını oluşturan ve toplumun sürekliliğini sağlayan sosyal kurumdur. Aile kurumu, insanlığın bilinen en eski dönemlerinden günümüze kadar tüm toplumlarda her zaman ve her yerde var olmuştur. Antropoloji alanında yapılan araştırmalar tarih boyunca bireylerin hayatını düzene koyan ailenin ilk insandan bu yana var olduğunu ortaya koymaktadır. Geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlayan ilkel toplumlarda ailede kadın toplayıcılık, erkek avcılık yapmıştır (**Görsel 4.5**). Aile tarihinde eşler arasında iş bölümü ve görev paylaşımı ilk kez bu toplumlarda görülmüştür.

Görsel 4.5: İlkel toplumlarda mağara resmi

Tarım toplumlarında (**Görsel 4.6**) karı koca, çocuklar, evli olan çocukların eşleri, büyük-baba, büyükanne, hala, teyze, dayı gibi akrabaların da dâhil olduğu geniş aile yapısı görülmüştür. Geniş aile yapısı geleneksel aile tipi olarak da adlandırılır. Tarlada çalışacak iş gücüne gereksinim duyulduğundan geleneksel ailede çocuk sayısı fazladır.

Görsel 4.6: Tarım toplumu

Sanayileşmeyle Birlikte Ailede Başlayan Değişimler

Yoğun göçlerle birlikte geniş aile yapısı çekirdek aile yapısı hâlini aldı.

Çekirdek ailelerde kadının çalışmaya başlaması, çocuğun bakımı ve ilk eğitiminin kreş ve anaokulu gibi okul öncesi eğitim kurumlarına aktarılmasına neden olmuştur.

Akrabalık bağlarının güçlü olduğu toplumlar akraba içinden evlilik oranının düştüğü, akrabalık bağlarının zayıfladığı toplumlara dönüşmüştür.

Yaşlı bakımı geleneksel toplumlarda ailenin görevi olarak görülürken sanayi sonrası toplumlarda bu görev devlet kurumlarına devredilmeye başlanmıştır.

Kent toplumlarında iş yeri ve ev birbirinden ayrılmıştır.

Tek çocuklu aile sayısı artmıştır.

Tarımda makineleşme ile insan gücüne duyulan gereksinim azalmış, köylerden kentlere göç artmıştır.

Ailede akrabalık ilişkileri zayıflamakla birlikte bu ilişkilerin yerini televizyon ve sosyal medya gibi yeni medya araçları almıştır.

Aile içi üretim biçimleri (ekonomik faaliyetler) artmıştır.

Boş zamanları değerlendirmek amacıyla sosyal tesisler ve spor salonları açılmıştır.

Biliyor muydunuz?

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa devletleri hızla sanayileşmiş; yeni açılan fabrikalarda çalışacak iş gücüne gereksinim artmıştır. Sanayileşmiş ülkeler, iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla Türkiye gibi genç ve dinamik nüfusa sahip olan ülkelere işçi alımına gitmişlerdir. Türkiye'nin işçi gönderdiği ülkelerin başında Almanya gelir. Günümüzde de Türkiye'den yurt dışına göçler devam etmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye'den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre %53 artarak 714 bin 579 oldu. Türkiye'den yurt dışına giden nüfusun 291 bin 377'sini Türk vatandaşları, 423 bin 202'sini ise yabancı uyruklular oluşturdu. Öte yandan Türkiye sadece göç veren değil savaş ve benzeri sebeplerle göç alan bir ülke konumundadır.

Yorumlayalım

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

"Atıl'ların oturduğu ev kentin kenar semtlerinden birinde, yıkık dökük eski bir yapıydı. Türk, Yugoslav, İtalyan, İspanyol işçiler oda oda kiralamışlardı evi. Atıl'ların odası büyük bir fabrikanın arka bahçesine bakıyordu. Hurda demir yığınlarıyla tahta sandıklardan başka bir şey görünmüyordu pencereden. Çevredeki yapılar da Atıl'larınkine benziyordu... Köyü düşündü. Şimdi harman sırasıdır. Arkadaşları harman yerinde döven dürerek kim bilir ne eğleniyorlardır nasıl eğleniyorlardır diye aklından geçirdi. Öteki odaya geçti, yeniden eski yerine döndü. Öylesine sıkılıyordu ki duvarlarla konuşası geliyordu... Atıl yapayalnız kalmıştır. İçinden bir ses, 'Kaç!' diyordu. "Hemen eve dön!"

Dayıoğlu, G. Yurdumu Özledim, s. 59.

Metnin aslına sadık kalınmıştır.

1) Sanayileşmenin Atıl ve ailesi üzerindeki etkileri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Atıl'ın köydeki hayatı ile göç ettiği yerdeki yaşamı arasındaki farklar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

3) Kentleşme Atıl'da hangi duyguları uyandırmıştır?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Etkinlik

Aşağıdaki tablonun sol sütununda aile kurumunun bazı özellikleri verilmiştir. Bu özelliklerin tabloda belirtilen alanlardan hangileri ile ilişkili olduğunu tabloda ilgili boşluğa "✓" işareti koyarak belirtiniz.

Aile Kurumunun Özellikleri	Kırsal Yerleşim	Kentsel Yerleşim
Tüketici özelliği ön plandadır.		
Tek bir hanede birden fazla evli çiftin yaşadığı geniş aile tipi daha çok görülür.		
Çekirdek aile tipi yaygındır.		
Eşler arası rol dağılımı adaletli bir şekilde yapılır.		
Akrabalık bağları ve akrabalık ilişkileri güçlüdür.		
Ailedeki tüm bireyler üretimden sorumludur.		
Töre, gelenek ve göreneklere bağlılık güçlüdür.		
İş yeri ile ikamet edilen konut birbirinden farklıdır ve birbirine uzaktır.		
Akrabalık ilişkileri zayıftır.		

4.3. Dijital Platformların Aile İlişkilerine Etkileri

XXI. yüzyılda iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ve yeni iletişim teknolojilerinin sosyal hayatta sıkça kullanılması iletişimi kolaylaştırmıştır. Dijital çağın insanlara sunduğu imkânlar aracılığıyla dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar aynı anda aynı şeyleri izleyebilir, dinleyebilir ve okuyabilir duruma gelmiştir. Bu durum, üretilen içeriklerin dünyanın birçok noktasına ulaştırılmasına imkân vermiştir. E-devlet, e-okul, e-sağlık vd. dijital platformlar günlük hayatta önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Bilgisayar, tablet ve cep telefonu (**Görsel 4.7**) gibi akıllı cihazlar üzerinden yapılan yayınlar yaşamın her alanında kullanılabilir hâle gelmiştir. Dijital platformların toplum hayatında sağladığı bu kolaylıkların yanında aile içi ilişkiler üzerinde olumsuz etkileri de bulunmaktadır.

Görsel 4.7: Teknolojik iletişim araçları

a) Ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi: Ailede anne ve babanın çocuğuyla kurduğu ilişkinin niteliği oldukça önemlidir. Ebeveynlerin aile içinde çocuklarıyla bağ kurmaya özen göstermesi çocuğun sosyal-duygusal gelişimi açısından olumlu sonuçlar doğurur. Aile içinde sağlıklı iletişim kurabilen çocuk arkadaş canlısı olumlu ve yapıcı kişilik özelliklerine sahip olmaktadır. Günümüzde aile üyelerinin bir arada olma, birlikte vakit geçirme süresi geçmişe oranla azalmıştır. Kadının çalışma hayatına katılmasıyla pek çok aile ancak akşam saatlerinde bir araya gelebilmektedir. İşten eve dönen anne-baba ve okuldan gelen çocukların birlikte vakit geçirebildiği, birbirlerine zaman ayırabildiği akşam saatleri aile iletişimi için kaçırılmayacak zaman dilimleridir. Ancak genel ağ ve sosyal medyada geçirilen sürenin gün geçtikçe artmasıyla birlikte aile bireylerinin aile içinde birbirlerine ayırdıkları süre de aynı oranda azalmaktadır. Genel ağ yoluyla sosyalleşme çabası olarak nitelendirilebilecek sosyal medya günümüz toplumunda bireyler arasında bir etkinlik hâline gelmiştir. Günümüzde iletişimin daha çok sosyal medya aracılığıyla kurulduğu gözlenmektedir. Çocuklarına örnek olmak isteyen anne ve babalar ekran başında geçirdikleri süreye dikkat etmelidir. Çünkü ebeveynlerin dijital ortamlarda geçirdikleri süre çocukların ekran başında geçirdikleri süre üzerinde etkilidir.

Görsel 4.8: Oyun oynayan aile

Aynı şekilde çocukların da odalarına çekilip sosyal medya platformlarında vakit geçirmesi ebeveynleri ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sosyal medyada uzun süre geçirmek çocuğun gelişimine de birçok yönden zarar vermektedir. Çocuğun sosyalleşmesini olumsuz etkilemekte, çocuğu yalnızlaştırmaktadır. Obezite, odaklanma güçlüğü, kas ağrıları gibi pek çok sağlık sorununa sebep olmakta, çocuğun okul başarısını olumsuz etkileyebilmektedir. Ekran uzun süre maruz kalma çocuklarda dil ve konuşma bozukluğu, dikkat eksikliği, kaygı ve korkular, pasifleşme; sorumluluk alma becerilerinde yoksunluk, öz bakım becerilerini karşılayamama gibi pek çok farklı soruna yol açabilmektedir. Sosyal medya kullanımı zamanla bağımlılığa dönüşebildiği için sosyal ilişkilerin zayıflamasına, çocuğun aile bireyleri ve arkadaşlarıyla çeşitli sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Bu yüzden çocuğun dijital ortamlarda ne kadar süre geçirdiği ve kimlerle etkileşim hâlinde olduğu ebeveynleri tarafından mutlaka takip edilmelidir. Çocuk, teknolojik cihazları ve yeni medya araçlarını ebeveynlerinin gözetiminde kullandığında aile içinde yüz yüze iletişime ve etkileşime (Görsel 4.8) ayrılan süre artacaktır.

b) Mahremiyete etkisi: Mahremiyet (gizlilik) kavramı gizli olma durumunu, kişinin özel hayatıyla ilgili, başkasıyla paylaşmaması gereken ve herkese açık olmayan konuları ifade etmek üzere kullanılır. Sosyal medya, bireyleri kendine çeken cazip içerik ve imkânlarla sahiptir. Bireyin eğlenme ihtiyacını karşılayacak nitelikte hazırlanan içerikler bireyde bağımlılığa yol açabilmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte günümüzde dijital cihazlara ve sosyal medyaya duyulan ilgi hızla artmıştır. Sosyal medya kullanımındaki bu artış sosyal medya içerikleri ve sosyal medya kullanıcılarının kontrolünü güçleştirmekte, ailede ve sosyal hayatta mahremiyet ilkelerinin göz ardı edilmesine sebep olabilmektedir. Sosyal medyanın kullanıcılara sunduğu özgür ortam kullanıcılara sosyal medyada istediklerini paylaşabilme imkânı vermektedir. Bireyler, günlük yaşamda çektikleri fotoğraf ve vide-

oları takipçileri ile paylaşarak özel hayatlarını sosyal medyada sergileyebilmektedir. Takdir görme, beğenilme, dikkate alınma gibi farklı amaçlarla yapılan bu paylaşımlar gizli kalması gereken bilgilerin ortaya dökülmesine neden olabilmektedir. Her ne kadar birtakım gizlilik ayarları ile paylaşımlar saklı tutulmaya çalışılsa da sosyal medya paylaşımlarını bütünüyle kontrol altına alabilmek mümkün değildir. Bu yüzden mahremiyet sınırlarının ihlal edilmesi kullanıcıların güvenliğini tehdit edebilmektedir. Sosyal medyanın doğru ve bilinçli kullanımı birey ve ailenin güvenliği açısından son derece önemlidir.

Sosyal medyada paylaşılmaması gereken kişisel bilgiler

Kredi kartı
bilgileri

Şifreler

Banka
hesapları

Parmak izi

Adres

Ev adresi

Telefon
numarası

Kişisel
fotoğraf

Elektronik
posta

Kişisel
video

Fotoğraf

İmza

c) Aile içi iletişime etkisi: Türkiye’de bireyler ortalama 3 saatini sosyal medya platformlarında geçirmektedir. Sosyal medya bir yandan bireylerin hızlı ve kolay etkileşim kurmasına imkân sağlarken bir yandan kullanıcıları sanal ortama bağımlı hâle getirmektedir. Bu durum bireylerin yüz yüze iletişime ayırdıkları sürenin gün geçtikçe azalmasına ve iletişim sürecinde değişimlerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Sosyal medyadan kaynaklanan bu değişimler, özellikle aile içi iletişimi etkilemektedir.

Aile içi iletişim ve sağlıklı aile birbirini tamamlayan iki önemli kavram olarak karşımıza çıkar. Ailenin sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için aile içi iletişimin yüz yüze, yeterli ve kaliteli bir şekilde gerçekleşmesi gerekir. Sosyal medyada geçirilen sürenin uzaması aile içi iletişime zarar vermektedir. Özellikle son yıllarda akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte hem eşler hem de ebeveyn ve çocuklar arasında göz teması azalmıştır (**Görsel 4.9**). Bu durum aile içi sohbetlerin ve paylaşımların azalmasına yol açmaktadır. Günümüzde aynı evde yaşayan bireylerin birbirlerini sosyal medya paylaşımları üzerinden takip etmesi, söylemek istediklerini mesajlaşma uygulamaları üzerinden birbirlerine iletmesi dikkat çekicidir. Ailede bireyler arasında sağlıklı iletişim kurulması aile kurumunun varlığını devam ettirmesi açısından son derece önemlidir. Ancak özellikle sosyal medyanın etkisiyle son yıllarda aile içinde iletişim azalmakta, bu durum aile içinde huzursuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile içi iletişim özellikle ebeveyn-çocuk iletişiminde son derece önemlidir. Aile içi iletişimin güçlü olduğu ailelerde çocuklar hem daha mutlu hem de daha öz güvenli olurlar. Bu yüzden bireylerin aile içinde yüz yüze iletişime daha fazla önem vermesi gerekir.

Görsel 4.9: Dijital platformların aile içi iletişime etkisi

Biliyor muydunuz?

Dijital platformlardan faydalanmak ve dijital platformların zararlarından korunmak için **DİKKAT:**

Doğrulamalı: Genel ağda öğrendiğiniz her bilgi doğru olmayabilir. Genel ağda yanlış, yanıltıcı ve yönlendirici bilgilerin bir arada olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle genel ağ veya sosyal medyada tanıştığınız kişilerin söyledikleri her şeye inanmamalısınız.

İnanmamalı: Genel ağda ya da sosyal medyada konuştuğunuz kişiler kendileri hakkında yalan veya yanıltıcı bilgiler verebilir. Bu nedenle herkese inanmamalısınız.

Kabul etmemeli: Tanımadığınız kişi ya da kurumlar tarafından gönderilen elektronik posta, ileti, resim ya da içerikler zararlı öğeler içerebileceğinden dikkatli olmalısınız.

Kişisel bilgileri paylaşmamalı: Güvenliğiniz için genel ağ ve sosyal medyada kişisel bilgilerinizi paylaşmamalısınız.

Aileye anlatılmalı: Genel ağ, sosyal medya ve diğer iletişim uygulamalarında sizi rahatsız eden kişi ve içerikleri ailenizle mutlaka paylaşmalısınız.

Türkçeyi düzgün ve doğru kullanmalı: Sosyal medya ve diğer haberleşme uygulamalarında Türkçeyi doğru kullanmaya özen göstermelisiniz.

21. Etkinlik

Aşağıda ebeveynlerin çocuğun dijital platformları kullanmasına yönelik olumlu/olumsuz tutum ve davranışlar verilmiştir. Uygun olan boşluğa “√” işareti koyunuz.

Çocuğun Dijital Platformları Kullanmasına Yönelik Davranışlar	Olumlu	Olumsuz
Çocuğun genel ağda neler yaptığı takip edilmelidir.		
Adres, telefon, T.C. kimlik numarası gibi kişisel bilgilerini başkaları ile paylaşmaması gerektiği çocuğa hatırlatılmalıdır.		
Çocuk, dijital ortamlarda dilediği kadar zaman geçirebilmelidir.		
Sanal dünyanın fayda ve zararları hakkında çocuğa bilgi verilmelidir.		
Çocuğun dijital platformda istediği her tür oyunu oynamasına müsaade etmelidir.		
Çocuğun sosyal medyada neler yaptığı, kimlerle takipleştiği kontrol edilmelidir.		
Çocuğa dijital platformlarda zararlı kişi ve bilgilerle karşılaşabileceği anlatılmalıdır.		

22. Etkinlik

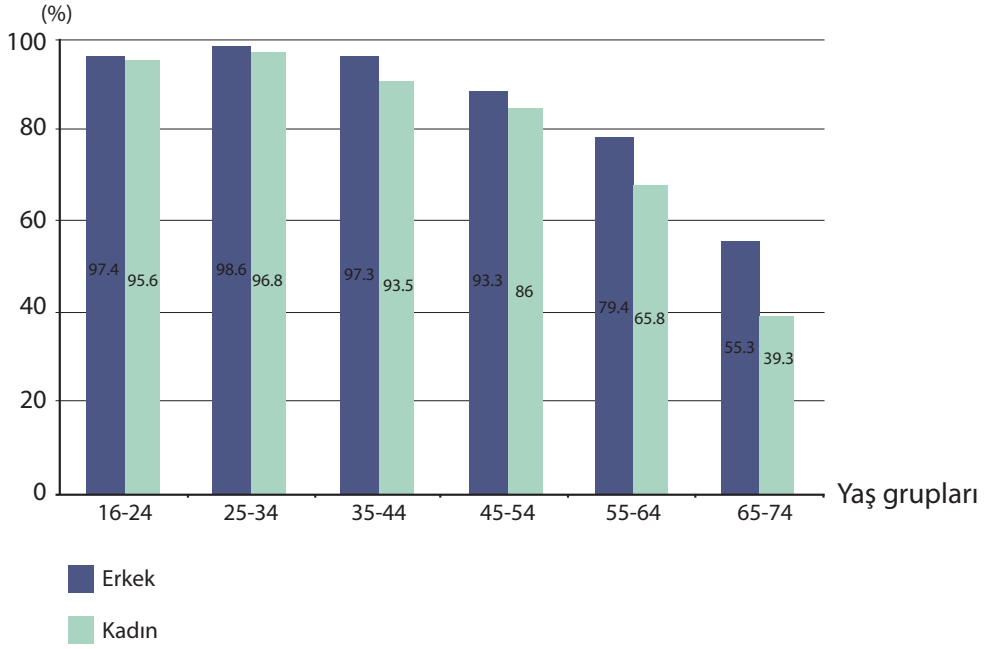
Sosyal medyada aşağıda verilen bilgilerden hangilerinin paylaşılması kişi ve aile güvenliğini tehlikeye atabilir? Kutucuklara “√” işareti koyarak belirleyiniz.

Ödev konusu	
T.C. kimlik numarası	
Özdeyiş	
Ebeveynlerin kredi kartı bilgileri	
Telefon numarası	
Şiir	
Adres	
Konum	
Kişisel ve aile fotoğrafı	
Doğa resimleri	
Kişisel ve aile videosu	
e posta adresi	
Şifre	
Okulun adı	
Ders videosu	
Banka hesap numarası	
Evcil hayvan fotoğrafı	
Parmak izi	
Çiçek görseli	
Adı, soyadı	

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Aşağıdaki grafiği inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Yaş grubuna göre bireylerin genel ağ kullanım oranları, 2024.

1) Erkek ve kadın genel ağ kullanıcılarının en fazla ve en az olduğu yaş grupları hangileridir?

.....

.....

.....

2) Erkek genel ağ kullanıcılarının %60'tan fazlasını hangi yaş grupları oluşturur?

.....

.....

.....

3) Kadın genel ağ kullanıcılarının %80'den azını hangi yaş grupları oluşturur?

.....

.....

.....

Araştıralım Öğrenelim

Dijital okuryazarlık hakkında araştırma yapınız. Araştırma sonucu elde ettiğiniz bilgileri boş bırakılan yere yazınız.

4.4., 4.5. Türk Aile Yapısının Değişimini Etkileyen Unsurlar

Gelişen ve değişen dünyada her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da aile çeşitli değişim ve dönüşümlere uğramıştır. Türk ailesinde görülen bu değişim ve dönüşümlere etki eden başlıca unsurlar göç, teknoloji ve kadınların çalışma hayatına katılmasıdır.

Göç, Türklerin yaşamında yüzyıllardır var olan bir kavramdır. Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan sanayileşme sürecine paralel olarak toplum hayatında birtakım değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin en önemli nedenlerinden biri kırsal göçtür (**Görsel 4.10**). Kırsal göçle birlikte aile fertleri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler azalmış, çekirdek aile tipi hatta bireysel yaşam tipi fertler arasında tercih edilmeye başlanmıştır. Göçün beraberinde getirdiği maddi zorluklar ailede çalışan birey sayısının artmasına, sosyal hayatın aile dışına taşınmasına neden olmuştur.

Görsel 4.10: Türkiye’de göç hareketi

Teknolojik gelişmeler, toplumsal değişimleri etkileyen ve ortaya çıkaran temel faktörlerden biridir. Aile içinde teknolojinin yeri, önemi, kullanımı geçmişe oranla çok daha ileri düzeydedir. 1990’lı yıllardan itibaren genel ağ teknolojisinin dünya genelinde hızla yaygınlaşmasıyla beraber "dijital çağ" adı verilen yeni bir dönem başlamıştır. Dijital çağda insanlar genel ağ aracılığıyla kullanılabilen iletişim kanalları yardımıyla aile bireyleriyle yeni bağlar kurmaktadır. Bu durum her ne kadar olumlu görünse de geleneksel aile bağları zayıflayarak aile yapısının değişmesine ve bireylerin yalnızlaşmasına neden olmaktadır. Anne-baba ile çocuklar arasında iletişim eksikliği ve çatışmalara yol açmaktadır. Anne-babalardan çocuklarıyla yaşadıkları problemleri onlarla konuşarak ve fikir alışverişinde bulu-

narak çözmeleri beklenir. Aile içinde kurulan iletişim çocuğa model olur ve çocuğun sonraki hayatını önemli ölçüde etkiler. Günümüzde anne-baba ile çocuk iletişimde empati de önem kazanmıştır. Sosyalleşme sürecinde anne-baba davranışları çocuğun empati becerisi kazanmasında önemli bir yere sahiptir.

Yorumlayalım

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

"Ağaçsız, kuru yamaçlara baka baka içtiler çaylarını... Bir manav dükkânı açacağım kentte. Kendi başımıza.. kimseye yük olmadan.. belki paramız bile olacak.. kendi paramız.. bayramda hediye göndeririz ananlara. Babana bir çift ayakkabı göndereceğim, gömlek bile alacağım. Sana ne istersen alacağız... Çok iyi yaşayacağız, anlıyor musun?"

Metnin aslına sadık kalınmıştır.

Özdenören, R. Şimdi Çok Uzaklarda, s. 21

1) Bu metinde kent yaşantısından beklenenler nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Sizin geleceğe dair hayalleriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tarım toplumundan sanayi toplumuna hızlı geçiş sürecinde iş hayatında kadına duyulan ihtiyaç artmıştır. Kadın toplumun farklı alanlarında çalışmaya başlamıştır (**Görsel 4.11**). Kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte aile yapısında bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Anne ve babanın her ikisinin de çalıştığı çocuklu aile sayısı artmıştır. Çalışma hayatına dâhil olan kadın, aile bütçesine katkıda bulunmanın yanı sıra iş hayatındaki başarıları ile mutlu olmuş, kişiliğini geliştirmiş ve öz güven kazanmıştır.

Eşler arasında rollerin eşit paylaşıldığı yeni sosyal yapıda baba çocukların bakımı konusunda daha fazla sorumluluk almıştır. Anne ise ailenin gelir getiren bir üyesi olmuştur. Önceleri ebeveyn-çocuk ilişkilerine yönelik çalışmalarda anne ile olan ilişkiler daha fazla ön plana çıkarken kadının çalışma hayatına dâhil olmasıyla çocuk gelişiminde babanın rolü daha önemli hâle gelmiştir. Çocuğun eğitimiyle babanın daha fazla ilgilenmesi ailede baba-çocuk ilişkisinin niteliğini değiştirmiştir.

Görsel 4.11: Tekstil sektöründe çalışan kadınlar

4.6., 4.7., 4.8. Türkiye'de Aile ve Akrabalık İlişkileri

XXI. yüzyılda modern toplumlarda görülen gelişmeler her ne kadar Türk aile yapısında bazı değişimlere sebep olsa da Türk toplumu modern ve geleneksel özelliklerini bir arada bulunduran kendine özgü aile yapısını korumaya devam etmiştir. Özellikle geleneksel yaşam biçiminin yaygın olarak görüldüğü kırsal yerleşim bölgelerinde geniş aile yapısı göze çarpar. Şehirlerde ise çekirdek aile yapısı daha yaygındır. Türk toplumunda bir arada görülen geniş ve çekirdek aile yapısı örf, âdet, gelenek, görenek ve değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Akrabaların bir araya gelmesi (**Görsel 4.12**), etkileşim hâlinde olması bireylerin sosyalleşmesine katkıda bulunur. Akrabalık bağlarını güçlendirir.

Görsel 4.12: Bir araya gelen akraba

Türkiye’de kırsal kesimde herkes herkesi tanır. Bundan dolayı akrabalık ve komşuluk ilişkileri sıkıdır. Aynı köy veya kasabada yaşama, akrabalar arasında görüşme, dayanışma ve yardımlaşma sıklığını artırır. Kırdan kente göç edenler daha çok kendi akrabalarının yaşadığı mahallelere yerleşmektedir. Kent toplumunda akrabalık ilişkileri, kır toplumuna göre daha seyrek olsa da aile üyelerini beklenmedik durumlara karşı koruyucu güçtedir. Çünkü akrabalık ilişkilerinin temelini iyi ve kötü günde birlikte olma ve sorunları birlikte çözme oluşturur. Ailelerin zor zamanlarda ilk başvuracakları yerin akrabalar ve hemşhri-leri olması kentlerde de ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir.

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Aşağıda "kentleşme" kavramı ile ilgili 6 şapka düşünce tekniğine uygun olarak hazırlanmış sorular verilmiştir. Soruların cevaplarını boşluklara yazınız.

Kentleşme nedir?

.....

.....

.....

Tarafsız şapkadır.

Türkiye'de kentleşmeyle birlikte meydana gelen yenilikler nelerdir?

.....

.....

.....

Yenilikçi şapkadır.

Kentleşmeyle birlikte meydana gelen yeniliklerin bireylere sağladığı faydalar nelerdir?

.....

.....

.....

İyimser şapkadır.

Kentleşmenin olumsuz yanları hakkında neler düşünüyorsunuz?

.....

.....

.....

Kötümser şapkadır.

Kentleşmenin sizde uyandırdığı duygular nelerdir?

.....

.....

.....

Duygusal şapkadır.

Kentleşmenin yol açtığı sorunların çözümü için neler önerirsiniz?

.....

.....

.....

Karar veren şapkadır.

23. Etkinlik

Boş bırakılan yerlere aşağıda verilen cümlelerden uygun olanları yazınız.

Birey yalnızlaşır.

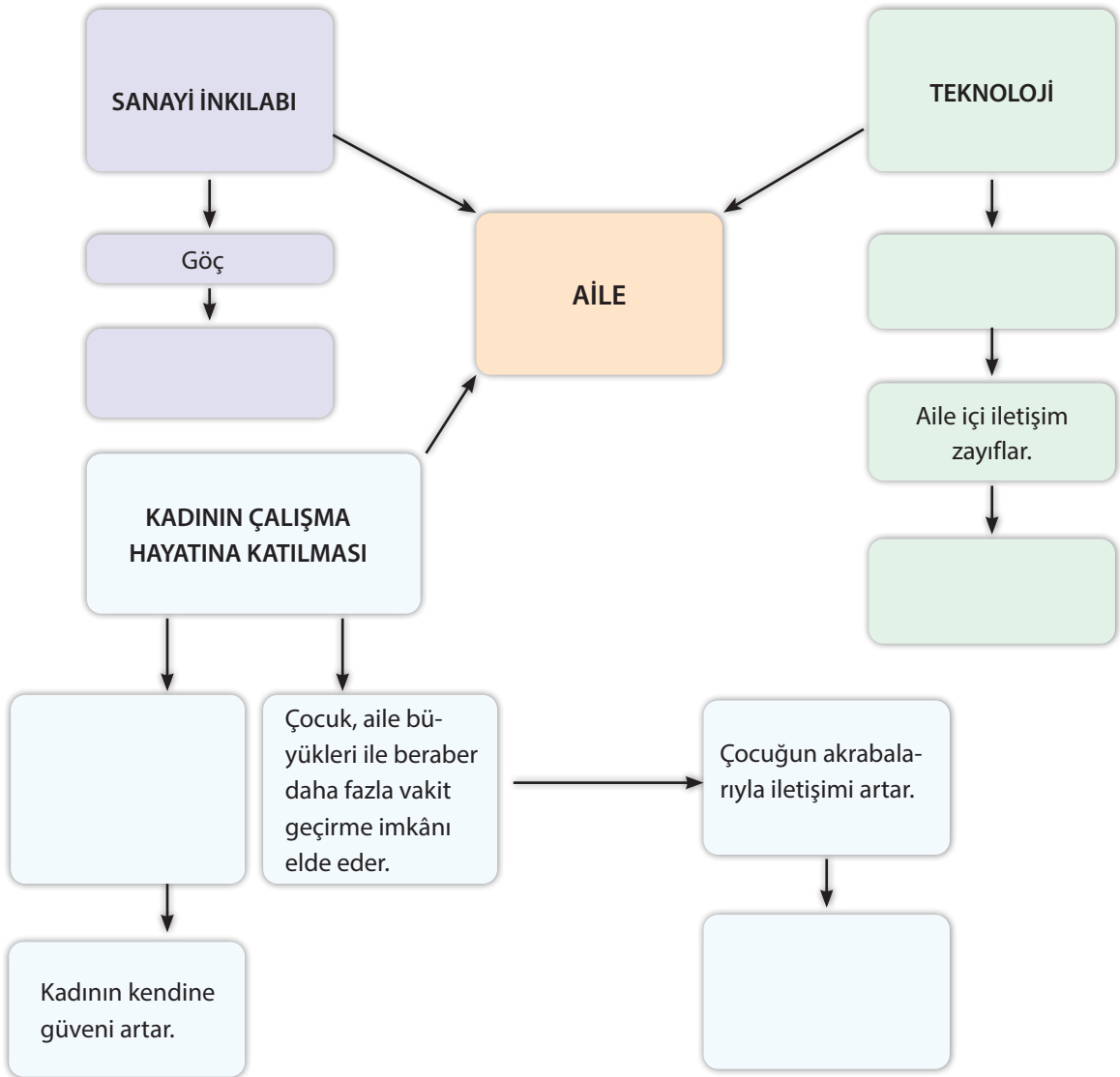
Kadın aile büt-
çesine katkıda
bulunur.

Aile küçülür.

Kadın çalışma
hayatına katılır.

Dijital çağa
uyum sağlar.

Toplumsal de-
ğerlerin çocuğa
aktarımı kolaylaşır.

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Tabloda verilen anket cümlelerini okuyunuz. Kendi aileniz için geçerli olduğunu düşündüğünüz yargıların karşısına “√” işareti koyunuz.

Anket Cümleleri	Genellikle	Bazen	Hiç
Akrabalarımız ile bayram, doğum günü gibi özel günlerde görüşürüz.			
Ailem boş zamanını akrabalarımıza göre planlayarak geçirir.			
Akrabalarımızla ilişkilerimiz çok zayıftır. Akrabalarımızla çok az görüşürüz.			
Yaşadığımız çevrede insanlar zor zamanlarında önce akrabalarından destek görürler.			
Yakın akrabalarım ile aynı semtte hatta aynı binada oturmayı çok isterim.			
Kuzenlerimle oyun oynar, birlikte etkinlikler yaparız.			
Yaz tatilinde başka illerdeki akrabalar memlekete gelir.			

24. Etkinlik

Kentleşmenin Türk aile yapısında meydana getirdiği değişiklikleri tabloda “√” işareti koyarak belirtiniz.

Geniş aile yapısı artış göstermiştir.	
Ev işleri ebeveynler arasında adil olarak paylaşılmıştır.	
Yalnız yaşayan yaşlı sayısı azalmıştır.	
Aile ve akrabalar arası dijital iletişim artmıştır.	
Aile üyeleri arasında sosyal faaliyetlerde bulunma eğilimi artmıştır.	
Akraba evliliği artmıştır.	
Çocuk sayısında azalma görülmüştür.	
Huzurevi, yaşlı ve engelli bakımevlerinde yaşayanların sayısı azalmıştır.	

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Kır-Kent Ayrımında Akrabalarla İlişki Kurma Biçimi			
İlişki Kurma Şekli	Kır (%)	Kent (%)	Toplam (%)
Telefonla görüşerek	36	74	55
Mektuplaşarak	5	6	5.5
Ziyaret ederek	13	8	10.5
Yukarıdakilerin hepsi	42	10	26
Hiç görüşmemek	4	2	3
	100.00	100.00	100.00

1) Hangi ilişki kurma şekillerinin oranları kırdan fazla, kentte azdır?

.....

.....

.....

.....

.....

2) Hangi ilişki kurma şekillerinin oranları kentte fazla, kırdan azdır?

.....

.....

.....

.....

.....

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle tamamlayınız.

geniş

mahremiyet

ilkel

teknoloji

değerlerin

iletişim

- 1) Sanayileşme ve göç hareketleri zamanla aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesine sebep olmuştur.
- 2) Aile üyelerinin televizyon karşısında ve genel ağda geçirdiği sürenin artması yüz yüze için ayrılan süreyi azaltmaktadır.
- 3) Eşler arasında iş bölümü ilk kez toplumlarda yapılmıştır.
- 4) Sosyal medya sınırları ihlal edilebildiği için kullanıcıların güvenliğini tehdit edebilmektedir.
- 5) Akrabaların bir araya gelmesi, etkileşim hâlinde olması toplumsal aktarılmasını sağlar.

B) Aşağıda verilen ifadeleri okuyunuz. İfadeler doğru ise kutuya “D”, yanlış ise “Y” harfini yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altındaki boş bırakılan yere yazınız.

Kentleşmeyle birlikte zorunlu eğitim süresi uzamış, eğitimin niteliği artmıştır.	
Sanayileşme Türk toplumunda tek çocuklu aile sayısının azalmasına neden olmuştur.	
Üretimin makineleşmesi ile birlikte kentten köye göçler artmıştır.	
Genel ağ ve sosyal medyada geçirilen sürenin uzaması aile içi iletişime ayrılan süreyi artırır.	
Ekrana uzun süre maruz kalmak sağlık sorunlarına neden olur.	

C) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1) Aşağıdakilerden hangisi göçebelikten yerleşik hayata geçiş üzerinde etkili olan ekonomik faaliyettir?

A) Hayvancılık

B) Sanayi

C) Tarım

D) Ticaret

- 2) Geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlayan ilkel toplumlarda kadın toplayıcılık, erkek avcılık yapardı. Tarım toplumunda tarlada beraber çalışan eşler, fabrikaların kurulmasıyla da birlikte çalışmışlardı.

Buna göre

I. Eşler dayanışma içindedir.

II. Ailede iş bölümü ilk kez ilkel toplumlarda görülmüştür.

III. Aile tüm toplumlarda geçmişten günümüze kadar ataerkil yapıdadır.

öncüllerinden hangilerine ulaşılır?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

3)

Türkiye'de 2015 ve 2023 Yıllarında Geniş ve Çekirdek Aile Oranı		
Aile Yapısı	2015 yılı (%)	2023 yılı (%)
Çekirdek Aile	67	64
Geniş Aile	33	36
Toplam	100	100
TÜİK 2024		

Tabloya göre

I. Çekirdek aile oranı artmıştır.

II. Geniş aile oranı %3 azalmıştır.

III. 2023 yılında geniş aile oranı çekirdek aile oranından fazladır.

öncüllerinden hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

- 4) **Kentleşmeyle birlikte toplumda aşağıdakilerden hangisi görülmez?**

A) Akrabalık ilişkileri güçlüdür.

B) İş yeri ve ev genellikle birbirine uzaktır.

C) Kadın ve erkek eşit koşullarda çalışmaktadır.

D) Kreş ve anaokulu çocuğun eğitiminde etkili olmaya başlamıştır.

- 5) **Aşağıdakilerden hangisi kitle iletişim araçlarının olumsuz yönlerinden biridir?**

A) Aile içinde demokrasi düşüncesini geliştirmesi

B) Aile bireyleri arasında yüz yüze etkileşimi azaltması

C) Ülke ve dünyada olan olaylardan haber alınmasını sağlaması

D) Eğitim, kültür, sağlık gibi alanlarda daha fazla bilgiye sahip olmayı kolaylaştırması

D) Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda bazı kavram ve açıklamalar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak soruları yanıtlayınız.

1 e-okul.meb.gov.tr

10 Cep telefonu

2 Eğitim

11 eba.gov.tr

3 Kütüphane

12 Hukuk

4 Televizyon

13 Göç

5 Aile

14 Geleneksel

6 odsgm.meb.gov.tr

15 Teknoloji

7 Sağlık

16 Genel ağ

8 Tarım

17 Ekonomi

9 Geniş

18 Park

1) Hangisi toplumda göçebelikten yerleşik hayata geçilmesine neden olmuştur?

.....

2) Hangisi kırsal yerleşmelerde görülen aile tipleridir?

.....

3) Hangileri toplumsal kurumlardan bazılarıdır?

.....

4) Hangileri aile içi ilişkileri en çok etkileyen teknolojik ürünlerdir?

.....

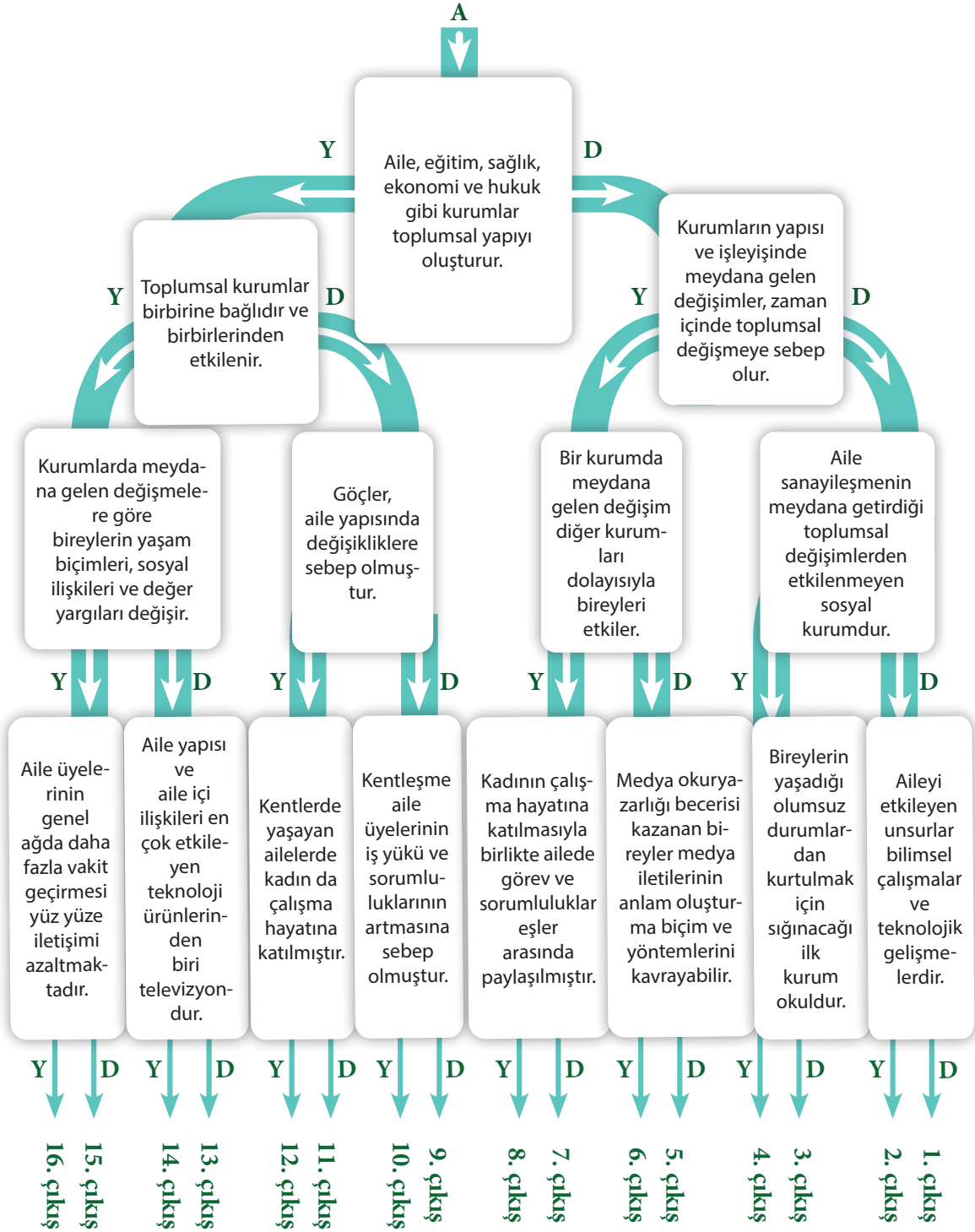
5) Hangileri kent yaşamında boş zamanları değerlendirmek için açılan kurumlardan bazılarıdır?

.....

6) Hangileri eğitim alanında kolaylık sağlayan dijital platformlardır?

.....

E) Aşağıda birbiri ile bağlantılı doğru (D) ya da yanlış (Y) ifadeler içeren bir soru verilmiştir. "A" ifadesinden başlayıp, cümlelerin doğru veya yanlış olduğuna karar vererek ilgili ok yönünde ilerleyiniz. Her bir cevap bir sonraki aşamayı etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplarla 16 çıkış noktasından doğru çıkışı bulunuz.

A

adalet: Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme.

âdet: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı.

ahır: Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer.

Ahilik: Kökleri eski Türk törelerine dayanan ve Anadolu'da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak.

akraba: Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimse.

algı: Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma; idrak.

ambar: Yiyecek ve bazı eşyanın saklandığı yer.

amel: Yapılmış, gerçekleşmiş davranış.

amele: Gündelikle çalışan işçi.

anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa.

antropoloji: İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim; insan bilimi.

argo: Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim.

arş: İslam inancına göre göğün en yüksek katı.

asil: Doğuştan veya hükümdar buyruğuyla bazı ayrıcalıklara sahip olan ve özel unvanlar taşıyan kimse.

asistan: Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb.

aşıt: Dağ ve tepelerin üzerinden arka kısma aşılacak yer.

ataerkil: Soyda, temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden (topluluk).

atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz.

ayet: Kur'an'daki sureleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.

B

baskıcı: İnsanlara baskı yapan, özgürlükleri kısıtlayan.

başsağlığı: Ölen bir kimsenin yakınlarına "başın sağ olsun" diyerek gösterilen ilgi; taziye, taziyet.

beceri: Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği.

belediye: İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt.

belgesel: Belge niteliği taşıyan film veya televizyon programı.

bilgi: İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü.

bilinç: İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği.

boji: Demir yolu taşıtlarında kullanılan alt takımın genel ismi.

boy: Ortak bir atadan türediklerine inanılan, toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk; kabile, klan.

bütçe: Devletin, bir kuruluşun, bir aile veya bir kimsenin gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin tümü.

C

cephe: Üzerinde savaşın sürdüğü bölge.

cemaat: Bir araya gelmiş, toplanmış insanlar.

cesur: Güç veya tehlikeli bir işe girerken içinde güven duygusu olan.

cihaz: Birçok parçadan yapılmış alet.

ciltçilik: Ciltçinin yaptığı iş; mücellitlik.

cirit: At koşturup birbirine değnek atarak takım hâlinde oynanan oyun.

Ç

çatı: Barınılan, sığınılan yer.

çekingen: Her şeyden çekinen, tutuk (kimse).

çıra: Çam vb. reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanmaya elverişli bölümü.

D

davranış: Davranma işi; tutum, davranım, muamele, hareket.

dayanışma: Dayanışmak işi.

değer: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.

demokratik: Demokrasiye uygun.

destan: Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir.

devir: Zaman dilimi; asır, kurun, vakit.

deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği.

dijital: Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. kullanılarak genel ağ ortamında oluşturulan.

dinamik: Hareketli, her an değişebilen.

dirlik: Yaşayış, hayat, sağlık, varlık, geçim.

donanma: Bir devletin deniz kuvvetleri; armada.

döven: Harmanda ekinlerin tanelerini saptan ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla çekilen, altında keskin çakmak taşları çakılı bulunan, kızak biçiminde tarım aracı.

dünür: Eşlerin baba ve annelerinin birbirlerine göre durumu.

düşünce: Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik.

E

ebeveyn: Anne ve baba.

edebî: Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan; yazınsal.

eleştiri: Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi; tenkit.

elçi: Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse; sefir.

empati: Aynı duyguları paylaşma.

emsal: Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan.

erişte: İnce ince kesilip kurutulan hamur.

erzak: Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı.

evcil: Eve ve insana alışmış, kendisinden yararlanılabilen (hayvan).

eyer: Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.

eyvan: Genel olarak binaların ortasında bulunan ve iç avluya açılan, üstü çoğunlukla tonozla örtülü, üç tarafı kapalı, bir tarafı tamamen açık yer.

F

fâni: Sonunda mutlaka ölecek olan.

fanila: Genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı; atlet.

fedakâr: Özveri ile davranan.

felç: Vücudun bir bölümünde hareket ve hissetmenin kalkması.

felek: Rastlantıları düzenleyerek insanların iyi veya kötü yaşam sürmelerine neden olduğuna inanılan gizli güç.

fıtrat: Bir kimsede doğuştan bulunan vücut ve ruh özelliklerinin tümü.

G

gayrimüslim: Müslüman olmayan kimse.

gelenek: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar.

görenek: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı.

güven: Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu.

H

Habeş: Etiyopya'da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse.

hadis: Hz. Muhammed'in sözleri.

hakaret: Onur kırma, onura dokunma.

harman: Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işi.

harp: Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele.

hemşire: Mesleği ile ilgili belirlenen standartlar çerçevesinde temel eğitimini tamamlamış, sağlığın korunması ve geliştirilmesi, hastalıkların önlenmesi, hastalık durumunda bakım ve rehabilitasyonun sağlanması ile ilgili uygulamalarda yeterli ve yetkili olan sağlık görevlisi.

hitap: Sözü birine veya birilerine yöneltme; seslenme.

huşu: Yüreği ürperme ve korku ile dolu olarak Allah'a boyun eğme.

huzur: Dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı.

İ

iffet: Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık.

iftihar: Övünmek işi.

ikamet: Bir yerde oturma.

ikbal: Baht açıklığı veya yüksek bir makama, duruma erişmiş olma durumu.

ikrar: Saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme.

iletişim: Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması.

imalathane: Ham maddeleri işleyerek piyasaya çıkacak duruma getiren iş yeri.

imkân: Yararlanılan uygun şart veya durum.

infak: Nafaka verip bir kimsenin geçimini sağlama.

inkılap: Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik.

inşa: Yapı kurma, yapı yapma, kurma.

istatistik: Bir sonuç çıkarmak için verileri yöntemli bir biçimde toplayıp sayı olarak belirtme işi.

istinaden: Bir görüşe, bir düşünceye dayanarak, güvenerek.

istişare: Danışmak işi.

iş birliği: Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı.

işlev: Bir şey veya kimsenin yapısı veya konumu gereği yaptığı iş.

itaat: Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma.

itidal: Ölçülü, dengeli olma durumu.

itiraf: Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama.

ittifak: Bağlaşmak işi.

izinname: Bir nikâhın kıyılması için kadı tarafından verilen izin kâğıdı.

K

kalkan: Ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık.

kamet: Farz olan bir namazın başlamak üzere olduğunu ifade eden, ezana benzer çağrı.

kamu: Bir ülkedeki vatandaşların bütünü; amme.

kan bağı: Aynı soydan gelme durumu.

kanun: Geçerli olan kural.

kararname: Cumhurbaşkanı'nın onayladığı hükûmet kararı.

Kavuklu: Orta oyununda hikâyeyi anlatıp asıl görevi üstlenen, espri ve komiklik yapan kişi.

keder: Maddi ve manevi olarak duyulan aşırı üzüntü; elem, ızdırıp.

kement: Hayvanları yakalamak için kullanılan, ucu ilmikli, kaygan uzun ip.

keramet: Olağanüstü durum.

kılavuz: Yol gösteren kimse; rehber, delil.

kır: Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer.

kiyam: Namazda ayakta durma.

kitle: Bir yerde toplanmış, bir araya gelmiş insan topluluğu.

konut: İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer; mesken, ikametgâh.

körük: Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfleyen araç.

kundura: Kaba işlenmiş, bağsız, konçsuz ayakkabı.

kurum: Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik.

kuşak: Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği; göbek, nesil, batın, jenerasyon.

kuşkulandırma: Kuşkulandırmak işi; işkillendirme, şüphelendirme.

kutsal: Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken; kutsi, mukaddes, mübarek.

külfet: Büyük masraf.

kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.

L

lakap: Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.

levazım: Ordunun geri hizmetinde ihtiyacı olan bütün malzeme veya bu malzemeyi sağlayan bölüm.

leğen: Genellikle, içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten yayvan kap.

lokomotif: Tren vagonlarını çeken, tekerlekli, buharlı, elektrikli, termik motorlu veya sıkıştırılmış havalı makine.

lüks: Yaşayış, giyim vb. için yapılan harcamada aşırı gitme.

M

maddi: Madde ile ilgili.

mahremiyet: Gizli olma durumu.

mahrum: Belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken.

makam: Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimi.

makul: Aklın benimseyebileceği, aklın kabul edebileceği, akla uygun nitelikte olan.

manevi: Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, inançla ilgili.

mâni (I): Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiir.

mâni (II): Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep; engel.

masal: Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür.

meddah: Taklitler yaparak, hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı.

medya: İletişim ortamı.

mensucat: Minder örtüsü, yatak kılıfı vb. için kullanılan ve boyalı pamuk ipliğinden dokunan bez.

merasim: Anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı.

mesaj: Yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu, düşünce.

meşale: Ucunda alev çıkarabilen yanıcı bir madde bulunan, aydınlatmaya yarayan değnek.

metanet: Dayanmak işi.

mevki: Devlet kademesinde yüksek ve önemli memuriyet.

miladi takvim: Hz. İsa'nın doğumunu başlangıç olarak alan takvim.

milletvekili: Anayasa'ya göre millet meclisine seçimle giren millet temsilcisi.

minnet: Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma; gönül borcu.

miras: Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet.

misafirperverlik: Konuksever olma durumu.

model: Durum ve niteliği benimsenmeye değer kimse veya şey; örnek.

modern: Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan.

muamele: Davranma işi, tutum.

muhabbet: İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.

muhafaza: Korumak işi, muhafaza.

mukadder: Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan.

musiki: Birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı.

mübarek: Beğenilen, sevilen kimse veya şeyler için söylenen bir söz.

müdahale: Engelleme, araya girme.

müderris: Tanzimattan sonra kurulan yüksek öğretim kurumlarında profesör.

mürüvvet: Bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç.

müsaade: Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük; cevaz, destur, icazet, ruhsat, izin.

müsabaka: Bilgi, yetenek, güzellik, spor vb.nde üstünlüğünü göstermek için yarışmak işi.

müyesser: Kolaylıkla ortaya çıkan.

N

nahiye: İlçelerin, bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri; bucak.

nasip: Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey.

name: Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt.

nazik: Başkalarına karşı saygılı davranan.

nezaket: Başkalarına karşı saygılı ve kibar davranma; naziklik.

O

oğlak: Keçi yavrusu.

oğul: Erkek evlat.

olimpiyat: Her dört yılda bir başka ülkede yapılan uluslararası spor yarışmaları.

ozan: Şiir söyleyen veya yazan kimse.

Ö

öğüt: Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz.

öksüz: Anası veya hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk).

örf: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar.

öz bakım: Bireyin yemek yeme, giyinme, el ve yüz yıkama gibi ihtiyaçlarını kendisinin yapabilme becerisi.

özdeyiş: Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz.

öz güven: İnsanın kendine güvenme duygusu.

P

pehlivan: Güreş yapan, güreşen kimse.

platform: Bir topluluğun veya toplulukların hareket alanı; ortam, zemin.

Pişekâr: Orta oyununda Kavuklu ve diğer tipler ile karşılıklı konuşarak oyunu yürüten ve oyuncularını yöneten kimse.

R

rehberlik: Kılavuz olma durumu.

reji: Tekel idaresi.

resmî: Devletin olan, devlete ait, devletle ilgili.

riayet: Uyuma, boyun eğme.

rol: Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev.

ruhsal: Bir grubun veya bir bireyin davranış, düşünce ve duygulanma biçimleriyle ilgili; psikolojik.

Rumi takvim: Osmanlı Devleti'nde 1678'den sonra maliye işlemlerinde kullanılan, miladi takvimden on üç gün geri olan bir güneş takvimi.

S

sadrizam: Osmanlı Devleti'nde başbakan; veziriazam, sadır.

sanayi: Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü.

sancak: Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak.

saraçhane: At takımları, araba koşumları, deriden ve meşinden eşya yapılan ve satılan yer.
secde: Genellikle namaz kılarken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere değdirerek alınan durum.

seferberlik: Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü.

sıhhat: Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği.

sofra: Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu.

somut: Varlığı duyularla algılanabilen.

sosyalleşme: Toplumsallaşma.

sosyoekonomik: Aynı anda hem toplumsal alanı hem ekonomik alanı veya aralarındaki ilişkileri ilgilendiren.

sosyokültürel: Aynı anda bir toplumu veya toplumsal bir grubu ve kendine özgü olan kültürü ilgilendiren.

soyağacı: Bir kişinin veya bir ailenin en uzak atasından başlayarak bütün kollarını belirten çizelge.

statü: Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

Ş

şarkı: Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi.

şefkat: Hastalara yatarak veya ayakta tanı, tedavi ve bakım hizmetlerinin hekim, hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından verildiği sağlık kuruluşu.

şifahane: Hastane.

şiiir: Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi.

şirket: İki veya daha çok kimsenin iş yaparak kazanç elde etmek için birleşmeleri; ortaklık.

şölen: Belli bir amaçla düzenlenen eğlence.

şükran: İyilik bilme; gönül borcu, minnettarlık.

T

tabur: Küme, yığın, grup.

takdir: Beğenip belirtme, değer verme; beğeni.

talih: Bir kimsenin bilgi ve emeğinden çok rastlantı sonucu elde ettiği elverişli durum; baht.

tarihî: Geçmiş yüzyıllardan günümüze ulaşmış olan.

tartışma: Bir konuyla ilgili karşıt düşünceleri karşılıklı savunma.

tasarruf: Bir şeye sahip olma ve onu istediği gibi kullanma yetkisi; kullanım.

tasvir: Bir şeyin veya kimsenin resmini yapma.

tekstil: Dokumak işi.

temas: İki şey arasında karşılıklı ilgi; bağ, ilinti, ilişik, münasebet.

temenni: Bir şeyin gerçekleşmesini dileme.

tercih: Yeğlemek durumu.

terim: Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime.

teşkilat: Ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik.

tevazu: Alçak gönüllülük.

tımar: Binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizleme.

toplum: Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü.

toplumsallaşma: Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci; sosyalleşme.

torun: Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu.

töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü.

tulumba: Sıvıları alçak yerlerden çekmeye veya yüksek yerlere çıkarmaya yarayan araç.

tutarlı: Aralarında çelişki bulunmayan, her bakımdan uyumlu.

tutum: Tutulan yol, tavır.

türkü: Halk müziğinin, güftesi halk şiiri olan ve halk ezgileriyle bestelenmiş yaygın formu.

U

uğraş: Bir insanın yaptığı iş veya meslek; iş güç, meşguliyet.

ukde: İçte dert olan şey.

uzlaş: Uzlaşmak işi; uylaşım, uylaşma, uymaca, uyuşma.

uzlaştırmacı: Bir anlaşmazlıkta tarafları uzlaştıran kimse.

V

vaat: Bir işi yerine getirmek için verilen söz.

vasiyet: Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.

velayet: Veli olma durumu.

versiyon: Bir ürünün, bir modelin, bir sanat eserinin farklı bir açıdan ele alınarak yeniden oluşturulmuş biçimi.

Y

yâd: anmak işi.

yavan: Hoşa gitmeyen, tatsız olan.

yazıt: Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı; kitabe.

yetim: Babası ölmüş olan (çocuk); babasız.

yönetmelik: Bir kuruluşun çalışma yöntemini belirleyen kuralların tümü.

yuva: Genellikle ailenin oturduğu ev.

Z

zihniyet: Görüş ve inançların etkisi altında beliren düşünme ve yargılama yolu.

ziynet: Süslemeye, süslenmeye yarayan şey; bezek, bezen, bezgi, cıcık.

Basılı Eserler ve Makaleler

- Abadan, N. (1968). Kitap Tahlili. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 23(02).
- Ağdağ, A. (2019). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Kitaplarının Konu-İleti Karakter Bağlamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1).
- Akyüz, E. (2019). Medeni Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(1), 511-529.
- Apalı, Y. (2016). Toplumsal Değişme Bağlamında Bilginin Değişimi ve Dönüşümü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 395-406.
- Arı, M. C. (2011). *İslam Hukuna Göre Nikâhta Aleniyet ve İlan Şartı*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aslan, F. (2018). *Türk Kültürü İçerisinde Türk Aile Yapısının Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Niğde.
- Asya, A.,N. (1975). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Atalay, B. (1984). *Sanayileşme ve Geleneksel Yapı (Japon Modeli)*. Ankara: DPT, Sosyal Planlama Başkanlığı, Planlama Dairesi.
- Avcı, H. (2023). Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı Bağlamında Rûm Sûresi 21. Âyet Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 560-576.
- Avşaroğlu, S. ve İmandos, A. (2020). Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi Eserinde Çocuk Betimlemesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(73), 4977-4985.
- Ayata, A. ve Ergun, A. (1998). Atatürk ve Türk Kadını. *Erdem*, 11(31), 11-22.
- Aydın M. A. (1993). *Çocuk. Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde* (c. 8 ss. 361-363). İstanbul: Diyanet Vakfı.
- Aytmatov, C. (2016). *Beyaz Gemi*. (Çev.Özdek, R). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Ayyıldız, M. ve Canlı, A., E. (2023). Cihan Aktaş'ın Hikâye ve Romanlarında "Değer" Kavramı. *Mavi Atlas*, 11(2), 459-475.
- Bakır, B., Dilmaç, B. (2024). Çocukların Kariyer Gelişimi İle Temel Psikolojik İhtiyaçları ve Ebeveyn Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Manas Sosyal Bilgiler Dergisi*, 13(1), 240 – 257.
- Bayram, M. (1987). *Bacıyan-ı Rum - Anadolu Selçukluları Zamanında Genç Kızlar Teşkilatı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Bayer, A. (2020). Modernleşme Sürecinde Aile: Annelik ve Babalık. *Tevilat*, 1(1), 35-60.
- Bezci, G. (2018). *Osmanlı Toplumunda Ramazan Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

- Büyüktaş, C. K. (2021). Babürlü Devleti'nde İktidara Yön Veren Şehirler: Başkentler. *Selçuk-Türkiyat*, (51), 137-153.
- Cangür, A. (2013). *Batı Anadolu'da "Efelik ve Eşkıyalık" Türküleri ve Hikâyelerinin Edebi Yön-den İncelenmesi. Doktora Tezi.* Ege Üniversitesi, İzmir.
- Cemali, Z. (2018). *Patenli Kız.* İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Coşkun, A., Cankatar, M. A. (2018). Mukaddime'de İnsan, Toplum ve Toplumsal Yaşam Üze-rine İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 85-98.
- Çakıcı, M. (2022). Osmanlı Devleti'nde Nikâh Muameleleri (1876-1922). *Hazine-i Evrak Ar-şiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 129-15.
- Çakır, G. (2020). Atatürk Dönemi'nde Türkiye'de Aile Hukuku ve Çocuk Hakları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(1), 349-368.
- Çandır, M. (2023). *Manevi Değerlerimizin Âşık Veysel'in Şiirlerine Yansıması. HİKMET-Akade-mik Edebiyat Dergisi. Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı*, 9.
- Çetin, O. (2020). Geçmişten Bugüne Ramazan Gelenekleri ve Geleneklerin Yaşatılarak Ge-leceğe Aktarılmasına Dair Öneriler. *Türk Ekini Dergisi* (6), 14-36.
- Çiftçi, T. (2023). *Kırgız Destanlarında Aile Kavramı. Yüksek Lisans Tezi*, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Çopur, Z., Erkal Z., Şafak, Ş. (2007). Annelerin 12 Yaş Üzeri Çocuklarıyla İlişkilerinde Yaşa-dıkları Çatışmaların İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*.
- Dayıoğlu, G. (2007). *Yurdumu Özledim.* İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
- Donuk, A. (1980-81). Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile. *İstanbul Üniversitesi Edebi-yat Fakültesi Tarih Dergisi*. (33), 147-168.
- Dulum, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918).* Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Eker, G. Ö. (2001). Yazılı Kaynaklarda Türk Ailesi. *Erdem*, 13(37), 131-158.
- Enginyurt, D. (2020). *Sosyolojik Açidan 1926 Tarihli Medeni Kanun'un Kabulü Öncesi ve Son-rası Kadın Haklarının Karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Erol, K. (2018). Dil-Millet İlişkisi Bağlamında Türkçeyi Bilgiden Bilince Konu Edinen Şiirler. *Türkbilig*. (36), 103-120.
- Eskin, Ü. (2016). *Risalet Görevinin Başlangıcından Vefatına Kadar Hz. Peygamber'in Hayatın-da Hediye.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Gaynutdinova, A. (2018). "Kırk Kız" Destanı ve Kahramanca Savaşan Türk Kadınları. *İstem*, 16(31), 151.
- Gazâlî, İ. (1980). *Hüccet'ül İslam.* (Çev. Cerağ, S). İstanbul: Hisar Yayınları.
- Geçtan, E. (1982). *Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar.* Ankara: Maya Matbaacılık.

- Gezer, E. E. ve Gezer, S. (2023). Aile Yapısı ve Kimlik İnşası Bağlamında Değişen Tüketim Dinamiklerinin Reklamlar Üzerinden Analizi. *Akdeniz İletişim*, (41) 47-69.
- Güler, A. (1992). İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi I*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, s. 39-53.
- Güğerçin A., Baytorun A. N. (2016). Kırsal Yerleşmelerde Konut ve Yeni Konut İnşası. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 31(2), 17-26.
- Gürgil, S. O. ve Karaman, N. (2023). Türkiye'den Yurtdışına Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenleri. *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 75-90.
- Güven, İ. (2016). Tarih Öncesi Devirler ve Tarih Devirleri, Uygarlık Tarihi (Ed.). Hüseyin Gazi Topdemir ve Seda Özsoy. Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Haykır, Y., Haykır, H. (2017). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Aile Yapısına Bir Bakış. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230), 87-106.
- Hergüner, B. (2017). İnsanın Kentinden Kentin İnsanına: Öyküde Kent, Kentleşme, Kentleşme Görünümleri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (9), 219-239.
- İlkkaracan, P. ve İlkkaracan, İ. (1998). *Bilanço 98: 75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 305-322.
- İnan, S. (2019). Dede Korkut Hikâyelerinde Aile ve İkili İlişkiler. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(17), 251-259.
- Kızıloğlu, M. (2021). Türklerin Ad Verme Kültüründe Ad Verici Profili. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (7), 45-64.
- Kolaç, E. (2008). Gülten Dayıoğlu'nun Yurdumu Özledim Romanında Dış Göç Sorununun Çocuk Boyutu. *Turkish Studies*, 3(7), 457-479.
- Korunur, H. (2023). Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti'nde Aile, Kadın ve Evlilik. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 4304-4312.
- Kutlu, M. (2015). *Uzun Hikâye*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kuzu, S., T. (2003). Eğitim-Öğretim Ortamında Etkili Sözel İletişim. *Millî Eğitim Dergisi*, 158.
- Küpüç, E. (2014). *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Mandaloğlu M.(2022). Eski Türklerde Aile ve Evlilik Anlayışı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 481-498.
- Necatigil, B. (2009). *Şiirler-Bütün Yapıtları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Onur, B., Güney, N. (2002). Türkiye'de Çocuk Oyunları: Derlemeler. *Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları* 10.
- Ögel, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

- Özdenören, R. (1993). Çözülme, *Şimdi Çok Uzaklarda*. İstanbul: İz Yayınları, s. 21.
- Özcan, E. S. (2018). İskitlerden Bâciyân-ı Rûm'a, Türk Kadınının Dönüşen Yaşam Tarzı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 169-183.
- Özgüven, U. Ö. (2008). *İstanbul'daki Lüks Konutların İncelenmesi ve Farklı Tiplerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Özmetin, S. (2006). *Gıda Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişim Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Öztürk, Ş. (2015). *Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansımaları*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Sabuncu, Ö. (2007). Hz. Peygamber ve Anne-Baba Sevgisi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17).
- Şahin, H. İ. (2012). Türk Destanlarındaki Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları*, 33(33), 117-138.
- Şahin, M., Kaya, N. E. (2016). *Valide Sultanların Kurduğu Vakıfların Kadına Yönelik Sosyal Hizmetleri*. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 36-65.
- Şeker, H. (2019). *Kütüb-i Sitte'deki Evlilik ile İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tarancı, C. S., (2023). *Otuz Beş Yaş BÜTÜN ŞİİRLERİ*. İstanbul: Can Yayınları.
- Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, s. 270
- Türk Sosyal Hayatında Aile Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) (2023). Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yaltırık, H. (2004). Bilinmeyen Yönleriyle Giritli Cafer Efe (Hayatı, Milli Mücadeleye Katkısı ve Hakkındaki Türküler. *Zeybek Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 417-434.

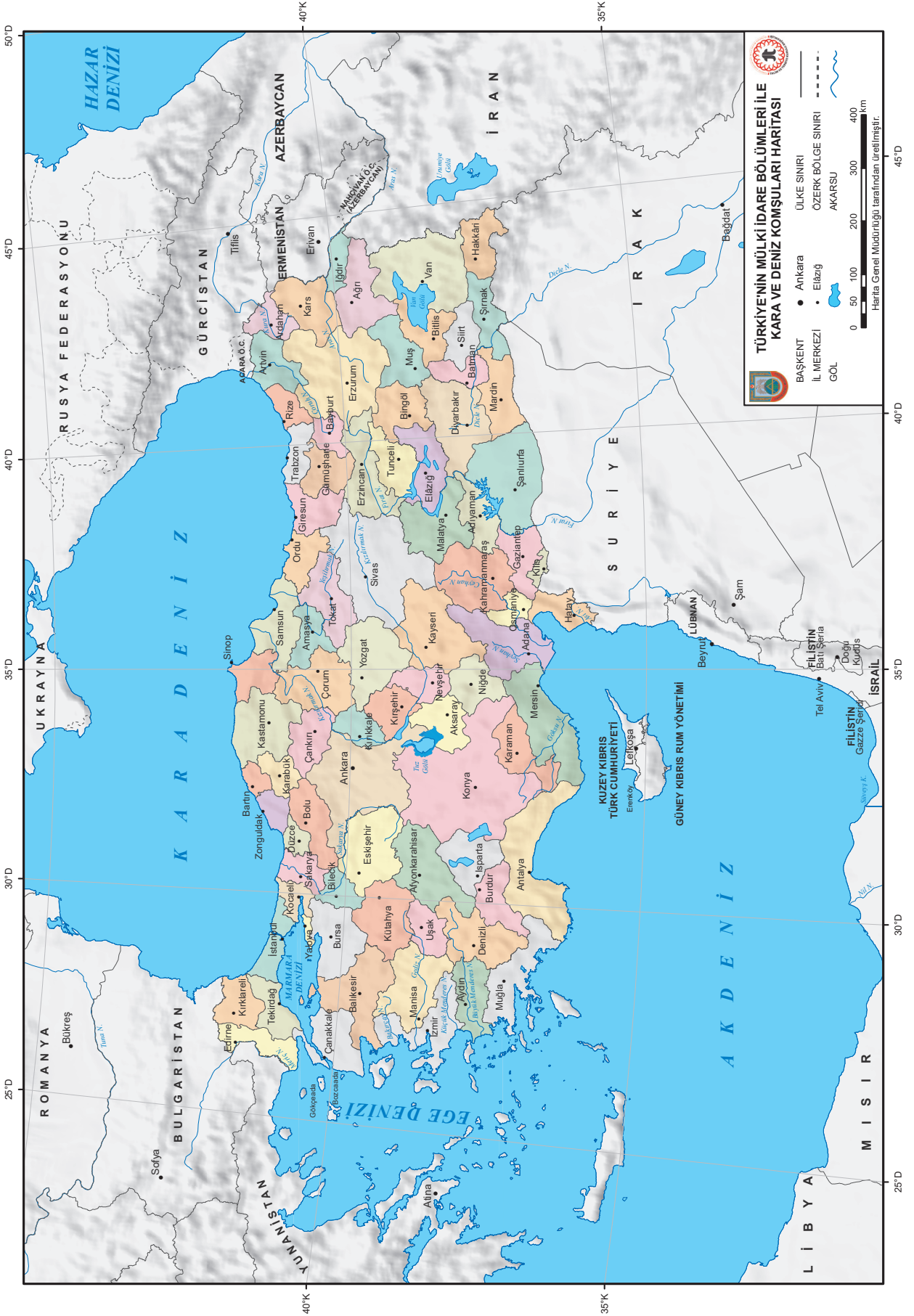
Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

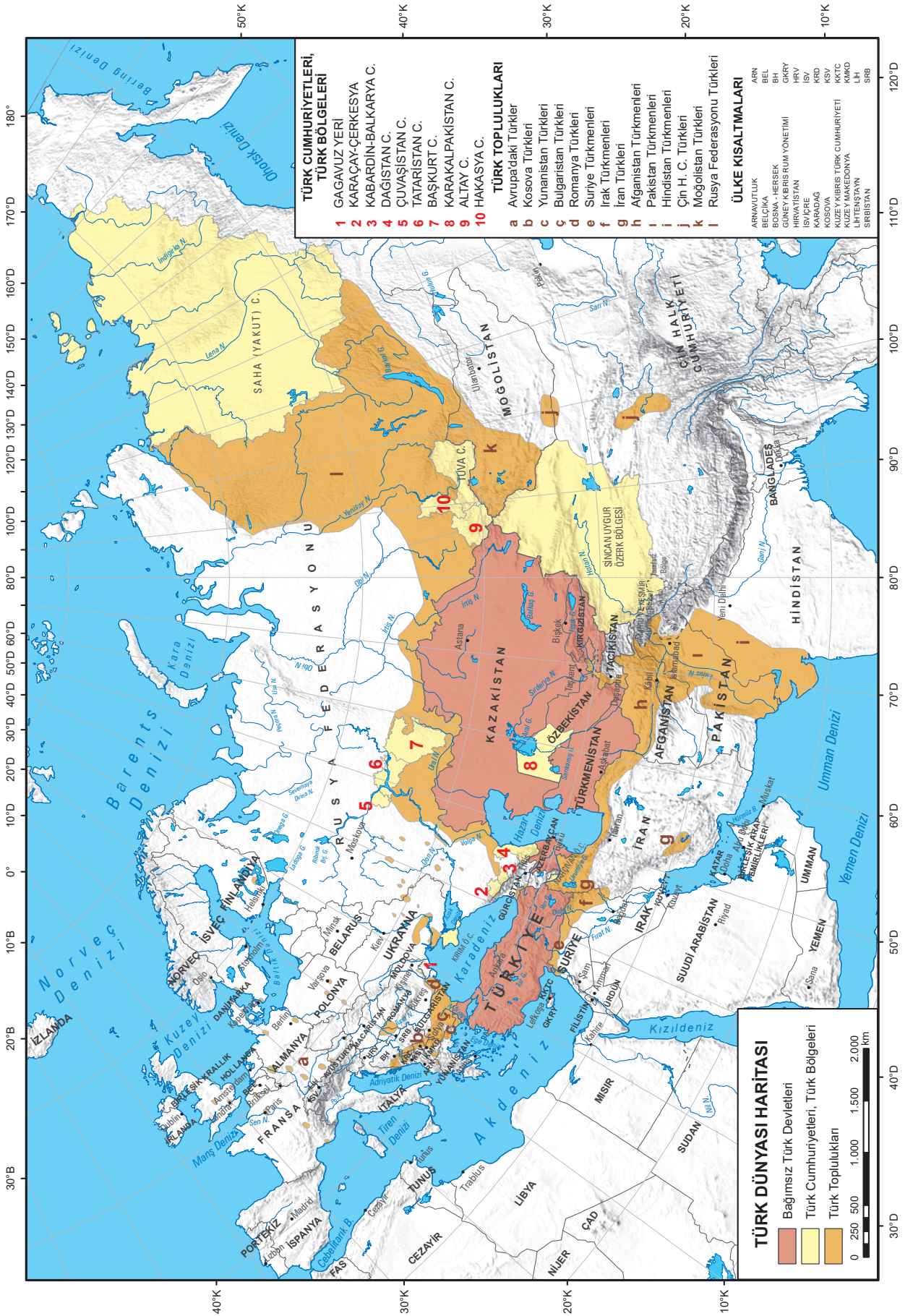
Bu ders kitabının cevap anahtarı

Bu ders kitabının genel ađ kaynakçası ile görsel kaynakçası

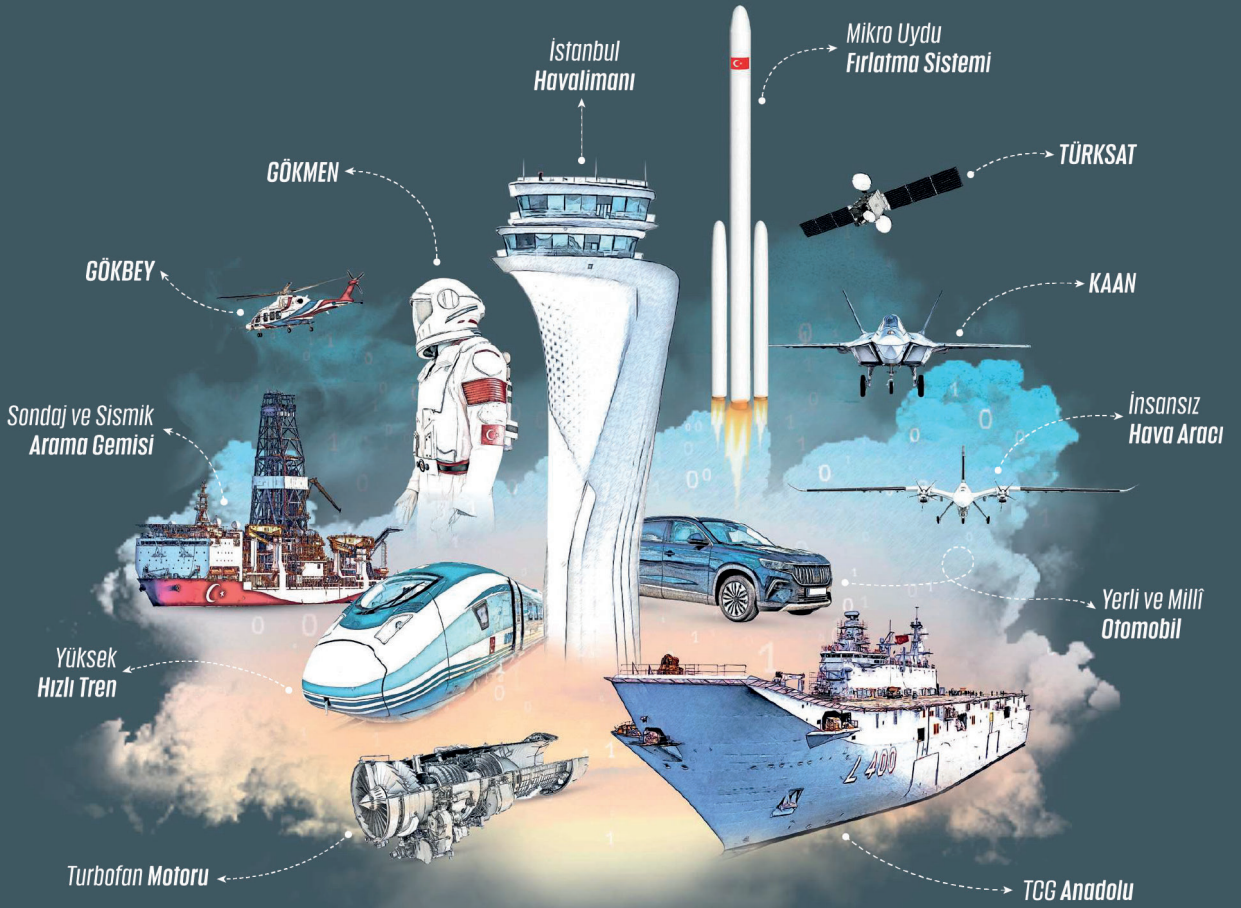
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla
ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin
İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.